

KOROŠKI

svižinar

Živel
1.
maj

GLASILO MEŽIŠKE DOLINE

Leto XXIII

Ravne na Koroškem, 25. aprila 1973

Št. 2

Pomlad je tu

Zmeren razvoj gospodarstva - podlaga za optimizem

Iz razgovora s predsednikom skupščine občine Ravne Ivanom Strmčnikom

O treh stvareh, ki pa so med seboj tesno povezane, je tekla beseda pri našem županu, kakor po stari slovenski navadi še zmeraj pravimo predsedniku skupščine občine: o srednjeročnem načrtu razvoja naše občine, o letošnjem občinskem proračunu ter o značilnostih in najpomembnejših dogajanjih pri nas to pomlad. Za nobene podrobne strokovne razprave ni šlo pri tem, temveč za kratek, čim bolj preprost prikaz stanja, ki naj bi bil po možnosti razumljiv čim večjemu številu občanov.

Srednjeročni načrt razvoja občine Ravne je v osnutku izdelan. Sprejela ga je komisija za njegovo sestavo, dobil pa je tudi politično podporo občinskih družbenopolitičnih organizacij in je zdaj že v razpravi med občani. Ta naj bi dala pripombe in dodatna stališča, tako da bi ga skupščina občine lahko sprejela kje konec maja.

Načrt sestoji v glavnem iz dveh delov — gospodarskega in socialnega. Ker gremo proti sredini leta 1973, je jasno, da načrt ni izdelan togo za obdobje 1970 do 1975, ampak prav tako v nekaterih svojih delih velja tudi za čas od 1975 do 1980, saj se nekatere stvari, ki jih vsebuje, posebno na socialnem področju, že izvajajo. Tu so bila npr. izhodišča sprejeta že pred tremi leti in se ne razhajajo z onimi v načrtu.

Nasploh so izhodišča načrta optimistična (v razpravi je bilo slišati nekatera mnenja, da celo preveč), vendar že bežen pogled na zadnji dve leti kaže, da je optimizem upravičen. Če je znašala rast družbenega proizvoda v letih 1965—1970 3,2, predvideva načrt v naslednjih petih letih 7,5. Kakor smo v preteklosti zaostajali za republiškim poprečjem, tako naj bi ga v prihodnje presegali za 0,5.

Načrt predvsem obvezuje vsa področja dejavnosti k usklajevanju in umirjeni rasti. Doslej je bila namreč za nas značilna prevelika neusklajenost med gospodarstvom na eni in npr. trgovino, komunalno dejavnostjo, šolstvom itn. na drugi strani. Zaradi delno zaostale trgovine je bil prevelik odliv denarja v druge občine. Prometno smo preveč zaprti in se moramo močneje odpirati navzven, razvijati moramo šolstvo na srednji stopnji itn.

Dejstvo, da je pri izdelavi načrta sodelovalo zelo veliko število ljudi in je torej načrt že usklajena oblika različnih teženj in želja, je obenem najboljše poročilo za njegovo izvedbo, čeprav bo seveda razvoj prinesel s seboj tudi kakšne korekture in premike. Ena njegovih pomembnih značilnosti je tudi, da ni ozko vezan na občinske meje, ampak se organsko vključuje v gospodarski sistem koroške regije.

Osnovna značilnost letošnjega občinskega proračuna je omejitev proračunske potrebnosti, zaradi tega je položaj vse prej kot lahek. Ker so družbene obveznosti gospodarstva iz osebnih dohodkov omejene na raven realizacije lanskega leta, se tu pro-

račun ne bo mogel povišati, znaša pa ta postavka kar 50,8 odstotka celotnega proračuna. Druga omejitev se pojavlja pri prometnem davku, ki se sme povišati samo za 10 odstotkov na lansko realizacijo, zajema pa 19,7 odstotka proračuna. Obstaja pa bojazen, da znesek ne bo dosežen v tej višini, ker prodaja tehničnih izdelkov upada. Poleg tega nas je prizadela še ena novost. Doslej je namreč republiška izobraževalna skupnost dotirala redno dejavnost osnovnega šolstva v naši občini, letos pa ta dotacija odpade, in to pomeni 154 milijonov starih dinarjev manj. Ker tega primanjkljaja ne bo mogoče pokriti niti s stabilizacijskimi davki, je bila obči-

Ivan Strmčnik, predsednik SO Ravne

na primorana najeti pri RIS kredit v višini 100 milijonov za redno dejavnost osnovnih šol, kar je gotovo edinstven primer v Sloveniji.

Nasploh bomo torej ostali na lanskem nivoju, le za socialno skrbstvo se bo odstotek toliko dvignil, da bodo zagotovljene socialne podpore v skladu z družbenim dogovorom. Prav tako so zagotovljena sredstva za osnovne šole in otroško

varstvo, seveda pa v precejšnji meri na račun investicij na tem področju.

Jasno je, da je bilo ob vseh teh ukrepih zelo težko sestaviti proračun. Ker pa so v pripravi zakoni, po katerih naj bi se v prihodnosti proračuni financirali iz ostanka dohodka gospodarskih organizacij, obstaja upanje, da bo v prihodnjih letih boljše.

Zbori volivcev v posameznih krajih so pokazali, da imajo občani razumevanje za takšno stanje. Zavedajo se pač, da bo samo stabilizirano gospodarstvo dalo realne možnosti za hitrejši razvoj v naslednjih letih.

Kljub ostrim stabilizacijskim ukrepom danes že vidimo, da se bo gospodarstvo naši občini moglo uskladiti z njimi, čeprav ne lahko. Doslej namreč ni nobene gospodarske organizacije pri nas, ki ter ukrepom ne bi mogla zadostiti. Z razumevanjem gospodarstva bomo celo realizirali nekatere pomembne projekte v občini.

Tako bomo npr. na začetku poletja odprli na Ravnah novi vrtec. Dokončali bomo osnovno šolo v Javorju, izvedli pa adaptacijo osnovne šole v Črni ter na področju družničnih šolah, čeprav v omejeni obliki.

Na področju komunalne dejavnosti bomo lahko delno realizirali plan oskrbe vodo v občini in je komunalni sklad že izdelal program teh del.

Zelezarna Ravne gradi potrebno halo industrijskih nožev, TRO Prevalje gradimo novo halo za rezilno orodje in pile, tovarna na hlačnih nogavic pa bo tudi povečala kapacitete za okoli 50 odstotkov in s tem odprla 100—130 novih delovnih mest. Na Poleni bo zrasla industrijska hala rudnik za kovinsko predelavo, v Žerjavu pa obratnik akumulatorev. Rudnik pripravlja tudi elaborate za kamnolom diabaza v Javorju.

Odpiramo torej nova delovna mesta. Letos računamo na 4—5 odstotno povečanje zaposlenih, in to predvsem žensk.

Zelimo dobiti letos asfalt na cesti strojsko Reko, da bo vožnja otrok v šolo lažja, na cesti od Prevalj do Črne pa letos in prihodnje leto prav tako predviden nov asfalt ter obnova dveh starih mostov (tudi Balos bo prišel na vrsto).

Proti koncu leta naj bi na Ravnah bila avtobusne postaje odprli novo trgovino Elektrotehne iz Ljubljane, v isti stavbi pa bo tudi Merxov oddelek pohištva ter podružnica Ljubljanske banke.

Kljub tesnemu proračunu in stabilizacijskim ukrepom torej vendarle prevladuje pri nas zdrav optimizem, ki temelji na čer zmerni, a trajni rasti.

Marjan Kolar

ZA KRAJ IN KRAJANE

Delo krajevne skupnosti Ravne na Koroškem

Krajevna skupnost Ravne na Koroškem ima veliko dolžnosti, saj mora zadovoljevati potrebe 8000 prebivalcev. V letu 1972 je imela 36 zaposlenih. Zaradi izrednega pomanjkanja delavcev, tako pomožnih kot kvalificiranih, je bilo veliko težav pa tudi zastoja pri izvrševanju naloženih nalog. Teh pa je iz leta v leto več in so ved-

no bolj zahtevne. Med drugimi opravila krajevna skupnost naslednje dolžnosti:

1. daje krajanom vsakodnevne informacije in nasvete,
2. skrbi za socialno ogrožene občane komisiji za socialne zadeve,
3. skrbi za snago mesta, odvoz smeti in odpadkov,

4. redno vzdržuje in delno obnavlja javne kanalizacije ter javni vodovod,
5. redno vzdržuje in delno dopolnjuje javne cestne razsvetljave,
6. skrbi za lepši zunanji videz kraja,
7. razdeljuje zemljišča splošno ljudskega premoženja,
8. skrbi za organizacijo splošnega ljudskega odpora občanov.

V vedno večji meri se občani poslužujejo pisarne krajevne skupnosti, kjer jim nudijo razne informacije, pišejo prošnje, vloge itd. Krajevna skupnost se ukvarja tudi z različnimi socialnimi problemi. Skrbeti mora za socialno ogrožene prebivalce našega kraja. Seveda ima za to posebne komisije, ki pregledujejo, kako podpiranci trošijo pomoč in hkrati ugotavljajo, v kakšni meri je pomoč najbolj potrebna.

Glavna skrb krajevne skupnosti je javna snaga kraja in odvozi smeti. Problem bi ne bil tako zapleten, če bi občani odlagali smeti v smetnjake in ne na razne druge kraje. Zato se poraja vprašanje, kako naučiti občane, da bi razne predmete, kot so npr. divani, stari otroški vozički, železne postelje itd., odlagali v smetno jamo. Letos bo krajevna skupnost obveščala, kdaj in kje naj odlagajo te odpadke.

Mnogo skrbi in finančnih izdatkov ima krajevna skupnost zaradi dolžnosti, da bi bil zunanji videz našega mesta čim prijetnejši. Skrbeti mora za urejanje parkov, zelenic itd. Pogosto neznanci delajo občutno škodo z uničevanjem urejenih nasadov, mečejo razne stvari po njih ipd. Vse to dela našemu kraju sramoto in se je treba temu upreti.

Za potrebe občanov oz. gospodinjstev vsako pomlad razdeljujejo vrtničke. Zaradi vsakoletnih novogradenj je teh vrtničkov vedno manj, gospodinj, ki bi jih rade imele, pa vedno več. Krajevna skupnost se trudi, da ugodi prošnjam, kolikor ji je to mogoče.

Svet krajevne skupnosti kot organ upravljanja šteje skupaj s predsednikom vaše skupnosti Kotlje 17 članov. Vse navedene probleme je obravnaval na svojih petih rednih sejah in tudi na sejah svojega predsedstva. V vseh odborih, komisijah ali drugih organih skupnosti aktivno sodeluje v krajevni samoupravi prek 70 občanov.

V letu 1973 je krajevna skupnost Ravne predvidela okrog dva milijona dohodkov. Vsa ta sredstva pritekajo od vodarine, kanalščine, odvoza smeti, soudeležbe občanov in delovnih organizacij, najemnine za grobove in sredstev SO za spomenike, iz sredstev občinskega cestnega sklada, občinskega komunalnega sklada, iz sredstev občine za funkcionalno dejavnost ter drugih dohodkov.

V letošnjem letu bo ta denar potrošila za najvažnejše potrebe občanov, kot so: oskrba s pitno vodo, urejevanje in vzdrževanje javne kanalizacije, redni odvoz smeti in odpadkov ter sploh skrb za javno snago v kraju. Posebno viden strošek ima pri vzdrževanju 32 km krajevnih cest ter javnih poti. Močno je krajevna skupnost tudi angažirana pri urejevanju cest v naseljih. Ob tem zbira posebna in dodatna sredstva še pri delovnih organizacijah in občanah, ki si to ureditev žele.

Krajevna skupnost ima na skrbi tudi zunanji videz kraja, da so zelenice ureje-

ne in da je v kraju tudi kaj cvetja ter skrbi za urejeno cestno javno razsvetlavo.

Ker je obveščanje občanov o raznih krajevnih dogodkih zelo slabo, je predviden nakup ozvočenja, saj plakati in razna pismena obvestila nimajo več zelenega učinka.

Ob vseh navedenih in še drugih manjših nalogah bo krajevna skupnost ob finančni pomoči delovnih organizacij ter občanov skušala v letošnjem letu urediti še nekaj drugih krajevnih potreb, tako npr. asfaltiranje pločnikov na Čečovju ter asfaltiranje okolja hiš. V polletju bo odprt novi otroški vrtec in tako bo rešen dolgotrajen in hud krajevni problem. Da bi podaljšali kopalno sezono letnega kopališča, bodo letos vanj napeljali toplo vodo iz železarne. Tudi nova mestna tržnica bo po večletnih načrtovanjih letos zgrajena. Ob tem pa bo primerno urejeno tudi okolje, ki je sedaj zelo zanemarjeno.

Vse dokler bo razna komunalna in podobna dejavnost podcenjevana in neustrezno nagrajevana, bodo sedanje težave še trajale. Ni ljudi, ki bi se v takih dejavnostih želeli zaposliti. Zaradi tega ni čudno, če je krajevna skupnost prisiljena vzeti na delo kogarkoli, tudi alkoholike, nedisciplinirane, slabotne itd. Upoštevati je treba, da je delavec, ki se zaposli pri krajevni skupnosti, v marsičem prikrajšan, saj so pogoji dela precej drugačni kot v drugih kolektivih.

Če bi občinska skupščina vsakemu krajanu naše doline mogla zagotoviti vsakodnevne komunalne in druge podobne usluge vsaj v sedanjem obsegu, bi z veseljem podprli skupno težnjo po ustanovitvi komunalnega podjetja posebnega družbenega pomena. Vse dokler pa takega jamstva Ravne nimajo, je iz slabih izkušenj znano, da je večja previdnost nujna.

Cvetka Golob

Kam gre denar

Znova in znova se zavarovanci sprašujejo, kam gre denar, ki ga plačujejo od svojih OD in katerega večina ne uporabi. Niso izjemni primeri, ko niti izobraženci ne vedo, koliko odstotkov gre za eno in drugo dejavnost, zato bo prav, da o tem seznanimo širšo javnost. Podatke sem vzela iz poslovnega poročila skupnosti zdravstvenega zavarovanja delavcev — Ravne na Koroškem za leto 1972.

Od osebnih dohodkov plačujemo oziroma smo plačali v letu 1972

— za invalidsko — pokojninsko zavarovanje	12,70 %
— za obvezne in razširjene oblike zdravstvenega varstva	6,7 %
— za nesreče pri delu in obolenja za poklicno boleznijo	1,50 %
— za otroško varstvo	1,89 %
Skupaj stopnje socialnega zavarovanja	22,79 %

V absolutnih zneskih je bilo gospodarstvo obremenjeno:

za zdravstveno zavarovanje	96.769.525,48 din
za invalidsko in pokojninsko zavarovanje	144.234.232,00 din
za otroško varstvo	15.005.400,00 din

Dohodke je ustvarilo v letu 1972 za socialno zavarovanje 40.039 aktivnih delavcev od tega moških 26.207 in žensk 13.838.

Od tega je bilo v koroških občinah zaposlenih 14.510 moških in 7862 žensk, v občini Velenje pa 11.697 moških in 5970 žensk.

V obdobju od leta 1970 do 1972 je število zavarovank večje za 23,83 odst., zavarovancev pa za 13,05 odst., vendar je še vedno pod republiškim poprečjem. V tukajšnji skupnosti zdravstvenega zavarovanja je namreč zaposlenih 34,55 odst. žensk, v Sloveniji pa 41,22 odst.

Primerjava strukture zavarovanih oseb v naši skupnosti s strukturo v vseh skupnostih v Sloveniji pokaže, da je v naši skupnosti delež vzdrževanih družinskih članov, ki ne prispevajo v sklade skupnosti, dosti višji od poprečja v republiki, saj beležimo v skupnosti zdravstvenega zavarovanja Ravne 117 (na območju koroških občin celo 134 in v občini Velenje 93) družinskih članov na 100 aktivnih zavarovancev, medtem ko znaša slovensko poprečje 103 (pri primerjavi so izločeni upokojenci in njihovi družinski člani).

Masa bruto osebnih dohodkov aktivnih zavarovancev skupnosti, realizirana v rednem delovnem razmerju, je izračunana na podlagi vplačanih prispevkov in je porasla v primerjavi z 1971. letom za 29 odst. (od 1970 na 1971 za 32 odst.), če se pa primerja povečanje na aktivnega zavarovanca, je porasel osebni do-

Pod goro cveti

hodek samo za 19 odst. Zanimivo je, da je na območju koroških občin porast večji kot v občini Velenje, čeprav je povprečni bruto osebni dohodek na zavarovanca še vedno višji v Velenju.

Iz vsega povedanega se vidi, da je standard zavarovancev iz naslova zdravstvenega zavarovanja odvisen od višine povprečnega osebnega dohodka in števila vzdrževanih družinskih članov na aktivnega zavarovanca. Kako in v kake namene je skupnost porabila zbrana sredstva za zdravstveno zavarovanje, je razvidno iz naslednjih prikazov.

Skupni izdatki za OOVZ obsegajo ambulantno in dispanzersko zdravljenje, zdravlila, zdravljenje v stacionarnih zdravstvenih zavodih, izdatke za zobozdravstvene storitve in stroške zdravstvenega varstva za nezavarovane osebe ter znašajo 30.054.400,20 din.

Skupni izdatki za ZV v primeru nesreče pri delu ali obolenja za poklicno boleznijo znašajo 1.695.055,30 din, izdatki za zdravstveno varstvo, ki je določeno s splošnim aktom skupnosti pa 45.524.021,45 din.

Skupni izdatki za denarna nadomestila obsegajo nadomestilo OD med začasno zadržanostjo od dela, ki jo je povzročila nesreča pri delu ali obolenje za poklicno boleznijo, nadomestilo OD med začasno zadržanostjo od dela zaradi bolezni, izolacije, nega itd., nadomestila OD za čas nosečnosti, poroda in skrajšanega delovnega časa zaradi hranjenja otroka, povračila in pomoči v primeru smrti in znašajo 14.845.257,30 din.

Skupaj vsi izdatki po izločitvi znašajo 96.744.535,30 din.

Na zavarovanca je bilo povprečnih izdatkov v skupnosti din 2.498,37, na zavarovano osebo pa din 942,31. Odstotek povečanja realizacije izdatkov v regiji iz leta v leto raste. Pomniti pa je treba, da je domača zdravstvena služba v zadnjih letih zelo povečala oziroma razširila svojo dejavnost. Delno je prišlo do večje potrošnje zdravstvenih storitev zaradi povečanega števila zavarovancev, večji stroški so nastali zaradi spremembe načina obračunavanja. V letu 1972 so se plačevale vse opravljene storitve tudi »domači« zdravstveni službi, medtem ko sta še za l. 1971 koroški zdravstveni dom Ravne in bolnišnica Slovenj Gradec prejemale plačila za izvršene storitve zavarovancem na območju koroških občin v mesečnih pavšalnih zneskih.

Stroški za ambulantno zdravljenje, kjer je zajeto tudi zdravljenje pri zdravnikih specialistikah, so se povečali za 39,88 odst. od leta 1971. Za bolnico je bilo povečanje od leta 1971 na 1972 za 38 odst. V primerjavi s letom 1971 se je povečalo število primerov v bolnici za 339 ali 2,01 odst., število oskrbnih dni pa za 13.221 dni ali 7,13 odst.

Če upoštevamo povprečno oceno oskrbnega dne za leto 1972, znaša povečanje na račun povečanih 13.211 dni 2.508.240,46 din in 7.214.782,49 din zaradi povečanih cen v tem letu ali v razmerju 25 : 75.

Splošna bolnišnica Slovenj Gradec

S splošno bolnišnico Slovenj Gradec se je za razliko od prejšnjih let, za leto 1972 dogovorilo plačilo posebej za hotelski del, medicinski del in posebne storitve. Za hotelski del je bila dogovorjena po posameznih oddelkih naslednja cena:

- kirurški oddelek 66,40 din,
- interni oddelek 59,00 din,
- ginekol. porodni oddelek 66,60 din,
- otroški oddelek 50,60 din,
- center intenz. nege 66,20 din.

Medicinski storitveni del se obračunava v povprečni vrednosti, izračunani na podlagi nomenklature hospitalnih in ambulantnih storitev, pri čemer je upoštevana vrednost faktorja za ambulantne storitve v višini 1,46 in vrednost faktorja za hospitalne storitve po 9,00 din.

Poleg hospitalnega in medicinskega dela je bilo dogovorjeno plačevanje posebnih storitev in sicer: draga zdravila po listi, ki je sestavni del pogodbe, osteosintetski material, kri in plazma, izotopi, laparskopija, PH material, arteriografija, porodi v hipnozi po vrednosti faktorja 900 din in hemodializa po ceni 1920 din za eno storitev.

Začasna nezmožnost za delo: na območju skupnosti je bilo v letu 1972 izgubljenih 619.730 delovnih dni zaradi bolezni, nesreč, nege obolelega družinskega člana, spremstva, izolacije, nosečnosti in poroda do in nad 30 dni ali za 11 odst. več kot leta 1971, kar pomeni isto, kot če podjetje s 1980 delavci ne bi opravilo niti ene ure v letu.

Kljub povečanju števila primerov je odpadlo število dni manjše na en primer, kar pomeni, da je bil v letu 1972 čas trajanja začasne nezmožnosti za delo krajši na posamezni primer. Na zmanjšanje dobe nad 30 dni v letu 1971 in 1972 je vplivalo upoštevanje primerov in dni zaradi nege družinskega člana, ki je razmeroma krajša.

V letu 1972 je znašal odstotek dni začasne nezmožnosti za delo do in nad 30 dni — brez porodnic — za celo skupnost 3,95 odst. in se je proti 1971 letu povečal za 0,11 odst., kar velja tudi za vse druge občine, razen za občino Radlje, kjer je za 0,41 odst. nižji.

Nesreč pri delu je bilo v letu 1972 za 5,15 odst. več kot v prejšnjem letu. Po številu jih je bilo vloženi 3101 primer. Za nesrečo pri delu in poklicne bolezni je bilo v poslovnem letu izgubljenih 62.738 dni in to do in nad 30 dni. Na en primer nesreče pri delu je odpadlo 20,23 dni izostankov, to je za 0,5 dni manj kot prejšnje leto. **Nesrečo je utrpel vsak 12. zavarovavec**, kar je enako že zadnja tri leta. Zadovoljiv podatek v tem letu je ta, da po nekaj letih letos ni bilo nobenega smrtnega primera.

F. K.

Za otroka so zelo pomembna tudi IGRISČA, neposredno ob vrtcih, šolah, v stanovanjskih naseljih, pa so morajo biti primerno opremljena. Zelo se motimo, če mislimo, da smo že »uredili« igrišča, če smo tam razpostavili peskovnik, gugalnico, vrtljak ipd. Otroško igrišče mora spodbujati otrokovo ustvarjalnost, delo, da raste tudi ob igranju in da se prehitro ne naveliča, in si nato poišče svoje igre. Vsako igrišče bi moralo imeti dobro pedagoško vodstvo ali pa vsaj svojo samoupravo, v kateri aktivno sodelujejo odrasli, pa tudi otroci sami. Tako pa stanovanjci v naselju samó čakajo, da jim bo ta igrišča uredil kdo drug, da jim bo postavil pedagoga, namesto da bi tudi sami vzeli stvar v roke, saj gre vendar za njihove otroke.

Seveda pa tudi najbolj urejena in vodena igrišča ne bodo več veliko vredna in primerna, če se bo moral naš otrok igrati v skrajno onesnaženem ozračju. (In naša dolina spada med občine v SFRJ, ki imajo najbolj onesnaženo ozračje!) Ne morem razumeti, da se naši občani, naš delavec bolj odločno ne zavzame, da bi tovarne, podjetja, ki pri nas naredijo največ škode ozračju, hitreje vpeljale čistilne naprave. Prav gotovo smo za odpiranje novih delovnih mest, toda nikakor ne more iti to na škodo samih zaposlenih, ki morajo hkrati v naši občini DELATI in ŽIVETI! In zelo malo pri tem mislimo na naše otroke, potomce. Naravnost grozljivo bi bilo, če bi mislili takole: važno je, da še jaz preživim svoje življenje, da imam jaz svoje delovno mesto, prav nič me ne briga, kako bo leta 2000. Še bolj žalostno pa je, da tako ni le v naši dolini, temveč da je Slovenija (naša zelena švicarska Slovenija!) republika, ki ima najbolj onesnaženo ozračje in vodovje! In vse manj in manj zelenih površin, predvsem v mestih in industrijskih centrih! Zato marsikje vidijo rešitev le še v tem, da v industrijskih centrih ne bi več gradili otroških igrišč, temveč bi otroke prevažali za igranje (kot so včasih čebele na pašo) v področja, kjer je zrak še čist. V tem je le delna ali pa sploh nikakršna rešitev. Otrok se igra vsak dan, razen tega njegovega življenja, zdravlja prav gotovo ne bo rešilo to, če ga bomo enkrat na teden peljali na zrak pod Uršljo goro ali v Toplo. Rešitev vidim le v tem, da izboljšamo v naši dolini zrak in vode ter da čimprej uredimo primerna igrišča, dosedanja pa moramo prilagoditi sodobnim normativom za igrišča. Po podatkih, ki jih je za Slovenijo zbrala Zveza prijateljev mladine Slovenije, imamo v naši občini dve igrišči zaprtega tipa in sedem odprtih otroških igrišč med stanovanjskimi bloki; vsa ta igrišča so opremljena le s klasično igralno opremo in so novejša — zgrajena po letu 1962; lastnik in upravljalec je krajevna skupnost, ki jih tudi vzdržuje.

Tudi v naši občini moramo čimprej sprejeti odloke ki bodo obvezovali investitorje, da istočasno s stanovanji, šolami, vrtci izgrade tudi ustrezna igrišča. Otroško igrišče mora postati sestavni del stanovanja. Doseči moramo, da dobijo igrišča status vzgojno-varstvene ustanove in da se vključijo v program otroškega varstva. Igrišča, ki jih imamo, so prepuščena v glavnem krajevnim skupnostim, ki pa ne dobivajo potrebnega denarja za njihovo

Koliko zelenih površin in čistega zraka otrokom

Menim, da se moramo tudi v naši občini že zelo resno vprašati: **KOLIKO ZELENIH POVRŠIN IN KOLIKO ČISTEGA ZRAKA BOMO ŠE PUSTILI NAŠIM POTOMCEM?**

Po vojni smo naglo in intenzivno gradili tovarne in nato tudi stanovanja, pri tem pa smo bili izredno kratkovidni, saj nismo hkrati izgradili tudi dovolj šolskega prostora, vrtcev ter otroških igrišč. Zanimivo bi bilo ugotovljati, ali so na primer do leta 1960 naši urbanisti otroška igrišča sploh predvideli v stanovanjskih naseljih (na primer na Čečovju, pozneje v Dobji vasi idr.) ali pa so jih kratko malo spregledali investitorji.

Seveda se ta kratkovidna politika ni izvajala le v naši občini, temveč je bilo tako po vsej Sloveniji, kar potrjuje analiza Zveze prij. mladine Slovenije. In tako lahko danes ugotovljamo, da Slovenija že skoro nima več prostora za primerna otroška igrišča in ostaja otroku le še cesta, neurejena dvorišča, pa tudi ta bodo kmalu le še parkirišča in garaže. Morebiti me bo kdo popravil in dejal, saj imamo športna igrišča v vseh večjih središčih naše doline, imamo letna in zimska kopaljšča, zgradili smo zelo dobro stezo za TRIM, povrhu pa imamo še lepe možnosti za izlete v gore. Res je, to je prav gotovo veliko vredno, a še daleč ni vse, kar je potrebno našemu otroku pa tudi odraslemu.

Najmlajša humana organizacija na Koroškem

Na območju štirih koroških občin (Dravograd, Radlje ob Dravi, Ravne in Slovenj Gradec) že peto leto uspešno deluje medobčinsko društvo telesnih invalidov s sedežem na Ravnah. Društvo je bilo ustanovljeno z ustanovno skupščino 30. marca 1969 na pobudo republiške konference za rehabilitacijo invalidov in nekaj posameznikov iz našega območja, ki smo to pobudo razumeli kot koristno — potrebno. Namen ustanovitve takega društva, v katerem se združujemo telesno prizadeti občani — invalidi, je, da z organiziranim delovanjem prispevamo družbi in sebi svoj delež za čimbolj humano, samoupravno reševanje problemov — težav telesnih invalidov. Združujemo se telesni invalidi, ki smo v delovnem razmerju (s telesnimi okvarami, delovne nezgode, poklicne bolezni, druge nezgode in bolezensko telesno prizadeti) invalidsko upokojeni, kmečki invalidi ter invalidna mladina in otroci.

Društvo deluje v okviru statutarnih načel Zveze invalidov SRS in svojega statuta. Namen delovanja je:

— vzbujati pri članih zaupanje v lastne moči, podpirati težnje in prizadevanja za rehabilitacijo in rehabilitacijo, delovno ustvarjalnost in se zavzemati za enakopravno uveljavljanje invalidov v gospodarskem, kulturnem in političnem življenju.

— Razvijati samoupravne in tovariške odnose, posredno ali neposredno skrbeti za razpletanje socialnih, zdravstvenih in drugih problemov članov.

— Sodelovati s samoupravnimi organi, organizacijami in zavodi, ki se ukvarjajo z invalidsko problematiko, sodelovati pri usmerjanju rehabilitacije in zaposlovanja invalidov ter odpirati njim ustrezne storitvene dejavnosti.

— Zavzemati se za sodobno invalidsko zdravljenje, za urejanje delovnih razme-

rij, varstva pri delu in druge zdravstveno varstvene preventivne.

Po organizacijski strukturi društva deluje v vsaki občini podružnica. V okviru podružnice delujejo v večjih krajih poverjeništa ali krajevni odbori ter aktiva invalidov v železarni Ravne in Rudniku Mežica. V okviru podružnice Slovenj Gradec pa v Tovarni usnja in Fecru uspešno delujeta poverjeništvu. Te organizacijske oblike društva delujejo z večjim, ponekod z manjšim uspehom, odvisno od prizadevanja odbora in posameznikov ter razumevanja subjektivnih sil in materialnih pogojev.

Ni mogoče dobiti podatka, koliko živi na območju društva telesno prizadetih občanov. Želimo si, da bi naša organizacija v tem uspela, saj je edina humana organizacija, ki deluje na območju vseh štirih občin. Po približni oceni živi na našem območju okrog 5000 telesno prizadetih občanov. Trenutno je včlanjenih v društvu 1121 telesnih invalidov. Po podružnicah je število takšno: Dravograd 93, Radlje 57, Ravne 874 in Slovenj Gradec 98. Pri pridobivanju — včlanjevanju imamo težave, ker se nekateri telesni invalidi z urejenim pravnim statusom ali socialnim položajem ne želijo vključiti v naše društvo.

Trenutno je tudi včlanjenih 63 fizičnih podpornih članov in 10 pravnih oseb. Želimo si pridobiti čimveč podpornih članov, pa tudi, da bi nas podporni člani moralno in tudi materialno podpirali.

V naši družbi se z različnimi samoupravnimi akti v okviru družbene zmogljivosti rešuje položaj invalidov. V ta namen delujejo razne socialne službe, zavodi in ustanove, da kot družbene institucije pomagajo invalidom, ki so potrebni družbene pomoči.

V vsakodnevnem življenju pa se problemi ne rešujejo tako tekoče. Invalidi se srečujemo z različnimi težavami, nekorektni-

mi in nehumanimi odnosi, nekateri se morajo celo prek sodišča boriti za pravice, katerih smo deležni po pravnih aktih o zdravstvenem in pokojninsko invalidskem zavarovanju. Člani društva lahko dobijo pri odvetniku Rajku Poberžniku v Dravogradu brezplačne pravne nasvete (na podlagi potrdila, ki ga dobijo v podružnici). Do sedaj je odvetnik nudil čez 400 pravnih nasvetov. Člani iščejo pravno pomoč zaradi urejanja pravnega statusa, nadomestila osebnega dohodka, odškodnino za telesno okvaro oziroma tisti, katerim so krajsane pravice iz invalidskega zavarovanja. Članom nudimo nasvete, kako in pri kom si lahko uredijo svoj položaj.

Pomembna akcija društva je tudi, da z direktnim razgovorom, na zborih v večjih krajih člane seznanjamo z novitetami, ki jih prinaša slovenski zakon in statut o pokojninskem invalidskem zavarovanju, ter pomembnejše predpise iz zdravstvenega zavarovanja.

Nekako obstransko se še obravnava ob medicinski psihična rehabilitacija in rehabilitacija invalidov. Če je invalidu zagotovljena solidna ekonomska varnost, kar se ureja s pravnimi akti, je poskrbljeno le za 2/3 njegovega naravnega počutja. Težjim vrstam invalidov je v večini primerov onemogočeno enakovredno vključevanje v vse oblike družabnega življenja. Ta moment, ki pri invalidih povzroča kompleks manjvrednosti, si društvo prizadeva odstraniti v okviru materialnih možnosti, z različnimi rekreacijskimi oblikami delovanja, športnimi in družabnimi srečanji ter izleti pa ustvarjati občutek, da smo kljub omejeni fizični sposobnosti enakovredni, koristni člani družbe. Za invalida je pomembno, da se lahko s kom pogovori o svojih težkočah. Družbeni dejavniki se premalo zavedajo, da se sredstva, ki se danes v zelo skromni višini dodeljujejo humanitarnim organizacijam za njihovo dejavnost, koristno vlagajo in zelo dobro družbi obrestujejo.

28. januarja smo se telesni invalidi s koroškega območja zbrali na redni skupščini društva. Pogovorili smo se o dosedanjih

Tudi v šahu so se pomerili

L. Suhodolčan

vzdrževanje. V urbanističnem planu smo menda predvideli še 12 igrišč, vprašujem pa, če smo rezervirali dovolj velike zelene površine za otroke šolarje, ki zahtevajo večje površine za gibanje od dosedanjih igrišč. Šole in vrtci, ki še nimajo primer- nih igrišč, jih morajo čimprej dobiti, še posebej pri šolah, ki uvajajo podaljšano bivanje. Vsa otroška igrišča v občini bi bilo treba povezovati med seboj in z vzgojno-varstvenimi ustanovami v organsko celoto. Posebni koordinacijski odbori upravljalcev bi lahko uspešno reševali vsa skupna vprašanja. Kjer je le mogoče, bi uvedli na igriščih vsaj nekajurno pedagoško varstveno službo. Poleg vzgojiteljic bi kazalo za delo na igriščih usposobiti študente (predvsem v počitnicah!) ustreznih fakultet in jih seveda nagraditi za to delo. Odločno pa je treba spremeniti miselnost, da so problemi otroških igrišč samo stvar pedagogov, delavcev Društva prijateljev mladine, temveč da je to pomembna zadeva vseh dejavnikov naše družbe.

uspehih in težkočah delovanja društva ter si zadali smernice dela. Poleg utrjevanja organizacijske strukture društva in pridobivanja novih rednih in podpornih članov, fizičnih in pravnih oseb bo društvo organiziralo več konkretnih akcij.

24. in 25. marca je bila v čast mednarodnega dneva invalidov kulturno športna prireditve. Ta prireditve je bila na Ravnah osrednja manifestacija invalidov severnovzhodne Slovenije. Pokrovitelj je bila stalna konferenca invalidov Maribor, organizator pa medobčinsko društvo telesnih invalidov Ravne. Akcijo so finančno podprle nekatere delovne organizacije koroškega območja in občinski sindikalni sveti. Za razumevanje se jim lepo zahvaljujemo. V kulturnem programu so sodelovali:

Pevski zbor »Fužinar« Ravne, Dekliški pevski zbor glasbene šole Ravne, pevski zbor Zveze slepih iz Maribora, recitatorji gimnazije in posebne osnovne šole Ravne.

V športnem srečanju so tekmovala skupine: Zveze slepih Maribor, Zveze gluhih in naglušnih Maribor, športno društvo »Invalid« Maribor, medobčinsko društvo telesnih invalidov Maribor, posebna osnovna šola Ravne, medobčinsko društvo telesnih invalidov Ravne, posebna osnovna šola Maribor.

Tekmovanje je bilo v kegljanju (10 članov) v borbenih partijah. Prvo mesto in prehodni pokal je osvojila ekipa športnega društva »Invalid« iz Maribora s 768 porrtimi keglji.

Šah — ekipno (4 člani) prvo mesto in prehodni pokal je osvojila ekipa Zveze slepih s 16 1/2 točke.

V streljanju z zračno puško — prvo mesto in prehodni pokal je osvojila ekipa (4 člani) zveze gluhih iz Maribora s 519 krogi.

Plavanje — ekipno (4 člani) moški 50 m prosto. Prvo mesto in prehodni pokal je osvojila ekipa Zveze slepih Maribor z 2040 točkami.

Plavanje — ekipno (4 članice) ženske 25 m prosto. Prvo mesto in prehodni pokal je osvojila ekipa medobčinskega društva telesnih invalidov Maribor s 1610 točkami.

V tem športnem srečanju je aktivno sodelovalo 134 športnikov — invalidov. Nekako nerazumljivo je, da na tej kulturno športni prireditvi ni bilo prisotnih vidnih predstavnikov političnega, kulturnega in socialnega življenja naše regije.

Podružnice bodo v poletnih mesecih organizirale izlete v znane turistične kraje na Gorenjsko, v Moravske in atomske toplice ter na morje. V jeseni bomo organizirali v okviru društva srečanje invalidov športnikov v kegljanju, šahu, plavanju in streljanju.

Na skupščini društva smo se dogovorili, da nastopimo kot iniciatorji, naj bi na območju koroške regije ustanovili v obliki TOZD — ustanovo, kjer bi se lahko zaposlovali invalidi, katerih v delovnih organizacijah ni mogoče primerno zaposliti. V taki TOZD s posebnim statusom bi lahko izdelovali razni embalažni material in opravljali manjša dela kot kooperanti z delovnimi organizacijami. Pričakujemo, da bodo občinske skupščine in socialne službe s podporo delovnih organizacij in s humano odgovornostjo do invalidov sprejele in realizirale to pobudo.

Vabim telesne invalide, tudi tiste, ki imajo urejen ekonomski položaj, da se včlanijo. V organizirani množičnosti je moč in to moč s humanim namenom pomagati sočloveku — invalidu.

Franc Leskošek

IZ ŽELEZARSKEGA ZBORNKA

Jože Šegel, dipl. inž.

VLOGA RAČUNALNIŠKE OBDELAVE INFORMACIJ KONTROLE PODATKOV V SISTEMU POVRATNIH KAKOVOSTI

(Železarski zbornik, 1972 — VI. št 4 str. 237—241)

Pomen avtomatske obdelave podatkov pri reševanju tehnološke, kontrolne in kakovostne problematike je neposredno povezan s pomenom integralne kontrole kakovosti. Mesto avtomatske obdelave podatkov v integralni kontroli kakovosti je v sistemu **povratnih informacij**.

Oblike in vsebine informacij s področja kontrole kakovosti v industriji niso kakšne posebne ali izjemne, temveč tipične za kibernetiko, to je mlado vedo, ki raziskuje smotrnost in samoupravljanje (avtomatizem) v naravi in tehniki.

Informacija je merilo za stopnjo organiziranosti sistema, tako kot je entropija merilo za stopnjo dezorganiziranosti. Pomanjkanje informacij je značilno za neurejen sistem, to je za sistem, kjer vlada kaos in slučajnost. Dezorganiziran si-

stem je težko upravljati in voditi, težko je doseči zelene cilje. Vendar temu ni vedno kriva »narava« procesa, temveč mnogokrat nevednost upravljavcev. Če ne poznamo informacij (zakovitosti, obnašanja) sistema, moramo stremeti k temu, da jih spoznamo, kajti le tako nam bo zagotovljeno uspešno vodenje. Pri tem nam je v največjo pomoč eksperiment in matematičen aparat, ki uporablja elektronski računalnik kot orodje.

Pri osnovnih nalogah kontrolne službe, ki so:

- usmerjanje proizvodnje k izdelavi **prave kakovosti** izdelkov,
- izboljšati kakovostni nivo vhodnih surovin in
- preprečitev nadaljnje obdelave takih polizdelkov, od katerih ne moremo pričakovati kvalitetnih izdelkov, ima avtomatska obdelava podatkov nalogo, da **vsebinsko bogati in širi obseg povratnih informacij**.

Pri reševanju tehnološke, kakovostne in kontrolne problematike se v težki industriji skoraj vedno srečamo z množico podatkov, ki so za objektivne analize in raziskave zaradi kompleksnih fizikalno

kemijskih procesov skoraj vedno potrebne. Množica podatkov je sama po sebi dokaj nepregledna in le redko daje takšen vpogled v problem, kot to zahteva sodobna raziskava. Težko je večje število podatkov obdelati ročno v uporabno obliko, kajti vložiti je treba veliko dela; nekatere matematično statistične analize pa sploh niso praktično izvedljive (nelinearne multiregresije). Zaradi naštetih problemov si je težko predstavljati realizacijo modernega informacijskega sistema v integralni kontroli kakovosti brez uporabe elektronskega računalnika.

Z uporabo izvornih podatkov dobimo grafikone, enačbe itd., ki nam dajejo nove podatke — nove informacije. Toda te nove informacije niso »izrasle« v procesu pretvarjanja, skrite so v že prej obstoječih računskih podatkih in so zdaj dobile drugo vsebinsko obliko. Pri tem nastane celo delna izguba kakovosti informacije, ker pač interpolacije in ekstrapolacije postanejo neverodostojne, v njih raste element slučajnosti.

Avtomatsko obdelavo podatkov s področja tehnološke, kontrolne in kakovostne problematike razdelimo:

- na matematično statistične in druge matematične analize,
- na primerjavo dobljene kakovosti izdelkov s planirano,
- na odstopanja stvarne tehnologije od predpisane,
- na poročila o neuspeli proizvodnji in izmečku, stroških kakovosti, delu kontrolne in razvojno-raziskovalne službe itd.

Vse obdelave lahko nadalje razdelimo v dve skupini.

— V prvi skupini so obdelave, pri katerih **vrednotimo in kažemo kakovostni nivo izdelkov in polizdelkov** ter obseg dejavnosti kontrolne in raziskovalne službe.

— V drugi skupini pa so obdelave, pri katerih **iščemo vzroke neprave kakovosti izdelkov**. Vršijo se analize in sinteze. Predvsem iščemo s pomočjo matematičnega aparata odnose in zakonitosti tehnološkega procesa in s tem vpliv tehnoloških parametrov na kakovost izdelkov in polizdelkov.

Nadalje razdelimo delo s tega področja glede na medsebojno povezanost dejavnosti na področja:

- vhodne kontrole kakovosti,
- fazne kontrole kakovosti,
- končne kontrole kakovosti,
- laboratoriji,
- matematično statistične in druge analize ter raziskave in
- specializirane obdelave.

Izkušnje železarne Ravne

Železarna Ravne dela izdelke, ki morajo biti visoko kakovostni. Zato veliko dela na izgradnji modernega sistema kontrole kakovosti in ima na tem področju že precej izkušenj. Posebno velike izkušnje ima v uporabi matematično statističnih metod na področju tehnoloških operacijskih raziskav in kontrole kakovosti.

Z uvajanjem matematično statističnih metod je pričela leta 1959, vendar je bila obdelava glede na razpoložljive možnosti razmeroma primitivna. Postopoma so se odpirale nove možnosti z uporabo računalniških sistemov. Do leta 1969 so bili iz-

delani programi za računalnik, ki so uporabnost omenjenih metod močno razširili. Lastne izkušnje v uporabi računalnika za področje tehnološke in kakovostne problematike so bile povod za začetek izgradnje kompleksnega informativnega sistema.

Pri učinkoviti uporabi metod matematične statistike na računalniku je postala glavna zavora sama priprava podatkov, ker je bilo potrebno za vsako statistično analizo posebej zbirati podatke iz klasične tehnične dokumentacije. Takšen sistem ni bil dovolj hiter pri reševanju tehnološke problematike. Tako se je že v tej fazi pojavila potreba po banki podatkov, ki bi bili v vsakem trenutku pristopni za obdelavo na računalniku.

Poseben del dosedanjega razvoja je bilo delo na standardiziranju kontrolnih postopkov, metod in pogojev kontrole. Pri tem so vključene tudi metode mrežnega planiranja in uvedena je priprava dela metalurških laboratorijev.

Dela se na izgradnji organizacijskega sistema z avtomatsko obdelavo podatkov, ki bi imel takšno obliko, da bi obsegal in povezoval celotno tehnološko in kontrolno dokumentacijo o postopkih, agregatih, doseženih rezultatih in drugih tehničnih in ekonomskih podatkih.

Celotna izgradnja informacijskega sistema je zelo kompleksna in obširna, zato je bil izdelan mrežni plan, ki predvideva realizacijo v 1975. letu.

Povzetek izdelal: Jože Šegel, dipl. inž.

Franč Uranc, dipl. inž.

ZILAVOST KOT ODPORNOST PROTI SUNKOM

(Železarski zbornik, 1972 — IV. št. 4 str. 231—236)

Pri orodjih in raznih konstrukcijskih delih nasploh je zelo pomembna za vzdržnost poleg trdnosti in plastičnosti še žilavost, ki pa se različno pojmuje in tudi določa. Osnovna razdelitev metod za določanje žilavosti upošteva hitrost preizkušanja in napetostno stanje v probah med zlamljanjem. Zato imamo udarne in statične preizkuse ter zvojne in upogibne ali trgalne. Do nedavnega je bila prednost statičnih preizkusov v tem, da so omogočali dobiti več podatkov o preizkušnem jeklu. Ta prednost pred udarnimi preizkusi se je močno zmanjšala, ko so se začeli uporabljati na udarnih preizkusnih napra-

vah napetostni trakovi, s katerimi lahko na podlagi spreminjanja električne uporabnosti med potekom kratkotrajnega zlamljanja probe občutimo in zaznamujemo potek deformacije od začetka do zloma.

Za lažje računanje odpornosti konstrukcijskih delov so začeli meriti tudi pri udarnih preizkusih silo, potrebno za porušitev. Razlike med silami, potrebnimi za zlom ob počasnem delovanju sile ali ob hitrem, pa so velike. Značilen primer dinamičnega obremenjevanja so industrijski noži raznih vrst, matrice pri kovanju, zobniki v menjalnikih ali v diferencialu. Raziskovalci v Švici so ugotovili, da je za žilavostno obnašanje jekla veliko važnejša odpornost proti tvorbi zarez kot sila pri širjenju zarez. Da se pa lahko ustrezne meritve opravijo na udarni žilavostni napravi, so potrebni dragi instrumenti in še dolgotrajno vpeljavanje postopka, preden se lahko rezultati primerjajo z rezultati drugih inozemskih podjetij. Tudi pri nas smo spoznali prednosti udarnih preizkusov in njihove pomanjkljivosti. Ker bi radi imeli svojo kontrolno metodo, ki bi bila hitra in poceni, smo si omislili računski postopek, ki nadomesti elektroniko.

V članku je opisana metoda določanja odpornosti proti sunkom. Izhodišče za razvoj metode je spoznanje, da je za žilavo obnašanje odločilna predvsem odpornost proti tvorbi zarez. S poskusi se lahko določi mejo vzdržnosti in mejo lomljivosti ter s tem območje odpornosti proti sunkom, ki se meri v enotah kg/m, sek. Posebno pri trdih orodnih jeklih pride ta metoda v poštev, ker zajame skupni vpliv meje plastičnosti in modula elastičnosti na odpornost proti sunkom sile.

Nekaj uporabnih diagramov natančno opiše in razloži postopek ter nas seznanja z lastnostmi petih orodnih jekel. Za primerjavo s temi novimi podatki so vnese tudi podatki iz literature in domači rezultati, dobljeni z drugimi metodami, med drugim statičnimi.

Novi način preizkušanja je pokazal tudi na možnost preizkušanja drobnejših prob in se je tako lahko začelo razmišljati o preizkušanju žilavosti izredno trdnih in trdih površinsko obdelanih vzorcev — skuskov. To ima namreč poseben pomen v zvezi z odpornostjo proti manjšim številnim udarcem, ki jim je podvržen marsikak konstrukcijski del.

Povzetek izdelal: Franč Uranc, dipl. inž.

Rado Jelerčič, dipl. inž.

Staro železo nekdanj in danes

Pojav starega železa

V drugi polovici 18. stoletja so se v okolici krajev, kjer je nastajala prva industrija, pojavili tudi prvi kupi starega odpadnega železa. Strojne tovarne so odpadno staro železo odlagale na čim bolj zapuščenih krajih, jamah, prepadih, da niso kazili okolice. Ladjedelnice so ga enostavno metale v morje, ki ga je požiralo in uničevalo. Skratka, odpadno staro železo je z naraščajočo industrializacijo postajalo vedno večje breme strojnih tovarn in industrijskih krajev, ker se je kopičilo

na vseh koncih in krajih in je bilo vsem v napoto.

Temu stanju je napravil konec Francoz Martin, ki je zgradil martinovo peč in v njej uspešno pretapljal staro železo v zopet uporabno in vedno bolj iskano jeklo. Martinove peči so se vedno bolj gradile in rastle kot gobe po dežju, se večale, spreminjale, modernizirale in požirale vedno večje količine starega železa. Proizvodnja jekla je naglo naraščala in svet je doživel svojo drugo industrijsko revolucijo. Staro železo je bilo takrat silno cene-

na surovina, često celo brez lastnika in je edini strošek bil prevoz.

Staro železo-surovina

Toda že 10 let po zgraditvi prvih martinovih peči so nekatere železarne dajale zagotovila strojnim tovarnam, da bodo odpeljale vse staro železo iz tovarn ali mestnih smetišč. Trgovci so to dobo označili kot začetek zanimanja za staro železo in prelomnico, saj je dotedaj nezaželeni odpadki postal uporabna surovina in kmalu se pojavijo prve pogodbe o kupoprodaji starega železa. Cena starega železa je dolgo bila zelo nizka ter se šele okoli l. 1900 opaža počasna rast cene. Od te dobe cena starega železa stalno raste, izjema je le doba velikih kriz in recesij. Posebno je cena starega železa začela naraščati v času po drugi svetovni vojni in je svojo maksimalno ceno dosegla v letih 1971—1972.

Naraščanje cene starega železa

Po drugi svetovni vojni so se skoraj vse države odločile za pospešeno industrializacijo in za zgraditev lastne industrije železa in jekla. Metalurgija je postala simbol napredka in ekonomske neodvisnosti za mnoge dežele, ki so pred drugo svetovno vojno komajda poznale industrijo. Staro železo je postalo vedno bolj iskana surovina na vseh kontinentih in cena je naraščala neprestano. Po letu 1955 so drage martinove peči začele izpodrivati cenejše elektro-obločne peči, ki uporabljajo že 90 odst. starega železa, medtem ko so ga martinovke trošile le ca. 50 odst. Poraba starega železa narašča še naprej in trgovanje s starim železom je zelo donosen posel. Situacijo na tržišču s starim železom poslabšajo v tem obdobju še naslednje tehnološke spremembe:

Veje

— elektro obločna peč z novo tehnologijo postane konkurenčna in poceni (kisik, UHP),

— kapacitete elektro-obločnih peči se večajo od 1 tone do 350 ton na šarže,

— jeklarne postanejo skoraj neodvisne od pridobivanja grodlja. Zelo dragi plavži niso več nujno potrebni pri proizvodnji jekla;

— mini železarne, ki se pojavijo najprej v Italiji (cenena el. energija, malo železove rude) se kmalu razširijo po vsej zahodni Evropi. Mit o rentabilnosti gigantskih železarn je zrušen;

— proizvodnja jekla je narastla preko 500 milijonov ton jekla in je prekoračila vsa pričakovanja.

V taki situaciji prične v Evropi zmanjkovati starega železa in ga pričnejo uvažati iz Amerike in Afrike. Novi industrijski velikan Japonska pa ga kupuje po vsej jugovzhodni Aziji in na bojiščih Koreje in Vietnama. Trgovina cveti in mnoge pred 10 leti neznane trgovske firme hitro obogatijo in vlagajo svoj na hitro pridobljeni denar v skoraj vse industrijske panoge, največ pa v transport in ladje. Glavna kupca starega železa sta Zahodna Evropa in Japonska, prodajalci pa Amerika, arabske države, Vietnam in v zadnjih letih še Sovjetska zveza.

S povečano porabo starega železa se je večal tudi dobiček v jeklarnah, saj je le to znatno cenejše od grodlja. Ta dobiček se je ustvaril predvsem v mini jeklarnah in elektro jeklarnah. Tipične železarne s SM peči in velike železarne so bile le malo udeležene pri dobičku ali so pa celo padale v izgubo. Toda z rastjo cene starega železa se je tudi v mini jeklarnah in elektro jeklarnah dobiček manjšal in padal, vendar je ostal do danes v ugodnem odnosu. Na drugi strani so pa skoraj vse martinove peči postale nerentabilne, ker so uporabljale predrag vložek in imele premajhno produktivnost. Staro, dobro martinovo peč je v vseh naprednih železarnah zamenjala elektro obločna peč ali pa kisikov konvertor. Prvi kisikov konvertor so zgradili in patentirali Avstrijci, ter ga imenovali L-D konvertor (L-Linz, D-Donavitz). Temu se imamo zahvaliti, da je svet doživel novo etapo povečane proizvodnje jekla in povečanega kopanja železove rude, L-D konvertor uporablja namreč za proizvodnjo jekla kot vložek tekoči grodlj in zelo majhen del starega železa. Danes prevladujejo kisikovi konvertorji ter elektro obločne peči, SM peči pa se postopoma opuščajo kot nerentabilne.

Izravnava cene starega železa in grodlja

S povečanjem proizvodnje jekla v konvertorjih se je za nekaj let ustvarilo nekako ravnotežje v porabi starega železa in cena je bila še vedno nižja od cene surovega železa ali grodlja. Zaradi tega so se še naprej gradile in večale elektro-obločne peči in poraba, cene pa so polagoma rasle. Verjetno bi cena starega železa ostala nižja za 10—20 odst. od cene grodlja, ako ne bi na drugi strani nastal nov preobrat. Velike železarne, predvsem pa tiste ob morju in na rudnih ležiščih so pričele graditi ogromne plavže, ki so pravi giganti z ogromno proizvodnjo. Kapaciteta

teh plavžev znaša od 1000 ton do 2000 ton ali še več na dan. Za boljšo primerjavo navajam, da 10-dnevno obratovanje takega plavža zadostuje potrebam naše železarne po grodlju za celo leto. Razumljivo je, da ima tako velika proizvodnja svoj vpliv na ceno, zato cena grodlja ni naraščala enako kot cena starega železa, ampak počasneje. To se je jasno odrazilo v nekaj zadnjih letih in tako že v letu 1973 opazimo zelo majhne razlike med cenami in vsak čas lahko pričakujemo izravnavo cene starega železa in grodlja.

Izravnava cene starega železa s ceno grodlja (surovega železa) bo brez dvoma imela odločilen vpliv na nadaljnji razvoj metalurgije železa in jekla. Nekateri napovedujejo že nadaljnjo rast cene starega železa, drugi obratno prerokujejo padec cene. Od vseh napovedi mislim, da je najbolj realna tretja, ki predvideva, da bo cena starega železa in grodlja ostala v bodoče enaka ter da bo nihanje minimalno. V tem primeru lahko pričakujemo, da bo količina proizvedenega elektro jekla ostala v območju 20 odst. ter da bodo postali rentabilni vsi novejši postopki predelave starega železa na pripravi vložka in pripravi peletov kot dodatnega vložka za elektro obločno peč.

Sodobno predelano staro železo

Bodoče staro železo ali bolje rečeno kovinski vložek za elektro obločne peči bo verjetno sestavljen iz več komponent. Francoski strokovnjaki takole predvidevajo:

- surovo železo ali grodelj 8—12 %,
- drobljeno staro železo 8—10 %,
- peleti, metalizirana železova ruda 10—20 %,
- zrezano ali stisnjeno staro železo ca. 30 %,
- navadno staro železo ca. 30 %.

Vsak poznavalec sedanjih razmer v vložku takoj opazi dejstvo, da je delež nepredelanega starega železa le ca. 30 odst., kar pomeni, da je večina kovinskega vložka že industrijsko predelanega bodisi iz starega železa ali železove rude. Celoten razvoj vložka za elektro obločno peč gre

Ivan Kokal

Prežihov Voranc, moj učitelj, prijatelj in sobojevnik

Že dolgo mi leži na duši občutek krivde: karkoli vemo o Vorancu tudi mi preprosti ljudje, za katere je ja živel in pisal, se ne sme izgubiti. Zato bom skušal potegniti rdečo nit in zbrati iz svojega prestrega življenja vse prigode in dogodke, na katere je imel posreden ali neposreden vpliv Prežihov Voranc.

Mislim, da sem mu zapisal svojo dušo takrat, ko me je obvaroval neljube krojaške obrti in sta me z očetom spravila v guštanjško jeklaro za vajenca.

Od dne, ko sem prišel v jeklaro, se je Voranc zanimal za mene. Najbrž je videl, da sem »vseh muh poln«, kakor se reče živahnemu fantu pri nas. Pričel me je učiti, na skrivaj seveda. Kmalu sem postal njegov kurir za prenašanje ilegalne (tajne) pošte za borbena, delavsko organizacijo

torej v smer predelave starega železa in železove rude z dvema nalagama:

- povečati prostorninsko težo vložka,
- očistiti vložek vseh škodljivih primesi—bakra, svinca, lesa, zemlje, rje.

Večja prostorninska teža pomeni, da se elektro obločne peči ne bodo zalagale 3 × ali 4 × ampak le dvakrat ali enkrat, ter bo produktivnost narasla za 20—30 odst. ob manjši porabi električne energije in večji vzdržnosti peči. Očiščeni vložek, vložek brez barvastih kovin, lesa, zemlje, peska ter drugih odpadkov bo zanesljivo zagotovil, da se bodo šarže raztapljale z nizkim bakrom in ostalimi oligoelementi. Nekurantne šarže z bakrom prek 0,40 odst. bodo le še slab spomin na današnje dni, saj bo čistoča starega železa zagotovljena z industrijsko predelavo.

Naprave za drobljenje in sortiranje starega železa so v zadnjih letih zelo napredovale in se že s pridom uporabljajo v mnogih deželah. To so predvsem velike mehanske škarje in stiskalnice, ki mehansko drobijo staro železo vseh velikosti, celo lokomotivske kotle in železniške vagone. Poleg mehanskih naprav so se uveljavile še zmrzovalne naprave, ki drobijo železo na ta način, da ohladijo staro železo na minus 120° C, in ker je železo krhko, se ga z lahkoto zdrobi na majhne dele velikosti 5 × 5 cm. Pri tem pa se poleg večje prostorninske teže staro železo še očisti vseh škodljivih snovi. Taka naprava je zelo primerna za predelavo starih avtomobilov in strojev gospodinske opreme v kvalitetno staro železo. Prvo industrijsko napravo te vrste so zgradili v Belgiji leta 1971 in nato v vseh deželah z visoko stopnjo mehanizacije. Pri nas taka naprava najbrž še ne bi prišla v poštev, saj ima kapaciteto 25—35 ton/uro, to pa pomeni, da požre in zdrobi v eni uri 30—40 starih osebnih avtomobilov ali 200 na dan.

Za zaključek lahko ugotovimo, da bo razvoj šel zanesljivo v smer večje predelave in čiščenja starega železa. To je pogojeno z zahtevo po večji prostorninski teži in večji čistoči starega železa, omogočeno pa s ceno, ki bo enaka ceni grodlja.

SEVER. Po njegovih napotkih sem nosil pošto v Pliberk, Velikovec, Celovec. Vse te kurirske posle sem menda dobro opravil, ker me je Voranc leta 1927 sprejel v SKOJ.

Moji stiki z Vorancem, ko sem bil že član SKOJ, so bili zelo razburljivi. Kot skojevec sem moral na sestanke. Prav posebno so mi bili všeč sestanki v jeklarniški kotlovnici. To kotlovnico je upravljal komunist Matija Gradišnik. Od treh kotlov sta bila dva stalno v popravilu ali čiščenju. V takem kotlu smo imeli sestanke. Zunaj smo postavili stražo, ki nas je z udarcem po kotlu opozorila, če je grozila nevarnost. Tu smo brali, študirali, se pogovarjali. Včasih pa smo se ob tem utrudili, želeli smo spremembe. Za spremembo sem poskrbel s tem, da sem v ko-

tel spravi svojo harmoniko. V glavnem smo se počutili v kotlovnici precej varno, saj je stala na levem bregu Meže, torej z reko ločena od drugih obratov. Kotlovniki delavci in mojstri pa so bili vsi naši ali bolje: sami svoji.

Nekoč mi je Prežihov Voranc povedal, da bo prišlo v Kefrove mline več skrivnostnih gostov, katerim bomo morali poskrbeti za hrano in varnost. To je bila zelo odgovorna naloga, kajti bolj slutili smo, kot vedeli, da bo v Kefrovih mlinih partijska konferenca. Vse je potekalo nemoteno, zato smo skrbeli: Ditinger, Mezner Franc, Gradišnik in jaz. Šele ko je bilo že vse končano in smo goste varno spravili na železniško postajo, smo zvedeli, da smo organizirali II. kongres Zveze komunistične mladine Jugoslavije. Sami se ga nismo udeležili, ker smo morali skrbeti za varnost in tehnično plat.

Pod Vorančevim in Ditingerjevim vodstvom smo delali dalje. Povsod smo širili napredno misel s tiskano literaturo, ki smo jo na vse mogoče načine prenašali preko meje iz sosednje Avstrije. Tako je prenesla neka ženska na glavi čebelji panj, dobro zataknen z metliko kar mimo graničarjev. Seveda ga je nesla v dobri veri, da nosi zares čebele. V panju pa je bila komunistična literatura.

Diktatura samodržca kralja Aleksandra, ko je 6. januarja 1929 razgnal parlament in si prisvojil vso oblast, je udarila predvsem na komuniste. Pregnala jih je v zapore, iz domovine. Begunce, ki so se umikali čez mejo v našem okolišju, so prenočevali in hranili na mojem domu pri Lampretu. V tem letu me je Voranc sprejel v Komunistično partijo. V Sovjetski zvezi mi članstva niso priznali, češ da sem bil premlad. Tako sem ostal član Zveze komunistične mladine Jugoslavije vse do leta 1937. Tedaj so me sprejeli v partijo v Španiji kot španskega borca.

Voranc je rekel, da bi moral imeti ilegalno ime. Hotel sem imenitno ime. Dovolj sem bil mlad, da bi se mi kaj imenitnega podalo. V gozdno upravo na Ravnah je prišel prakticirat sin nekega madžarskega veleposestnika z imenom IMRE. Ta fant je bil tudi muzikant kakor jaz in tako sva se поблиže spoznala. Dovolil mi je, da sem dobival ilegalno pošto iz inozemstva na njegovo ime — Imre. Tako sem postal pač IMRE.

Veselo smo večkrat godli gospodi, ki se je zabavala na Rimskem vrelcu. Nihče ni slutil, da imamo na seniku blizu hotela skrivališče naših idej in misli v tiskani besedi. Naredili smo glasbeno pavzo, če smo imeli zmenek, da se material odpelje. Prevažali so ga z avtom, sam pa sem nakladal. Ko sem po taki pavzi veselo godel naprej, mi je igralo tudi srce v zavesti, da sem jo tej gospodi zares pošteno zagodel.

Diktatura ...

Leta 1929 sem bil potrjen v vojsko. Hotel sem se umakniti čez mejo, da bi se izognil vojaški službi kapitalistične družbe. Ko sem o tej nameri govoril z Vorancem, mi je ta svetoval, naj le odslužim kadrovski rok, da se bom navadil rokovanja z orožjem. Poslušal sem ga. V marcu 1930 so me poklicali v vojsko. Prigode v vojski bi bilo vredno popisati, toda držal se bom rdeče niti in Voranca.

Voranc je ušel ječi. Maja 1930 je pobegnil čez mejo. Že v juniju 1930 je prišla vrsta tudi na mene. Ljubljansko sodišče je zahtevalo, da me morajo postaviti pred vojaško sodišče, ker sem sodelavec komunistov iz Guštanja. V večernem apelu smo že brali, da se nahaja v 48. pešpolku v mitraljeski četi izdajalec domovine. Naslednje jutro so mi ob grozoviti komediji gromovitih govorov odvzeli vojaško čast, medaljo za najboljšega strelca, našitke mitraljezca, opasač in orožje. Poslali so me na vojaško sodišče v Sarajevo. S sabo sem vzel le harmoniko. Ko sem odhajal iz Prevalj, so nekateri jokali, zlasti ženske, kajti moja harmonika jim je premnogokrat veselo igrala.

Na vojaškem sodišču v Sarajevo, kamor me je odpeljal podnarednik Djuro, sem se na kratko odrezal, češ da o komunizmu ničesar ne vem. Čez tri dni so me poslali na preiskovalno sodišče v Ljubljano. Z Djurom sva se odpravila na dolgo pot. Vlak je odhajal šele ob 20. uri. Šla sva v gostilno. Imel sem srečo, da so se tam zbirali aviatičarji, veseli fantje! Igral sem na harmoniko. Pili smo in peli. Moj Djuro je pozabil na vlak, sam pa sem vdanu igral vlogo dobrega vojaka Švejka. Ob dveh ponoči so naju vrli letalci spravili spat v Rajlovac. Prespala sva do naslednjega večera, ko sva končno sedla na vlak proti Sl. Brodu. V Zagrebu se nama je zgodila ista nesreča, zamudila sva vlak. Djura je bilo nazadnje bolj strah ljubljanskega sodišča kakor pa mene — o s u m l j e n e a.

V Ljubljani se Djuro ni spoznal. To dejstvo sem pošteno izkoristil. Obhodila sva Ljubljano po dolgem in počez v upanju, da bi srečal kakega znanca in mu povedal, kam grem. Nikogar nisem srečal, in ko so me noge že pošteno bolele, sem krenil proti sodni palači. Visokemu sodišču sem se javil v razcefrani vojaški obleki s hramoniko na hrbtu. Pedantni slovenski uradniki so me nemudoma vtaknili v progasto uniformo in mi vzeli moj veseli rekvizit.

Zasliševanja so se vlekla dva in pol meseca. Medtem sem v ječi prepeval in tajil vse od kraja. V zaporu sem srečal tudi Ditingerja. Srečen sem bil, da nisem srečal

našega voditelja Voranca in da sem zvedel o njegovem pobegu čez mejo.

Po dveh mesecih in pol so mi vrnili vojaške rekvizite in me nagnali nazaj v 48. pešpolk v Plevlje. Naredil sem ovinec ter obiskal dom in bolno mater. Hotel sem čez mejo, toda bolna mati me je preprosil. Ustregel sem ji in se vrnil v vojsko po prenekaterih »nujnih« postajah pri tovariših v Zagrebu, Gorazdi in Rajlovcu.

Pošteno me je že skrbelo, kaj poreko v Plevlju. Javil sem se najprej pri komandirju naše čete kapetanu Ederju — na domu. Kapetan me je ozmerjal po vseh pravih stranske veje srbskega narodnega jezika, ki ga Nušić tako lepo opisuje v Gospe ministrici. Potem se je zavzela zame njegova gospa, ki je prenekaterokrat uživala v oficirski kantini in tudi na domačih zabavah ob moji harmoniki. Rezultat je bil tak, da me je kapetan z »marš v kasarno« milostno odpustil. Brez orožja sem potem doslužil kraljevo vojsko. Pasel sem mule in konje. Doma mi je medtem umrla mati, stara komaj 54 let, tako da je bilo svidenje ob povratku iz vojske žalostno.

Po prihodu iz vojske sem vprašal v jeklarni za delo. Direktor me je zavrnil, češ da sem politično sumljiv. Doma so živeli v pomanjkanju, nisem jim mogel biti v breme. Poprosil sem grajskega vrtnarja Leša za kako delo. Sprejel me je kot vrtnarskega delavca za 20 dinarjev na dan.

Komunistična celica je bila leta 1930 v Guštanju popolnoma razgnana. Ditinger se je šele vrnil iz zapora, okoli deset partijskih delavcev pa je bilo v emigraciji. Sestojanuarska diktatura je začasno uničila zgodovinsko celico KPJ. »Zgodovinsko« jo je imenoval Prežihov Voranc. Hranim še njegovo pismo, katero mi je napisal 30. 6. 1948. leta in se glasi takole:

Dragi Kokal,

Včeraj Te ni bilo, zato Ti pišem. Gre za avto za jutri 1. 7., ker si ženi rekel, da bo šlo. Če bi ne šlo, se moram danes zvečer odpeljati. Zato Te prosim za pravočasen odgovor, če je sigurno, da bi me avto čakal jutri 1. 7. ob 7. uri pri Smrečniku na cesti. Ob devetih moram biti v Celju. Nazaj bom prišel z vlakom, kadar bom go-

Cvetoči Španov vrh

Foto: Broman

tov in avto kar lahko gre sam nazaj. Odgovori torej dekletu, da bom vedel, kako in kaj, in prosim za avto, če le gre.

Pridi enkrat konc tedna gor, pogovorila bi se, kaj naj vaša guštanjska organizacija stori glede kongresa KPJ, ker je bila ona ena izmed šestih komunističnih organizacij, ki so bile iz Slovenije zastopane na ustanovnem kongresu KPJ leta 1920. To je zgodovinska celica. Mislim, da se mora nekje to povdariti, vsaj v časopisju. Kotlje, 30. 6. 48.

Pozdravljam
Kuhar I. r.

Pismo je napisano s strojem, samo podpisano je ročno, z rdečim svinčnikom.

Z Ditingerjem sva se kmalu povezala v Celovcu z ilegalci — komunisti. Takoj sem ustanovil celico med delavci na gradu in v tovarni. Glavna naloga naše obmejne organizacije je bila kakor že prej prenašanje literature iz Avstrije in odpravljanje le-te naprej po državi. Tisk je postal, v času diktature, najvažnejše idejno-politično sredstvo, saj se članstvo in delavstvo ni smelo več sestajati. Tiskano besedo smo lahko skrili in skrivaj brali. Govorica se je čula, govoriti se ni smelo.

Literatura se je tiskala izključno v Avstriji. Povpraševanje je bilo ogromno, zato smo morali tovoriti prek meje velike količine. V vrtnariji smo imeli skrivališče v toplih gredah. Papirje smo skrbno zavili v posušene zajčje kože in svinjske mehurje, da jim vlaga ni mogla škoditi.

Sam sem prevzel težko nalogo prenašanja literature čez mejo. Dvakrat mi je uspelo prenesti večje količine, tretjič pa me je na jugoslovanski strani blizu Libelič videla kočarica Hudobnica (op. zares se je pisala Hudobnik). Naznanila me je prevaljskim orožnikom. Ker ji nisem zapal, sem si takoj, ko me je videla, našel drugo pot. Orožniki so me zastoj čakali na starih poteh. S Hudobnico so stikali po gozdu in naleteli na skrit material, po katerega zaradi izdaje nisem utegnil priti.

13. aprila leta 1932 so orožniki ob šestih zjutraj obkolili našo hišo in me zgrabili še v postelji, kamor sem pravkar zlezal. Ob štirih sem se namreč šele vrnil iz Labota, težko obložen z literaturo. Hudobnica mi je vrgla na posteljo papirje, za njo pa so stali orožniki s samokresi. Uklenili so me in gnali v sosednjo sobo, kjer so me zasliševali; obenem so premetali vso hišo. Procedura je trajala do dvanajste ure. Tajil sem vse. Rekel sem, da literature ne poznam, da so mi jo podtaknili in podobno. Od udarcev sem bil ves zabuhel.

Končno so me hoteli odgnati v trg. Sestra je skuhala par klobas, da bi se prej vsaj najedel. Orožnik Mežnar pa mi ni hotel razvezati rok. Rekel sem mu: »Saj vas je vendar polna bajta, kako pa naj bi ušel?« Teda mu je podporačnik ukazal, naj mi razveže roke in pristavil: »Da se bo svinja najedla«. S podporačnikom in Mežnarjem smo stopili v izbo, da bi se umil, štirje orožniki pa so ostali v družinski sobi. V izbi je ležal moj oče v bolniški postelji. Vprašal je orožnike, kaj imajo proti meni. Kazala sta mu propagandno brošuro »Krvavi Aleksander« in mu iz nje čitala. Oče ni bil nikoli politik, zato vsega tega ni mogel doumeti. Izbral sem njuno trenutno govorjenje z očetom, vrgel bežen pogled nanj in z brisačo v roki

planil skozi vrata, nato skozi dimnico in vežo — v prostost. Švignil sem po strmini navzdol proti železniški progi. V tej dirki na življenje in smrt sem bil urnejši kakor šest orožnikov. Na srečo je bila cesta prazna. Preko ceste sem skočil pod Votlo peč, nato čez Dulski most in po gozdu navzdol proti Kurtniku. Domači sin Franci je bil moj prijatelj, zato sem kar snel na veži njegovo suknjo, zapustil začudenega fanta in jo mahnil mimo Meha; pri Skrobu sem prečkal cesto pa zopet po gozdu mimo Kamernika v vrtnarijo. Tam sem prijatelju Anziju povedal, da sem ušel žandarmeriji. Anza me je skrtil v ravenski grad, ki je bil prazen, ker so bivali grofje še v Pliberku. V gradu me ni nihče iskal. Dve noči sem prebil v grajskih kletih; tretjo noč sem se previdno bližal tovarni, pri stari klavnici preskočil plot in prekorail mostič v območju tovarne. Na javnem mostu, 50 m niže, sem razločno videl sence žandarjev, ki so stražili. Preko Brinjeve gore sem se napotil proti Libeličam.

Za grmom skrit, sem slišal graničarsko stražo, da je treba dobro opazovati vrh. Zaradi tega sem se umaknil k libeliški cerkvi, vzel pri sosednji bajti motiko in jo mahnil po travniku, tik za cerkvijo proti obmejnim njivam. Na odprtem svetu sem z motiko na rami prekoračil jugoslovansko-avstrijsko državno mejo.

S tem sem zaključil svoje revolucionarno delo v domovini za trinajst in pol let. Postal sem brezdomec, emigrant, brez dokumentov, brez obleke in sredstev — brezpravna oseba v hladnem, tujem svetu. Bil pa sem mlad in kar razganjalo me je od nuje, da bi storil kaj velikega in junaškega.

Vorančevo seme je vzkliko; čvrsto sem bil odločen ostati zvest komunizmu, kamorkoli me bo zanesla emigrantska usoda. Šest tednov sem bival na Dunaju, nakar sem dobil nalog, naj se odpeljem v Berlin. Še z dvema sotrpina sem do Salzburga potoval z vlakom, od tam pa smo jo mahnili peš proti nemški meji. Srečno smo jo prekoračili in se po tridnevnem potovanju srečno pripeljali v Berlin.

Kmalu sem našel Rdečo pomoč — mednarodno organizacijo za pomoč ilegalcem in emigrantom. Le-to je vodila KP Nemčije. Rdeča pomoč je bila zares dobra mati vsem pregnancem.

Po štirinajstih dneh sem zvedel, da se nahaja v Berlinu Prežihov Voranc. Moje veselje je bilo nepopisno. Med tem je tudi Voranc zvedel pri Rdeči pomoči za mene. Po kurirju mi je poslal prav majhen listič in me povabil naj pridem prihodnjo nedeljo na letališče Tempelhof, kjer da bodo mednarodne letalske tekme. Nestrno sem čakal nedelje. Srečala sva se ob vohodu na letališče. Sreče, ki sem jo občutil ob snidenju, ne morem popisati, to mora človek doživeti, da lahko razume. Odpeljal me je v Tempelhofski park, kjer sva sedla na samotno klop. Tam sem šele spoznal, kako visi s srcem na domu, kako ga muči domotožje, kajti mene se še ni utegnilo prijeti. Spraševal me je kar naprej in vseppek o sodelavcih, znancih, domačih; kakšne so socialne razmere, kako žive delavci in kmetje v Guštanju in okolici. Pripovedovati sem mu moral vse podrob-

nosti o mojem pobegu, zato sem ga, v tem sestavku, bolj podrobno opisal.

Povedal mi je, da dela v Berlinu kot politični delavec kominterne (komunistične internacionale). Ker sem bil brez obleke in sredstev, me je, kot dobri oče, oblekel od glave do pet in mi dal še druge potrebne reči.

Dokler sem bival v Berlinu, sva bila vsak dan skupaj. Nekoč mi je že več dni govoril, kako bova šla v nedeljo na pošteno skledo solate. Solato je rad jedel, saj je ob njej zrastel. V predmestju Schöenberg sva bila topla sprejeta pri stari gosposinjji, Vorančevi znanki. Solata je bila oprana, pripraviti sem jo moral pa jaz. Voranc mi je strogo naročil, naj naredim vse tako, kakor sem videl doma pri materi. Lotil sem se posla: na solato sem nalil olja, potrosil soli in narezal ogromno česna. Olja sem moral naliti več, kakor smo bili vajeni doma. Voranc je hotel, da je vsaj solata pošteno zabeljena. Z dvema kuhalicama sem hotel vse skupaj premešati. Teda pa je Voranc planil: »Ne s kuhlami, z roko se meša solata!« Gospodinja je postajala vedno bolj zaskrbljena. Nazadnje je v strahu vprašala, koliko gostov pričakujeva, in če bo dovolj prostora v kuhinji. Voranc se je široko zarežal in jo potolažil, češ da bova solato kar sama pojedla. Zares sva jo pomlatila do zadnjega lističa, nazadnje pa popila še kis, kakor smo imeli doma navado. Gospodinja je občudujoče priznala, da pri njih vse leto ne pojedo toliko solate kot midva na mah.

Voranc mi je tudi povedal, da živi v Berlinu najin rojak Vastl z družino. Uredili so si javno pralnico in se s tem preživljajo. Dogovoril se je z njim in neko nedeljo smo skupaj obiskali pokopališče Friedrichsfeld, kjer sta pokopana Roza Luxemburg in Karl Liebknecht. Voranc je vedel, da sem se v domovini bavil bolj s tehničnim in organizacijskim delom v našem ilegalnem gibanju, zato sem teoretično bolj slabo podkovan. Mislim, da je zato bolj gostobesedo govoril o teh dveh velikih revolucionarjih in njunem pomenu v komunističnem gibanju sveta:

Karl Liebknecht je bil med ustanovitelji nemške KP leta 1918. Kot poslanec v nemškem reichstagu je že leta 1912 razkrinal nosilce nemškega militarizma, posebno še magnate nemške vojne industrije s Kruppom na čelu. Skupaj z Rozo Luxemburg in drugimi je ustanovil skupino Internacionala, kasneje imenovano Spartakusbund z namenom, da izvojuje proletarsko revolucijo v Nemčiji. Po večdnevni poulični bojih berlinskih delavcev je bila vstaja zatrta, Karl Liebknecht in Roza Luxemburg pa sta bila zverinsko ubita. Za Rozo Luxemburg pa je sam Lenin leta 1922 napisal, da bodo njena dela vzgajala še mnoga pokolenja komunistov vsega sveta.

Voranc mi je hotel ob tem pripovedovanju dokazati, da je neuspela revolucija KP Nemčije leta 1919 resen opomin ostalemu proletariatu na svetu. »V najini domovini bo še veliko dela, preden bomo pripravili delavce in ostalo ljudstvo do tega, da bo kos svojim nalogam. Najprej moramo rešiti zamotano nacionalno vprašanje, kar bo ključ k nadaljnjemu delu«, je zamišljeno govoril in strmel nekam v daljavo.

Kljub sreči, da sem našel Voranca, sem se brezdelja v Berlinu že pošteno naveličal. Vedno bolj sem silil z vprašanji, kaj bo z mano. Ko sem mu nekoč omenil, da sem sposoben še tudi za kaj drugega kakor pomagati emigrantom, ki niso znali nemško, da dobe hrano, mi je odvrnil, da me bodo poslali v Moskvo, kjer se bom kaj naučil. Čakati pa moram, da mi uredijo dokumente za potovanje čez Poljsko. V drugi polovici avgusta 1932 sva se končno poslovila. Odpotoval sem iz Berlina preko Varšave, Negorelova in Kijeva v Moskvo.

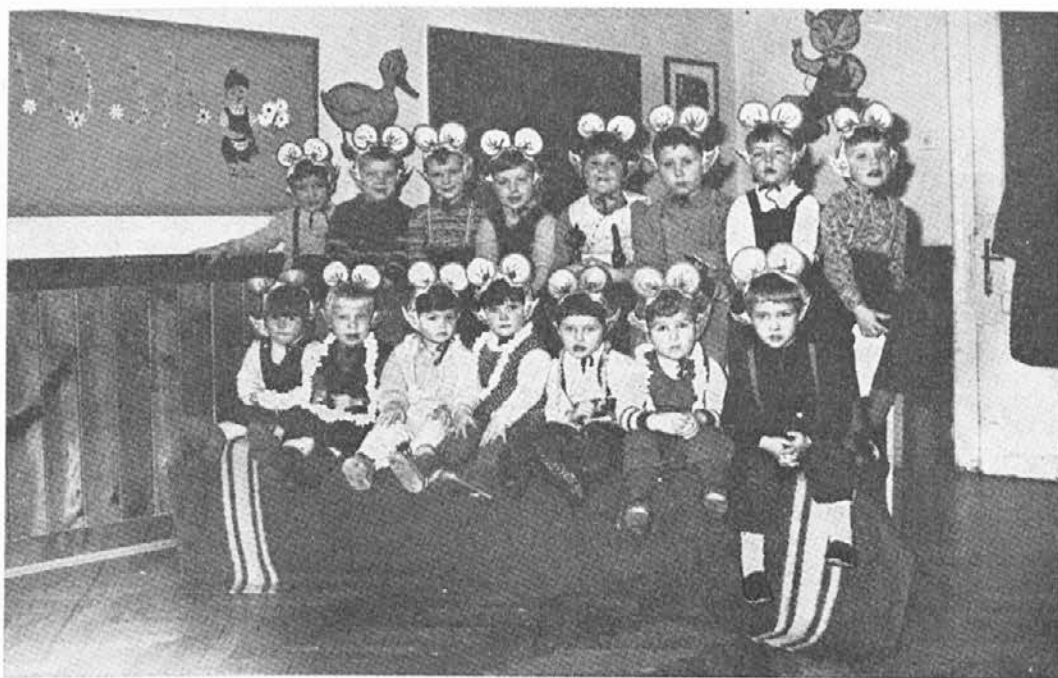
Leta 1933, ko sem kot slušatelj Visoke šole kominterne za zapadne pokrajine živel v Moskvi, sem Voranca spet srečal. Srečanje je bilo slučajno, zato pa tem bolj pristrčno. S prijateljem sva med odmorom hotela do neke knjigarne po ulici Marosejki. Marosejka se na koncu strmo spušča do naslednje ulice. Tedaj pa sem zagledal kakih 200 metrov pred seboj človeka, katerega kretnje so mi bile znane. Stekla sva in ga dohitela. Zares, bil je Voranc. Pozdravljanja ni bilo ne konca ne kraja. Povabil naju je v svojo sobo v neki hotel v ulici Maksima Gorkega. Povedal nama je, da je prišel iz Berlina v Moskvo na kongres kominterne. Po dolgem času sva spet skupaj prebila nekaj prijetnih dni in obujala grenke in vesele spomine na najin daljni rodni kraj.

Pa še enkrat sem doživel v Moskvi prijetno presenečenje — veselo svidenje z našim očetom Vorancem. Naslednje leto sva se srečala na kongresu KIM (komunistične internacionale mladine), katerega sem se udeležil kot gost. Udeležila se ga je tudi osemčlanska jugoslovanska delegacija iz domovine, ki jo je vodil moj rojak in sošolec — Ravenčan — Lutar Drago, takratni sekretar SKOJ.

Minili sta še dve leti mojega bivanja v Moskvi. Dve leti naporenega učenja, dela, političnih kriz, vzhičenj in tudi grenkih razočaranj. Ker pa ni moj namen opisovati moje emigrantsko življenje v Sovjetski zvezi, bi omenil samo to, da sem z uspehom končal visoko šolo kominterne. Uspobil sem se za odličnega mašinista v vojaških vedah. Dobil sem čin rezervnega podporočnika. Moji rojaki, ki sem jih ob prihodu našel v Moskvi, so se razšli: Luter Karel na ilegalno delo v Jugoslavijo, Kraiger Pepi v Stalingrad, Fajmut pa v Leningrad. Začela se je španska državljanska vojna. Odločil sem se zanjo. Radi so privolili v mojo odločitev, saj sem slovel kot instruktor avtomatičnega orožja in ostrostrelec. Le kaj je življenje naredilo iz koroškega muzikanta!

Pripravili so mi dokumente in odpotoval sem preko Varšave in Prage na Dunaj. Od tu sem »skočil« v Celovec in sporočil sestri Pepci, da jo čakam. Dva dni sva uživala svidenje, ki pa je bilo zame le grenko. Zvedel sem, da mi je leta 1934. umrl oče in da je bilo ob pogrebu daleč okoli vse zastraženo. Čakali so name.

Po dveh dneh sem se odpeljal v Pariz. Rdeča nit, le kam me boš še vodila v tem norem svetu? Moja zdrava, bajtarsko-kmečka pamet je verovala v pravico, kakor je veroval vanjo hlapec Jernej; ker pa nisem hotel biti nikoli hlapec, sem vedel, da se je treba zanjo boriti. V Parizu

Skupina tov. Radušnikove iz ravenskega vrta je na pustovanju požela veliko priznanje

Foto: F. Kamnik

se nas je zbralo nekaj sto prostovoljcev iz vseh evropskih držav za internacionalno brigado v Španiji.

Voranca sem srečal v Parizu, poslednjič na tujih tleh. Delal je v komiteju internacionalnih brigad kot predstavnik KPJ. Bil je zelo zaposlen. Srečavala sva se ob času kosila in večerje. Ko sva se poslovljala, mi je rekel: »Tam je vojska, tam poka in ne bo hec. Treba se je tolči proti fašizmu, kjerkoli se pojavi na svetu. To zver je treba uničiti in ni važno, kje ga tolčemo. Zdaj je v Španiji, moramo pač tam tolči.«

Rdeča nit se je potem vlekla skozi špansko revolucijo do umazanega konca, ko so diplomati za zeleno mizo odločili, da je usoda Španije stvar Špancev samih. To je zvenelo na zunaj zelo demokratično; toda špansko ljudstvo ni imelo pri oblikovanju svoje bodoče usode nobene besede. Tedaj sem spoznal, kaj so interesne sfere velikih in kako zlahka se izdajo usode celih narodov.

Leta 1938 so odpoklicali s položajev internacionalne brigade v razna taborišča v Kataloniji. Svoje prigode v španski revoluciji mislim opisati posebej; tu bi omenil le, da sem bil ob umiku zaposlen v vojnem ministrstvu in sem se z brigadami vred umaknil v ozadje.

Ostal sem na tem mestu vse do konca januarja 1939 in kot kapetan-instruktor opravljal svoje delo v arsenalu v Barceloni. Bil sem priča veliki sabotaži z granatami in končno kril s svojo enoto Čehov, Romunov, Bolgarov in Špancev umik republikanske vojske in civilistov pred prodirajočimi fašisti proti francoski meji. To nalogo smo častno izpolnili; vojska se je ob našem kritju umaknila, mi pa z njo. Ko smo dosegli nevtralni pas na špansko-francoski meji, sem dobil ukaz od brigadnega politkomisarja Andreja Martija, da zberem vojake za zadnji defile. Zbral sem okoli 300 mož in Andre Marti nam je govoril poslednjič na španski zemlji.

Francozi so nas potem z vso naglico strpali v taborišča. V lagerju San Cyprien sem bil dva meseca. Tam me je našel Voranc in me poslal nazaj v Sovjetsko zvezo.

Omenil bi še, da mi je Voranc trikrat pisal v Španijo. Spraševal me je, kako se počutim, če sem zdrav, ali nisem ranjen. Pisal mi je tudi, kar je vedel o domačih. Ko je prišel leta 1937 Dušan Kveder v Španijo, mi je prinesel od Voranca tople pozdrave.

Potem sva se srečala z Vorancem leta 1945 na trgu v Guštanju. Veselje je bilo nepopisno: osebna sreča dveh prijateljev, ponosna zavest zmage, čista vest ob neprekinjeni pošteni borbi za stvar. Vsa ta občutja so valovila med nama, ko sva si stisnila roke.

Petnajst let je nosil Voranc pravdo samorastnikov po svetu, jaz pa trinajst. Tako je zapisal dr. Franc Sušnik v koroških zapisih. In kaj so ljudje ko lesovi. In še res je bilo tako.

Napočil je čas graditve. Iz ruševin so zrastle domovi, tovarne, gimnazija na Ravnah. Zagnal sem se v delo, kakor sem vedel in znal. Voranc me je učil, mi pomagal.

Ostala sva zvesta prijatelja vse do njegove prerane smrti. Večkrat mi je pošiljal lističe, naj pridem k njemu v Kotlje. Škoda, da jih nisem hranil. No, enega pa še imam in se glasi takole:

Dragi Kokal in žena!

V soboto bomo pri nas obhajali tolsti četrtak, pekli bomo krape. Če imata čas in sta dobre volje, vaju vabiva zraven. Se bomo po domače imeli. Priženi tudi Francija s seboj, če ima čas priti. Koga drugega pa ne, ker bo vsega 8 ljudi prišlo. Med njimi je slikar Mihelič iz Ljubljane.
14. 4. 1949

Na gotovo svidenje v soboto 19. 4.

Kuhar in žena

Pismo je pisala žena.

Večkrat mi je pravil o svojem delu v Parizu. Vodil je namreč široko korespondenco z ekonomskimi in političnimi emigranti iz Jugoslavije, ki so živeli po svetu. Dopisoval je v Severno in Južno Ameriko, Avstralijo, Kanado. Imel je sezname naslovov po državah. »Ta material, dva ali tri kovčke, sem zazidal pod neke stopnice v Parizu, tam ga noben hudič

Ob Ljubezni na odoru

Filmu Vojka Duletiča »Ljubezen na odoru« ne odmerjamo dveh recenzij zato, ker bi bil izjemen umetniški dosežek, temveč zato, ker je vzbudil precej odmeva na našem koncu, kjer se se Prežihove zgodbe »dogajale«, pa zato ljudje dosti bolj kot drugje čutijo, kdaj kaj zazveni prav, kdaj pa ne, poleg tega pa bi bili radi filmu, ki ga npr. Ljubljanci obiskujejo v lepem številu (oni niso obremenjeni s prepodrobnim poznavanjem Prežihovega sveta) tudi pravični.

Ker poklicni filmski kritiki po vrsti ugotavljajo, da so vloge zelo solidno odigrane, da je kamera naravnost odlična in glasba tudi, film kot celota pa jih vendarle ni zelo navdušil, gre verjetno za neki nesporazum bodisi na relaciji Duletič—Prežih ali pa Duletič—kritika, pri čemer seveda noben kritik ni pozabil odmeriti režiserju vse dolžne hvale in pohvale za njegovo strokovnost, večino, umetniški čut in posluš. Tisto, da je namreč ta film prej »zvelčan« kot ne, se seveda režiserju ni primerilo, ampak je to naredil hote, da bi s tem gledalce prisilil k občutenju prikazanega ter jim dal dovolj časa za podoživljanje. Ali je zdaj krivda, da počasni tempo dolgočasi, namesto da bi dvigal, pri gledalcih, razvajenih od vseh mogočih tempo-filmov, ali pa res pri režiserju in njegovi absolutni zvestobi ne toliko Prežihu kot s v oji viziji Prežiha, ostaja seveda odprto in bo morda ostalo odprto tudi na koncu tega razmišljanja.

Glej, poslušaj in občuti je bilo torej geslo za razumevanje filma. Glej dolgotrajno nošnjo zemlje, udarjanje sekire v deblo, poslušaj ljubljenje, spet glej prazno bajto... Troje stvari sem se spomnil ob tem gledanju in poslušanju.

Najprej votlega bobnanja anonimnega srca po naši ali avstrijski televiziji, kadar pozivata na boj proti boleznim. Nobene zgodbe ni zraven, komaj za en stavek besed, pol minute morda traja, pa človeka vseeno stisne, in to vsakokrat znova; mnogo bolj kot Voruhova sekira skozi pol filma. Ali zato, ker srce bije vsakomur?

Potem grškega filma po Ajshilovi Orestiji. Podobna počasnost je bila tam, podobna usodnost, prav tako je bil znan tragičen razplet vnaprej kot tu, niti za trenutek pa se ni zdelo, da se film »vleče«. Ali zato, ker so Grki snemali dramo, Slovenci pa novelo? Ali zato, ker so tam dimenzije krivde in kazni čisto drugačne kot tu? Ker je v grški tragediji mnogo hujša kazen, če človek ostane živ, kot če umre? Ali tudi zato, ker se je z Orestom laže identificirati kot z Voruhom?

Naposled Prežihova novela, niti malo utrudljiva ali dolgočasna, tudi če jo človek bere večkrat.

Radmančini otroci, ki niso toliko simbolika časa, še manj seveda lirika srca, temveč so fretarska realnost, pred katero je Radmanca prav tako bežala kot pred garanjem v prazno.

Spor med Radmanco in Voruhlo, ki je nasprotje med ljubico in materjo, spor dveh generacij, indirektno pa odseva še prepad med Radmanco in nevidno ves čas navzočo

ne bo našel,« mi je rekel. Imel je v hrambi mnogo potnih listov, hranilnih knjižic in drugih osebnih dokumentov španskih borcev, ki se niso več vrnili. Ko sem bil dva dni pri njem v bolnici na Jesenicah, mi je rekel, da mi bo nekoč povedal, kje je ta material zasidan.

Voranc mi je poslal telegram en dan pred smrtjo naslednje vsebine:

PRIDI TAKOJ V MARIBOR K MENI

Telegram je poslal v petek, v soboto je umrl; dobil sem drug telegram. V prsih se mi je odprla globoka rana, ki se še danes ni zacelila.

(Po pripovedovanju zapisala
Mira Doberšek)

so sesko, ki ji je zaznamovala vse otroke po vrsti, ta spor je v filmu odpadel.

Vorančev jezik. Tisti, ki bo njegovo literarno, stilno funkcijo znal izraziti filmsko (onomatopoetično, govorno, mimično ali še kako drugače), bo najbrž naredil zares prežihovski film. Poglejmo samo, kaj vse poimenujejo vzdevki Radmančinih otrok, kako funkcionira jezik pri opisu pokrajine, predvsem pa pri opisih dela. Za zvočno ponazoritev garanja z zemljo in lesom je zmeraj enako treskanje sekire v filmu pač veliko presrotasto. O tem, ali je koroško narečje, ki je v narodnih in ponarodelih pesmih tako blizu, filmsko zares nemogoče, pa Ajnžik dosti pove. Ali je torej ob vsem povedanem naposled morda zanemarjanje slušnosti filma na račun njegove vizualnosti njegova velika pomanjkljivost, lahko seveda samo ugibamo.

Ker nič ne kaže, da bi bilo kakšno Prežihovo delo kmalu spet na vrsti za snemanje, je res škoda, da ostajamo ob Ljubezni na odoru tako napol zadovoljeni.

Marjan Kolar

ODPRTO PISMO VORANCU

Spoštovani Voranc!

V začetku mojega pisanja Te najprej lepo pozdravim!

Odkar si odšel k sv. Marjeti, večkrat mislim nate. Ni treba, da vzamem v roke kakšno Tvojo knjigo, saj v vsakdanjem življenju srečujem junake Tvojih romanov.

Zdaj pa se je pri nas zgodilo nekaj, kar Ti moram pisati. Naše filmsko podjetje je Ljubljani je posnelo film po Tvoji noveli »Ljubezen na odoru« ali »Radmanca«, kot si ti to prvotno imenoval. Lahko si misliš, da se je vsa slovenska javnost, posebno še mi Korošci tega filma zelo veselila. Vendar veselili smo se prehitro, saj nas je razočaral. Takoj v začetku moram povedati, da je kamera bila odlična. Tudi glavne osebe: Voruh, Radmanca in Radman so vloge odigrali zelo dobro. Zamerim namreč režiserju, ki mu ne uspe popolnoma pričarati na platno resnično, svojevrstno podobo našega koroškega človeka.

Resnica je, da smo Korošci bolj redkobe-sedni, to pa je režiser močno pretiraval. Glavnima junakoma Voruhu in Radmanci je odmeril zelo skope, redke besede, Radman je smel le tu in tam krhniti, Voruha pa sploh ni pustil do besede.

Večkrat je bila na sceni Radmanova bajta, lepa slika, da bi jo kar gledal, vendar ta lepa slika nikakor ni mogla predstavljati nazorno podobo bajte, katero je Radmanca napolnila z otroci. Bajta je bila kot izumrla. Star pregovor pravi, da so otroci pridni samo tam, kjer jih ni. Kako lepa in nazorna podoba bi bila, če bi se okoli bajte podili otroci, cotavi, mlajši v jankeah, starejši v prevelikih jopičih, zamazani, eden žnoder, drugi se briše v rokav, tretji je obrocen od močnika in tako naprej. Pri bajti bi lahko bil privezan pes, tudi nekaj kur bi še imelo prostor, iz hleva bi se lahko oglasila krava. Tesanje lesa bi moralo biti prikazano na koroški način: na cimprskih stoli in s cimrovko ter plonkačo. Brez posebnega truda bi se lahko postavila na sečišču uta iz smrekovih skorij, posnela bi se tudi ob dežju, da se čuje škrbljanje dežja. Tudi ogenj v tej bajti ali na sečišču se bi mogel prikazati na koroški način, kajti cimprmani znajo nalagati na ogenj tako, da gori tudi svež les. Pristni so bili kmečki možaki v gostilni, vendar ti povem, da so pri nas na sedmini bolj živahni. Zakaj ni smel nobeden nič krhniti? Lahko bi padale opazke na Radmanco. Godca in njune viže, vse to je bilo zelo dobro. Popolnoma je bila zgrešena podoba lesnega trgovca. Moral bi biti starejši, zelo dobro rejen, primerno oblečen. Zakaj ni prišel po steljo kmet, ki bi potical Radmanco, in ona bi mu pobrusila, da ima doma babo. Izraz »orklja« je v noveli tako posrečen, da lahko trdim, da je to samo Tebi podobno. Ker pa ga Voruh ni pravilno naglasil, ni nič pomenil.

»Gledal jo je z očmi sitega ovna« je spet Tvoj izvorni izraz. To je Voruh dobro odigral.

Škoda, ker mu masker ni pričaral pravih cimprskih rok! Preveč gosposke so bile.

Zelo ponesrečeno je to, ker hoče režiser zgodbo postaviti v sedanost. Takrat, ko so Tvoji junaki živeli, ni bilo reaktivnih letal in ne gozdno-kamionskih cest! Ali obratno: zdaj ko so naše planine prepletene s cestami in ko po nebu brne reaktivna letala, zemlje ne spravljamo več na odor, erozijo preprečujemo namreč čisto preprosto: strmih njiv sploh ne orjemo.

Zdaj pride na vrsto tisto najvažnejše. Kolkor jaz poznam Tvoja dela, se Ti zelo rad sučeš okoli žensk, ljubezni in intimnosti. Priznati Ti moram, da pa o tem pripoveduješ tako lepo, v rožce zavito in diskretno, da lahko bere vsak brez najmanjše zadrege. Intimnost si vedno nakazal samo simbolično, režiser pa je šel v drugo skrajnost. Telesni stik med Radmanco in Voruhom je prikazal tako prostaško, da je kljub temi v kinodvorani bilo čutiti med gledalci veliko zadrege. Slika je to pokazala le za hip, potem je kamero usmeril v krošnje dreves in slišati je bilo močno Voruhovo hropenje. Nekako bi še oprostil, če bi tudi hropenje bilo slišati le za hip, toda tu je bil režiser do skrajnosti dosleden. Hropenje je bilo slišati zelo dolgo, in ker je bil to zelo mučen prizor, se je gledalcem zdel še daljši. Veš kaj, Voranc! To je žalitev človekovega dostojanstva! Ze res, da se sedaj pri nas o teh rečeh veliko več in bolj sproščeno govori — učeno se namreč temu reče seks — in govori se celo, da bo spolna vzgoja kmalu uvedena v osnovni šoli kot obvezan pouk, toda neka merila morajo biti tudi tukaj. Vsi tisti, ki radi kvafajo, lahko pri tem filmu pridejo na svoj račun.

Pri nas so posneli pred leti tudi Potrčev roman »Na kmetih«, ki ima naslov »Rdeče klasje«. Jaz nisem imel prilike si tega filma ogledati, slišal sem pa na njegov račun veliko kritike. Tudi ta film namreč ponižuje kmečkega človeka, posebno kmečko ženo. Ljudje se sedaj sprašujejo, zakaj filmski režiserji tako radi prikazujejo kmečko ženo kot vlačugo? Nikakor si ne domišljujem, da se grem nekakšnega moralista, hočem braniti le kulturne vrednote našega kmečkega človeka.

Na televiziji so pred kratkim vrteli film »Koplji pod brezo«, posnet po Tvojem »Vodnjaku«. Tudi v njem so dialogi zelo skopji, tem več poudarka pa ima ljubezensko izživljanje. Takrat je bil pri nas še Tvoj brat Gustl in on je rekel: »Kmečki ljudje se za posteljo šele bolj oblečejo!« Škoda, da ni sedaj več Gustlina, on bi gotovo zarabuzil in še koga ožmaroval!

Zdaj predvaja televizija Tavčarjevo »Cvetje v jeseni«. V njem so igralci veliko bolj zgovorni, kmečki prizori pa tako lepo prikazani. Za ta dva važna momenta so v filmih »Ljubezen na odoru« in »Koplji pod brezo« Tebe prikrajšali. V filmu »Cvetje v jeseni« govoriš ne samo v gorenjskem, ampak celo v narečju Poljanske doline. In čudno: mi Korošci smo to razumeli. Našega koroškega narečja si pa nihče ne upa sinhronizirati iz bojazni, da bi tega drugod po Sloveniji ne razumeli.

Film »Ljubezen na odoru« ne podaja izvirne podobe kmečkega življenja, kot si to Ti zamišljaš, bolj se opira na trenutno počutje režiserja, ki ga je dobil na enomesečnem bivanju v planinah.

Voranc, prosim Te, daj, če moreš pošto v Ljubljano, naj vsak, kdor hoče našega koroškega — kmečkega človeka postaviti na platno, naj ga prej temeljito preštudira! Zavedam se, da nima smisla, da jaz kot laik pišem to v Ljubljano, saj bi se nihče ne zmenil za to. Zato še enkrat prosim Tebe, da to urediš!

V upanju, da te bo to pismo najti zmoglo, končam in Te še enkrat prav iz srca pozdravim!

Na Tolstem vrhu, petega malega travna v letu Gospodovem 1973

Ajnžik

Samokritika

Francoska varietejska igralka in pevka Yvette Guilbert je bila zelo mršava. O svoji fotografiji s psičkom je duhovito dejala:

»To je pes, ki pazi na kost.«

Za slovo od furmanov

Če omenimo danes besedo »voznik«, bomo takoj pomislili na voznika osebnega avtomobila, tovornjaka ali traktorja. Pred kakimi desetimi leti pa je bila v naših, z gozdovi bogatih krajih še močno razširjena poklicna ali priložnostna prevozniška dejavnost s konjsko vprego. Če izvzamemo nekaj izjem, kakor prevoz trgovskega blaga, piva v sodčkih, premoga in gramoza, so na naših cestah daleč prevladovali prevozniki lesa.

V kmečkih gozdovih se je posebno pred vojno sekalo in izdelovalo mnogo stavbnega lesa. Iz vseh koncev Mežiške doline, tudi iz daljne Koprivne se je stekala reka voznikov na traberške lente, od tod pa s splavi po Dravi dalje v spodnje kraje. Splave so odpremljali zlasti Štajner, Hirschlerji, Ojč, Pernat, Čas, Bernardi in tudi Ortan z Raven. Pripovedujejo, da sta voznikom padla v Dravo dva para konj. Posrečilo se je potegniti iz vode le eno žival.

Vožnja v Traberki je bila kar prijetna, saj takrat še ni bilo takega avtomobilskega prometa, kakršen je danes, in tudi oštarij je za vedno žejna furmanska grla bilo ob cestah na pretek. Vendar so se vozniki vedno bali nečesa in so postali dobre volje šele, ko so bili mimo Blatnikovega klanca na Dobrihah. Na tem nesrečnem klanecu je bilo, posebno če je bil na novo gramoziran ali poledenel, obupno gledati, koliko je tu vprežena živina pretrpela. Tu je vladal včasih popoln zastoj. Vozniki so prepregali in si v štiri (vierspannig) drug drugemu pomagali na vrh. Tu se je pretepal, klelo in vpilo, da je odmevalo po celih Dobrihah. Stari Blatnik je redil par konj nalašč za pomoč prek klanca, seveda za primerno odškodnino.

Večji nižinski posestniki, posebno še lesni trgovci, so imeli po več parov furovskih konj in so zaposlovali stalne voznike-konjarje.

Težki pingavci so bili rejeni, da se jim je koža svetila — imeli so tolarje. Konjarji so naravnost tekmovali med seboj, kdo od njih bo imel bolj iskre, lepše in močnejše mrhe. V ta namen so se posluževali vseh mogočih, za današnje čase neverjetnih pripomočkov. Konjem so več ali manj na skrivaj dajali razna poživila, bodisi v obliki koščka arzenika — mišnice, vovkovca, piberca in raznih zvarokov. Glave kač, posebno modrasov, cele kuščarje, škorpionje in »šternkukarje« so skupno z dodatkom tobaka in česna na drobno sesekljali ter zalili z žganjem ali lanenim oljem. Vsako jutro, predno so krenili od doma, je dobil vsak konj samo po dve, tri kapljice tega ocedka na kruh. Pripovedujejo tudi, da so konji s pridom žrli tudi človeško blato in da so taki konji, če so se močno oznojili, imeli zoprni duh. Kdor je žvad enkrat navadil na eno ali drugo vrsto poživil, je moral s to prakso nadaljevati, sicer mu je takoj shirala.

Taki gospodski konji so se tudi po svoji opremlitvi ločili od kmečkih. Komati in vprežno jermenje je bilo okrašeno z različnimi preveski, obročki, žeblički in medeninastimi ploščicami (zierseibe), ki so se morale vedno svetiti. Priročni konj je nosil tudi kampilj za česanje grive, odročni

pa niz daljših ozkih jermenčkov, katere je na vrhu vezala medeninasta plošča posebne oblike z monogramom lastnika. Vzdrž jermenčkov so bili nanizani kovinski obročki, na uzdah pa so bili pritrjeni lepo nazobčani koščki pravega rdečega ali plavega sukna, ki naj bi varovali konja pred uroki. Tuj človek naj bi svojo pozornost najprvo osredotočil na razne okrasne priveske in šele nato na konja samega. Včasih je bingljala na komatu tudi voznikova usnjena torba z malico.

Vrsto težkih parizarjev, še bolj pa pozimi sani, ki se je ob enakomernem topotu konjskih kopit, zvončkanjem neštetih zvončkov in kragulčkov ob pritrkovanju težkih verig, rajclav, šperil, žlajder in klincev pomikala skozi vas, je bilo imenitno gledati. Na praznem ali tudi na visoko naloženem vozu sedeč so si vozniki s pletenimi bičevniki in ježlami na šmis dajali duška. To je pokalo kot na fronti. Skozi strnjena naselja, kakor skozi Prevalje in Ravne pa voznikom ni bilo dovoljeno pokati. Purgarji so namreč takole ob štirih zjutraj, ko so vozniki že rinili od doma, še sladko spali.

Za vrč mošta se je dal nekoč Suha grška pregovoriti in je kljub prepovedi pokal skozi Prevalje na vse viže. Zaradi tega so ga varuhi postave odvedli na žandarmerijsko postajo. Tu se je začel strašno priduševati, pokleknil je k pisalni mizi, zgrabil z zobmi njen rob ter kot obsedenec grizel, tako da je strah prevzel prisotne. Takoj so mu odprli vrata in ga poslali na prosto.

Ko je prav zgodaj zjutraj kolona voznikov nekje na Pohorju vozila tik mimo hiše nekega graščaka, mu je iz muhavosti vsako jutro s pokanjem bičev priredila pravo budnico. Graščak je bil divji. V sami pižami je neko jutro stopil iz hiše ter pričel voznike oštevati s kvesta džente verfluhte багаž. Čeprav so njegovi predniki že od fevdalnih časov živeli v naših krajih, se kajpak niti kleti po naše nobeden ni navadil.

Da so se po naših glavnih cestah zares valile tako velike rajde voznikov, nam bo jasno, če se spomnimo, koliko žvadi so včasih redili samo v prevaljski okolici:

Štekel 2 para, Bezjak 2 para, Krištan 1 par, Križnik 2 para, Strojnik 1 par, Črne 1 par, Lahovnik 5 parov, Ofovec 5 parov, Vavkan 1 par, Ravnjak 3 pare, Brančurnik 1 par, Stopar 2 para, Hober 1 par, Mirkac 1 par, Jansekovič 1 par itd. Brez kmečkih voznikov torej kar 29 parov.

Kljub temu da so vestno strojili zavetnika furmanov sv. Štefana in zavetnika konjev svetega Jurija, je vendar obstajala v Prevaljah svoje čase konjska mesnica in samotnega sprehajalca je zanesla pot tudi mimo konjskega britofa.

Tudi hribovski kmetje so se vneto bavili s prevozom lesa. Z nekaj izjemami pa so redili le lažje konje in mnogi so cijazili le enovprežno. Marsikatero kljuse je bilo do pike podobno Krpanovi kobili. Konji so bili zdelani in suhi. Prav lahko jim je bilo prešteti rebra in na močno ven štrleče bočne kosti si lahko obesil jopič. Mesto

z lepo obšitimi plahtami so pokrivali žvad tudi kar s starimi kovtri. Primanjkovalo je žita in oskrba je bila pomanjkljiva. Pred oštarijami je bilo tupatam videti konje, ki so podobno fijakarskim po mestih dremaje potrpežljivo čakali svoje gospodarje.

Ko so se vozniki po raznih globačah proti večeru vračali proti svojim domovom v hribe, so imeli navado, kolikor ni kateri že zakinkal na svojem vozilu, da so se zbrali skupaj prav na koncu kolone ter se živahno pomenkovali o dovoženih kubikih, slabi izmeri, vremenu in še o marsičem. Konji so se počutili proste, tempo je popustil. Pričeli so muliti obcestno travo, do koder so le seči mogli. Ni čudno, da je neki mlinar ob pogledu na svoj precej opustošen travnik zgubil živce. Ker se je bal prehude zamere, je na travniku postavil opozorilno tablico z napisom:

»Furman strojanski, zapomni si to, pusti ti travo za mojo kravo!«

Drugi dan je našel mlinar na tablici pripisano naslednje branje:

»Brigaj se ti za svoj mlin, moko belo melji pa merico pravo jemlji!«

Poklicni vozniki so prejemale od svojih gospodarjev dnevnice — cerenge od 10 do 15 predvojnih dinarjev. To je zadostovalo za par vrčkov mošta, belo štruco in pravešen kos lovske. Ustavljali pa so se predvsem v takih obcestnih gostilnah, kjer so imeli možnost oskrbeti tudi konje. To so bile gostilne kakor Pernat, Kumer, Blatnik, Jager, Ring, Brančurnik, Vavkan, Ahac, Poljana, Otič, Matevž, Rešar, Škrubej, Krulc in še nekatere. Za krmljenje konj je bilo ponekod na razpolago tudi po več jasli-pokov.

Za vmesno napajanje žejne živine je služilo več obcestnih napajališč. Le redka obstajajo še danes, kakor naprimer Nužijevo korito, Skočidovsko, Prosenovo, Kumrovo itd.

Mogoče segajo početki številnih kmečkih kovačnic baš v tiste čase, ko so se tudi kmetje zavedli, da lahko s furo zaslužijo kakšen krajcar. Zaradi kaj slabih cest je bilo kajpak sorazmerno tudi mnogo popravil na vozovih, saneh in orodju. Tudi podkev se je pribilo, če se je konj zbosil. Prišpičiti si cepin ali klince, poravnati kak zvit rajcel in zvariti kak člen pri verigi ni veljalo za bogve kakšno umetnijo. Za večja popravila se je pa zlahka dobilo v štero kakšnega kovaškega samouka.

Iz časov obvezne oddaje lesa se spominjamo številnih tujih voznikov iz Slovenskih goric in Haloz. Z vozovi, ki so imeli prav visoka kolesa in s protja pletene koše prav gotovo v naših planinskih krajih niso mogli kaj prida poseči v borbo za plan.

Ko je gozdna razpredla niz gozdno-kamionskih cest in povezala najoddaljenejše predele z dolino, je prevoz lesa s konji začel za čuda hitro pešati. Kmetje so si trumoma pričeli nabavljati traktorje najrazličnejših tipov. Na prste bi bilo mogoče prešteti še one voznike, ki vztrajajo. Vendar se bavijo le z izvleko lesa do cest oziroma do lesnih skladišč, od koder opravljajo vse prevoze le še kamioni.

August Broman

Mira Doberšek

Koroški učitelj in njegovi med obema vojnama

»In cvetna vigred je na Lešah maj, vohnja mladosti poln: se utegneš ozreti, Doberšek Karel?«
Dr. Sušnik

Oh da, utegnemo se ozreti, moramo. Jama je črna, globoka, jama ne pove, povedati moramo mi, ki smo ostali.

Starost te ni mogla dobiti. Umrl si, kakor si živel: ob knjigah, časopisih, da bi bil na tekočem. Umrl si pri mizi nad časopisi in knjigami.

Pisatelju našega časa si svetoval, naj gre med ljudi, blede bo sicer njegovo delo, brez življenja. Sam si hodil med ljudi, a nisi pisal. Bil si vzgojitelj, prijatelj, borec.

Rodil si se v bajti na Lešah 1889. leta. Kdor je imel takega očeta in mater kakor ti, mu ni bilo dolgčas.

Dedej, oh naš dedej! Doktor Sušnik je pisal, da je ukradel škofu dežnik, da je bil bojda brez duše. No, to bo presodil ljubi bog. Res pa je, da so se knapi na Lešah leta 1866 ujezili. Prevaljska cerkev je bila premajhna, ob soncu je bilo prijetno stati zunaj, ne pa pozimi. Dozidati jo je bilo treba. Zbrali so se delavci in leški knapi. Zidali so cerkev za »božji lon« menda okoli štiri leta. Ponoči so, črni možje, hodili na šiht, do desetih so spali, potem pa po grabnu navzdol in k Fari, do štirih popoldne. Bili so možje, kleni, črni, hkrati pa svetli ko sonce: Doberšek Ignac, Krebl, Blažej, Toplar, Sterkuš in drugi. Pravico so imeli ukrasti škofu dežnik in biti brez duše, saj so dozidali božji hram.

Dedej je čakal tobak in hodil k maši v »svojo« cerkev. Po maši je prišel v šolo na južino. Malo se je napil in padel v leški graben. Smejal se je in stokal, ko so ga ven vlačili. Babica se je kregala, dedej se je smejal: »Pri spovedi sem povedal fajmoštru vse grehe za teden dni vnaprej.«

Vedel je pravljic. Zvito se je smejal, če smo mu verjeli. Nismo si upali na Leše, ker je rekel, da so nad Barbaro medvedi. Star knap me je popeljal čez nevarno strmino. Dedej se je smejal: »Zdaj ni več medvedov, zdaj so sami zajci!« V jamo je hodil štirideset let. Na koncu so mu rekli: Steiger. Ni bil »štajgar«, bil je knap in sodrug do konca.

Babica je nosila breme. Nekdo je moral »držati vajeti«, nekdo je moral ostati trezen. Sedem otrok, sedem lačnih kljunov. Težko je bilo življenje ob »norem« možu, ki ga je srčno ljubila. Njuhala je tobak in vzdržala.

Babica je bila rojena na Lešah. Prej se je pisala Slezec. Njen oče je šel za delom na Ogrsko. Za njim sta šli žena in Jula (babica), stara osem let. Oče, potepuh, navličan vsakdanjosti, ju je zapustil. Julina mati je umrla na Ogrskem za malarijo. Osem let stara je šla mala Julka služiti v gostilno na Ogrskem. Ko je zaslužila za vožnjo nazaj na Leše, je bila stara dvanajst let! Vrnila se je. Slovensko ni znala, samo ogrsko in nemško. Na Lešah je spet služila za deklo. Ko je bila stara devetnajst let, je šla v jamo. »Basala« je »koln« na »hunte«. Delavnik je bil dolg. Delali so dvanajst ur. Potem se je omožila. Otroci! Najprej Kristina, Johan, Lojz. Tedaj je še

hodila na šiht. Po Lojzu ni šla več. Pravzaprav po tistem znamenitem štrajku leških knapov in knapic, ki se je začel na Lešah in končal na Prevaljah pri Ahacu. Po vsem leškem grabnu so podili knapi Hallerja, oskrbnika, »Frboltarja« leškega rudnika iz cesarskega mesta Dunaja; stiskača, ki ni hotel plačati delavcev. Zahtevali so večje plače, da bi žene lahko ostale doma. Po leških bajtah je bilo veliko otrok, veliko bodočih knapov in c. kr. vojakov. Otroci so morali jesti, biti previti in varovani. Haller je bežal po leškem grabnu, knapi so ga sledili. Pri Ahacu na Prevaljah se je odločilo. Tam so leški knapi dosegli svoje minimalne zahteve.

Babica sama je bila globoko verna, pobožna žena, izredne naravne inteligence, ki je poznala in razumela življenje v vseh njegovih odtenkih. Ko bi se še duhovniki takrat spoznali, koliko lažje bi ji življenje bilo! Za Lojzom je prišel na svet Korlej, tisti Korlej, koroški slovenski učitelj, ki mu je simbolično posvečen ta zapis. Za Korlejem je prišla Pavla, revica, od rojstva gluha, skoro nema, Edvard, ki je kmalu umrl, in Zofa, ki je vse življenje služila največ po farovžih in kmetijah (velikih), petnajst let pa v novi Jugoslaviji. Edino v teh petnajstih letih si je prislužila penzijo, ker prejšnji delodajalci se za socialne razmere na starost sploh niso brigali.

Nekega usodnega dne je Korlej udaril po mizi v knapovski kuhinji na Lešah in rekel: »Lerer hočem bit!« Onemelo je v bajti na Lešah. »V jamo pojdeš«, je rekel dedej. Babica pa je vedela več kakor pet lačnih kljunov z dedejem vred. »V Celovc' pojdeš«, je rekla. Bilo je odločeno.

Korlej je šel po cesti med bajtami v Celovec. Odpirala so se vrata bajt. Belega

kruha, vsakršnjega, iz vsake bajte na Lešah, je imel polno malho. Oddal ga je nekaj v raztrgani koči, pod Barbaro. Lačni otroci so se najedli, njemu bi se posušil.

Korleju ni bilo lahko v Celovcu. Večkrat lačen kakor sit se je prebijal na učiteljskišču. Bil je »zariban« Slovenec. Nekateri profesorji so ga črtili. Vzdržal je, maturiral v navadni obleki, čeprav je bil frak predpisan. Opravil je tudi neobvezni izpit iz slovenščine za utrakvistične šole. Vedel je, kaj je dolžan svojemu narodu.

Začne se težko življenje slovenskega učitelja v tedanji dobi. Učitelja, ki ni mogel ostati samo pri abecedi, ampak je bil tudi organist, sadjar, kmetovalec, godbenik, lovec, domači zdravnik in advokat — skratka dekleta za vse — ali kakor pravijo po nemško in razumejo povsod na Koroškem: »Mädchen für alles«. Vse ga je rabilo, vse poniževalo: od vaškega župnika, ki je imel gimnazijo in univerzo — semenišče do oholih vaških veljakov. Škric ni smel biti zaradi »pavrov«, uradnik ne po svoji vesti in zaradi sodelavcev, revolucionar ne zaradi režimov, pijanec ne zaradi otrok, skratka: smel je postati le skromen slovenski učitelj — polinteligent. Nekeč mi je rekel profesor Beg v trgovski šoli: »Učitelji kot polinteligenti naj se bavijo s čebelarstvom in sadjarstvom, ne pa s politikom«. To je bilo takrat, ko je Doberšek podpisal »MANIFEST« in so ga zaprli. Nisem vedela ničesar, molče sem šla v klop — s trojko. Takrat se mi je stisnila pest. Začela sem misliti in strašno kritično gledati na svojega očeta.

Doberšek je služboval na Ojstrici nad Dravogradom. Majhna vasica s cerkvijo in Morijevo domačijo. Vse drugo raztreseno po hribovju. Mlad, zagnan slovenski učitelj. Šola, nekoliko odmaknjena od cerkve, je bila enorazrednica s štirimi oddelki. Otroci, bajtarski in kmečki, so v cokoljah pricoklali od daleč. Za dolgo pot se je bilo treba okrepiti! Prinesli so kanglice. Doberšek jih je pohvalil: »Prav, le pijte mleko«. Oglasil se je silak: »Koj mleko,

Rojstna bajta Karla Doberška na Lešah

mošt!« Izlili so kanglice. Doberšek je bil ogorčen, razočaran ne, ker je že poznal življenje.

Staremu župniku je drugoval ob samotnih večerih. Prepirla sta se in pila. To je bil tisti župnik, ki je pri maši globoko spustil kelih, ko se je natakalo vino in ga visoko dvignil, ko je bila na vrsti voda. Vsak večer sta pila in se prepirla pri dolgi mizi. Ko so se pirovske flaše ene in druge strani strnile, sta šla spat. Župnik je bil star, Korlej mlad. Vedel je, da mora drugam. Žvabek, Podjuna, dežela njegovih sanj! Dobil je mesto upravitelja in edinega učitelja v Žvabeku, majhni vasici, danes znani po elektrarni širom srednje Evrope.

Leta 1910. Avstro-ogrsko monarhija, Korlej pa zagnan slovenski učitelj v Žvabeku. Še druge dolžnosti so bile: orglanje v cerkvi. Korlej se je uprl: »Naj plačajo organista, saj so dovolj bogati.« Najbrže ni imel dosti posluha.

Farovž je imel najlepšo kmetijo v Žvabeku. Župnik je divjal, Korlej molčal.

Pri Luknerju, nekdanji trdi slovenski korenini, gostilničarju in kmetu, je bilo tako prijetno posedati. Nasprotni Luknerja je bila Klemenova gostilna, znana kot nemškutarsko gnezdo. Po teh dveh gostilnah se je takrat delil Žvabek na nemškutarski in slovenski del. Tako je bilo že od nekdaj: Slovenci so hodili k Luknerju, nemškutarji h Klemenu. (Op. avt.: O Vindišarjih takrat še ni bilo sledu, to je iznajdba današnjega časa. V Celje, v kavarno nasproti Evrope, ne vem več, kako se je v l. 1940. imenovala, je prišel sin renegata Velaka (Veljaka — »Veljakov Janez, šolar iz Previsa«, ali Werena, tega se več ne spomnim), ko je zagledal slovensko intelektualno omizje, je rekel: »Lauter Windisch!« Jasno, da so ga tožili, na sodišču se je izgovoril, da je rekel samo: »Po VIN'DIŠI« in — zmagal!)

Pravih Nemcev je bilo v Žvabeku malo, ali pa jih sploh ni bilo.

Na koncu vasi, proti šolski strani, je ob poti domačija. Stara lesena bajta, s staro izžgano tablo: »Lutnik Keise«. Ime vasi Žvabek izvira iz davnih časov, ko so tod iskali rudo. Tedaj se je naselilo v kraju nekaj Schwabov — rudarjev. Kasneje so se stopili s Slovenci in poženili. Odtod ime Schwabegg.

V Korlejevem času so na Lutnikovem gospodarili že rod za rod zavedni Slovenci. Po hiši so se vrtela štiri dekleta: Kavtca, Mojca, Nana, Zofej. Šola je bila blizu, Katrca pa lepo dekle. Korleja je kar samo zaneslo k Lutniku. Oče Lutnik je imel s Katrco, najlepšo, druge namene, hotel jo je oddati trdnemu kmetu — sosedu Žvancarju, ne škricu. Spet bom rekla: »Dedej, oh naš dedej!« Kako bogati so bili včasih ljudje, pa naj je bil to leški knap ali koroški kajzar — kmet. Pletel je košare. Spal v dimnici, veliki kuhinji z ognjiščem, črni od smole, kjer so s stropa visele klobase. Ni hotel v »hišo«, veliko leseno sobo, skrbno negovano in beljeno od štirih deklet. Kadil je pipo, pil mošt in veliko molčal. Spet je bila tu muma, kmečka hči iz Metlove, ki je držala hišo pokonci. Trikrat na leto je šel k Luknarju, da se ga je »orngi« napil. V pozni nočni uri je vpil pred farovžem. Povedal je

vse, kar mu ni bilo prav. Župnik je stal za zaveso. Zjutraj pa je zmerjal svoje mlade sestre in deklice po farovžu. Lutnika je pokopal molče. Je bilo to spoštovanje? Prav gotovo. Katrci so nosile farovške deklice šivat bluže, posebna župnikova darila. Vsi so molčali, tih sporazum.

Lutnik je kupoval zemljo. Kajža je morala postati kmetija. Nemški fevdalec, edini v Žvabeku, je zemljo prodajal. To je bil tisti fevdalec, ki je bil noro zaljubljen v slovensko kajzarico Lino. Rod, plava kri, sorodstvo, mu tega niso pustili. To je bila velika dramatična ljubezen v Žvabeku, ki toliko da se ni končala v obupnem skupnem grobu. Lutnik je kupoval zemljo od tega fevdalca. Ničesar drugega ni razumel naš dedej, oh naš dedej! Muma, otroci so hoteli kuhinjo, ne dimnice, hišo, ne kajže, zidano štalno. Vse je bilo zaman. Lutnik je hotel postati kmet. Ljudje, hiša, to ni glavno, glavno je zemlja. Stara kajža je ostala: vsa vrata odprta, le na zunanjih lesenih zapah. Med kajžo in štalno gnojnica. V njo so padali otroci, tudi Korlejev sin Mirko. Za vse svete so se, po obdarovanju pred cerkvijo, zbrali v Lutnikovi dimnici spodnjepodjuniški »petlerji« (berači) in »petlerice« (beračice). Izmenjavali so darove, kadili pipe, pili mošt in domače žganje ter obirali »pavre«: Ta je dal premalo, oni se je izkazal. Lutnik je sedel med njimi in se smejal. Muma je stregla. Vnuki pa smo uživali bolj kakor ob najbolj napeti in najlepši pravljici.

Stari Lutnik in Korlej sta prebila led. »Menda ni škric«, je govoril Lutnik, do kraja pa mu še ni verjel. Knapovski sin se je moral živeti v miselnost koroškega kmeta — težka naloga, koroški kmet v miselnost knapovskega sina, čeprav učitelja — še težja naloga. Na eni strani lakota za zemljo, na drugi pa popolno nerazumevanje za osebno lastnino; na eni strani skrb za ohranitev in veljavo rodu, na drugi skrb za golo življenje: iz rok v usta.

Korlej in Katrca nista čakala. Katrca je šla v Celovec. Kuharske umetnosti se je hotela naučiti. Kmalu je ugotovila, da nosi pod srcem Mirka. Vrnila se je, poročiti se je bilo treba, da ne bo sramote, da je ne bo župnik metal čez »kan-celj«.

Stari Lutnik je vedel, muma tudi. Katrco so pustili pri miru. Šivala je poročno obleko iz sivo bele svile, dolgo do tal z modrimi okraski. Nosila sem blužo iz nje, zato vem. Nešteto krat je šivanje skrila v staro poslikano škrinjco, če je kdo vstopil. Skrito je moralo ostati vse do oklicev: enkrat za trikrat! Poroka. Več ljudi v cerkvi kakor ob nedeljah pri večpru.

Katrca in Korlej, novo poglavje. Sreča? Brezskrbnost? Ne tako lahko, ljuba moja Katrca. Prvo razočaranje. Katrca je brisala prah po Korlejevih leksikonih. Našla je pismo: »Vse smo ti zmošili, da si kaj, zdaj boš pa tako pavrsko trepo vzela.« Katrca je obstala v nemi grozi. Mlada, komaj poročena žena. »Ne bi te vzela, če bi vedela«, je vzkliknila v prvem besu. Potem je molčala. Vedela je, da je Korlej skrnil pismo, vedela je, da je brezno med leškim knapom in koroškim kmetom navidezno, nestvarno, da ga je treba premostiti. Premostiti ga je treba zaradi Mirka, ki se je rodil, zaradi globokega bratstva med

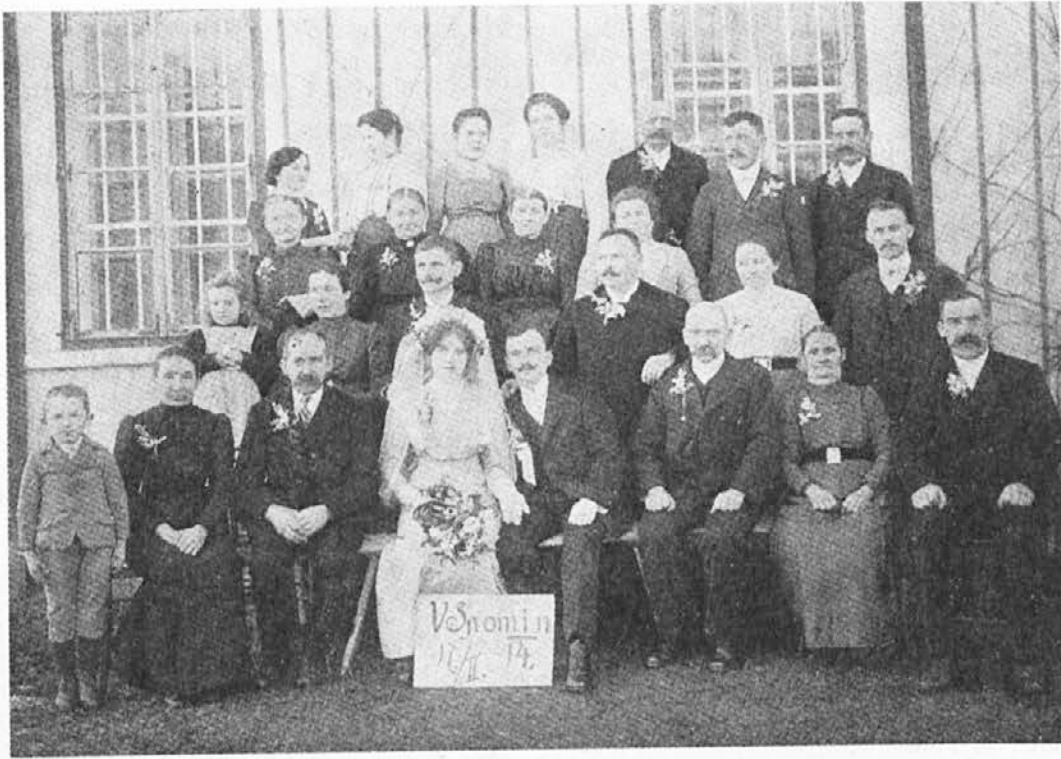

Oče in mati Karla Doberška pri zlati poroki

dedejem na Lešah in dedejem v Žvabeku. Katrca je bila bistro, globoko koroško dekle.

Mirko, sad prepovedane, pozneje legalizirane ljubezni. Čuden otrok. Strahotno se je bal prvega avtomobila in fotografov. Tih, pa vse obvladujoč kmečki paglavec. Zbolel je, skoraj bi umrl. Oče je šel dve uri daleč v Pliberk po zdravnika. Nazadnje ga je ozdravil s špehom in bezgovim listjem, privezanim na dlani in podplate. Padel je v gnojnico pri Lutniku, komaj so ga rešili. Na tepežni dan je ušel iz šole. Gotaj, Rajdl, ga je onemoglega, potegnili iz snega. Hotel je tepsti »ta stare« ljudi, vsaj enkrat v letu, saj so vse leto topli njega. Igral se je z Ljubo Menaše, hčerko učiteljice, ki je prišla v Žvabek — dojenčkom ob zibelki, žvižgala sta. Ljuba je žvižgala še kot dojenček. Mirko, od rojstva skoraj slep na eno oko, ki se je bal avtov in fotografa, je postal odličen šofer, fotograf, tehnik, inženir, ki je imel v »malem prstu« elektro gospodarstvo Slovenije.

Korlej in Katrca, prva svetovna vojna. Narodi avstro-ogrsko monarhije so hoteli svobodo — enakopravnost, razvoj svoje narodne osebnosti, jezika in še mnogokaj, kar je s tem v zvezi, česar se pa še niso prav zavedali (npr. socialnih pravic itd.). Marčna revolucija l. 1848 je pustila sledove, ki so se kuhali v avstro-ogrskem kotlu vse do leta 1914. Sarajevski atentat, vojna! Del avstro-ogrskih diplomatov se je boril proti vojni. Starega »Rusa« niso mogli prepričati in si zagotoviti v morebitni vojni njegovega zaveznitva. SLOVANI! To jih je plašilo. Stari cesar ni hotel umreti, stari cesar je hotel vojno, čeprav so se mu sline cedile iz ust, čeprav je pozneje, že v vojni, zamenjal Premisl (poljsko trdnjavo) za generala, ki je padel. Soška fronta — razpad avstro-ogrsko monarhije! Voditelji narodov. Pri Slovencih Prešeren: žive naj vsi narodi... Srečni smo bili, da smo imeli Prešerna, čeprav mu v njegovem času osebne sreče nismo privoščili.

Karel Doberšek se ženi

Korlej je šel na fronto, naučil se je kadi-ti, da je lažje prestajal lakoto. Katrcia je skrbela za dom. Jajc in kur je bilo dovolj na kmetih. Zalagala je knapovsko revščino na Lešah. Mirko je našel granato. Otrpla se Katrcia ni mogla premakniti: bo potegnil? Kakor blazna je skočila. Mirko ni potegnil, bil je tehnik.

Korlej se je vrnil. Plebisciti: Lex Horatia, Lex Publilia, Lex Hortensia — referendum iz Napoleonovih časov v novi obliki. Po domače: hotenje narodov nekega ozemlja k neki državi. Karantanija, središče slovenske zgodovine v srednjem veku. Hotimir — Kajtimar, zgodovinski okvir »Krstja pri Savici«, naj vse propade? Zagnali so se: Korlej, gospa Menaše, in nešteti po idejni, Malgaj, Maister, borci po vojaški plati.

Po vsej koroški deželi je vrelo. Najprej idejna borba: igre, recitacije, pesem, narodne noše, po Podjuni, Rožu, po vsej Koroški. Katrcia je ure in ure prepričevala staro ženico devetdesetih let, da ji je dala starodavno podjunska nošo iz volnena serža, katero je hranila za poslednje oblačilo. Katrcia ji je sešila volneno črno obleko, nošo je odnesla za igre in pesem koroških deklet.

Gospa Menaše je bila neizprosna. Vse, kar so igrali, vse, kar so peli, je moralo biti dobro, če že ne odlično. Vseeno jo je ljubila Zofej, Katrcina mlajša sestra, primadona podjunskih odrov, G. Menaše so ljubili vsi od kraja, ker je bila velika žena.

Korlej je postal »grajščak«. Prevzel je šolo na Suhi in upravo suške grajščine. Spet mu je delal preglavice Mirko. V vaški cerkvi je zvonil preplah. Kmetje so drli z dela: »Gori!« so kričali, zvonil pa je Mirko-paglavec.

Kaplan Šmon je prišel na Suho in ni imel črne obleke, Korlej mu je dal svojo, poročno. Prišel je Rožman. Le zakaj si postal izdajalec, zakaj nisi ničesar razumel ob strahotnem času, ko je bil slovenski narod spet v zgodovini postavljen ob zid: živeti ali umreti? Že takrat si bil strankarsko opredeljen. Tudi v vrste »resničnih«

božjih namestnikov na zemlji lahko vrag vtakne svoje kremplje. Tako je bilo pri tebi, sicer ni razumeti tvojega izdajstva slovenskega naroda, malega, pa klenega, ki že stoletja kljubuje pritiskom drugih, neprimerno večjih narodov. Naroda, ki je rodil Prešerna, Cankarja, Jurčiča. Nepojmljivo je bilo, da je izdal svoj narod slovenski intelektualce, in neodpušljivo. **Tako bo vedno: izdajstva slovenskih intelektualcev, pa naj imajo rdečo, črno, zeleno ali katere koli barve legitimacijo, so vredni dvakratne obsodbe.** Premalo nas je v tem kaosu, da bi si kaj takega lahko dovolili. Ne vem več natanko, vem pa, da je tvoje ime povezano s suškim obdobjem Korleja.

Korlej je bežal, plebiscit je bil izdan. Idejni borec za Koroško je bežal preko planin. Pretepli so ga, mislili so, da je umrl. Ni umrl. Klemen se tihega večera vstopil pri Rajdlu, kamor so pregnali Katrcio in Mirka. Katrcia je devala Mirka spat. »Vse vas bomo pobili«, je rekel in z naperjeno pištolo strmel v mlado mater. Katrcia se ni ustrašila. Klemen je povesil pištolo in nemo odšel. Žival je postala človek!

Korlej je dobil službo na Lešah, v svoji rojstni vasi, v vasi, ki ga je vsa pospremila na poti v Celovec na učiteljsko. Nova Jugoslavija! Dežela sanj, dežela upanja, pričakovanja. Dežela Maistra: »Maribor, ti lepo naše mesto, gnezdo naše severno, sokolje...« Ko sem sošolki napisala v spominsko knjigo ta verz, so se začudile. »Mira ni kar tako, tiha voda bregove podira«. Sploh ni res. V meni je samo vrelo, vrela je vsa ta težka borba slovenskega učitelja, polinteligenta, ki je vztrajal do konca in ni klonil pred nobeno legitimacijo. Ni važno, ali je to Doberšek ali katerikoli slovenski učitelj v tistih časih. Skratka, taki so bili številni slovenski učitelji v tej dobi. (Marta Mrakova!)

Korlej je gradil z blaznim optimizmom takratnega časa. Zagnal se je med leške knape. Katrcia ni mogla razumeti knapov — pijancev. Ni vedela, da so morali spravi-

ti po grlu prah iz črnih šahtov. Ni vedela, da je bil na Lešah Nac, »Malo čez les je«, so rekli. Nac pa je kopal črni premog. Rekli so mu: »Ko boš imel rumeno luč, ti ne bo treba več kopati.« Rumeno luč so nosili v šahte nadzorniki. Nac si je kupil rumeno luč. Kopal je dalje in upal. Nič se ni spremenilo, zato jo je razbil!

Katrcia tega ni vedela. Skrbela je za moža in sina. Želela je še otrok. Potujoči vrač ji je dal napitek. Zanosila je. Rodila se je hči v nedeljo ob desetih. Korlej je bil s sinom pri obvezni šolski maši na Prevaljah. Krstili so jo slovesno. Gotej, Rajdl iz Žvabeka, se je pripeljal v srednjeveški kočiji. Rodila se je smrklja, ki ni hotela »lulat« pri babici, če ni imela svoje kahlice. Dali so ji ime Kolomira. Obsedeni imenoslovci so prekrstili stara, dobra imena: Katarina — Kolomira. Če je svetnica Katarina umrla pod kolesom, je zato ni bilo treba prekrstiti.

Profesor Lenasi je rešil problem: »Ti si Kološmira.«

Vsega, kar sta Katrcia in Korlej napačnega storila, je kriv čas. Sama sta imela najboljše namene, prav gotovo, kakor nešteti (ne vsi!) slovenski učitelji v tedanji dobi.

Umrli je Košir, stari upravitelj šole na Prevaljah. Doberšek je dobil njegovo mesto. Osnovna šola na Prevaljah! Prevalje, bolj trg kot vas, s purgerji in bogataši z rdečimi in črnimi konzumi. Korlej ni izdal leških knapov. Molčal je, da je lahko govoril! Šolski vrt je bil njegovo pribežališče. V njem so rastle pevčniki, ki jih je vsako leto razdelil kmečkim otrokom osmega razreda bolj slovesno kakor odpušnice. Še danes rastejo drevesa po domačijah okoli Prevalj — Korlejeva drevesa. Drugod rastejo drevesa drugih, mnogih učiteljev. Profesor Beg: učitelj se je bavil s sadjarstvom! To je bilo pribežališče, sprostitev. Šolski vrt je bil v Korlejevem času na Prevaljah raj, kamor so se zatekali učitelji treh dolin.

Korlej sam, slovenski učitelj, polinteligent, ki je na svojih ramah nosil marsikaj, je vedel, da je šolski vrt le pribežališče, prostor, kjer so se krepile sile za druge naloge. Profesor Kopriva mi je ob smrti Mirka napisal: »Včasih smo bili pripravljene žrtvovati svojo eksistenco za pravično stvar.« Kopriva je bil tedaj učitelj na Holmcu, tik ob meji. Za veliko noč mi je naredil pirh. Pirh, vrt, to so bila pribežališča, sprostitev ljudi, ki so bili pripravljene brez lažne filozofije, žrtvovati svoje moči in sebe za slovenski narod. To so bili slovenski učitelji, polinteligenti. Edino napako so naredili, da so ostali živi.

Vrnimo se h Korleju, slovenskemu učitelju stare generacije. Šolski upravitelj na osemletki na Prevaljah: lepa, standardna služba. Ljubeča žena, dva otroka, sin in hči. Marsikoga ni uspavalo. Doberška ni! Sodnik Reichmann je imel veliko dela, da ga je izvlekel iz raznih tožba advokata Stefanoviča. Reichmann je bil tak sodnik kakor Fran Milčinski, Fridolin Žolna. Korlej je klel, ko si je ob pomoči Katrcie končno zavezal visoko ovratnico in posadil na glavo polcilinder, da je mogel k obvezni šolski maši. Spet mu je zagodel sin Mirko. V cerkvi je oklofotal ministranta Strojnika, ker je popisoval, kako se otroci v cerkvi obnašajo. Oče je poklical sina:

»Hinvščine ne maram«, je rekel Mirko. Pogovorila sta se, udarcev ni bilo. Kateret je mislil, da so bili.

Vso težo politično-socialnega boja slovenskih učiteljev, vso težo razrednega boja delavcev, brez katerega bi Doberšek ne bil Doberšek, je vlekla z njim njegova družina. Doberšek je študiral socialne razmere, njihov vpliv na otroka na Prevaljah. Profesor Žgeč je v Celju predaval o tej študiji študentom osmega razreda gimnazije. Sam mi je povedal, ko me je prišel obiskat v trgovsko šolo. Knjiga je izšla leta 1929.

Vztrajati, to je bil Doberškov zakon!

Voranc mu je pisal iz Pariza. Ilegalno delo učitelja ni bilo lahko. Möderndorfer, mežiški učitelj komunist, je bil zaprt. Njegova družina je bila socialni problem. Doberšek je pomagal. Katrca se je kregala, ker ji je bilo vsega preveč. Doberšek pa je rekel: »Za Möderndorferja ta zadnje hlače.«

Marta Mrakova, samomor učiteljice kot protest na tedanje razmere, je pustila nezbrisne sledove v Doberškovi družini.

Leta 1935. Dr. Sušnik, pošten slovenski intelektualca, najboljši slavist v koroški regiji, je rekel Korleju: »Kandidiraj, boš vsaj upokojen.« Doberšku je pripravljaval prevaljski dekan Ripl odpustnico iz državne službe. Dekret je bil že predložen dr. Korošču. Doberšek je kandidiral. Kandidiral je na napačni listi, kakor so rekli po drugi svetovni vojni. Vsi takratni slovenski učitelji dveh dolin, vsi knapi na Lešah, Mežici, vsi železarji v Guštanju, vsi kmetje so ga podprli. Niso ga vprašali, na kateri listi kandidira, vedeli so le to, da kandidira za ljudskega poslanca pošten človek. Nihče ni verjel v zmago. Doberšek ni imel niti dinarja za volilno propagando, oblast ga je preganjala. Vsak korak, vso pošto, vsako besedo so mu cenzurirali. Tedaj sem hodila v meščansko šolo v Mežici. Zadrževala sem se v knjižnici. Vrata v zbornico so bila priprta. Slišala sem ravnatelja Josipa Hergoutha: »Volili

bomo Doberška«. Nisem vedela, za kaj gre. To je bil tisti ravnatelj, ki smo ga v šoli vprašali, odkod njegovo ime, ali je francosko? Rekel je, da je navadno pohorsko ime. »Hergólit« so na Pohorju rekli ljudem, ki smrčijo. Francozi so napisali: Hergouth. Tajna je bila odkrita, spoštovanje pa je ostalo.

Volitve! Otroci smo se podili po šolskem vrtu. V šoli je bilo volišče. Zvečer je prišel učitelj Lebič pred šolo: »Doberšek je zmagal«, je rekel. Spet slovenski učitelj. Klerikalec je, so rekli, Doberšek se je smejal. »Pošten človek je«, je rekel. »Nikoli me ni izdal, pa je prav gotovo marsikaj vedel, saj s svojo izobrazbo prekaša nas vse«.

Doberšek, slovenski poslanec, brez dinarja si pokosil svojega protikandidata ing. Lenarčiča, lastnika kamnolomov v Ribnici na Pohorju. Pozneje si vodil tam štrajk skupaj s Skrlovnikom. Povej, Doberšek, kako si še opravičil svoje poslanstvo? Konkordat, splošno soglasje k politični oblasti cerkve v državi, v Sloveniji. Tega nisi prenesel, tega nisi hotel. Nihče naj ne izrablja čustev ljudi! Tu mora vladati popolna svoboda. Dr. Korošec ti je ponujal veliko denarja, samo, da bi bil tiho. Nisi bil tiho, govoril si v parlamentu, edini slovenski poslanec.

Razred v meščanski šoli. Verouk. Dobri župnik Hornböck: »Imamo slovenske poslance, ki se šopirijo, ki so proti konkordatu«. Nihče ni vedel, kaj je konkordat, tudi jaz ne. Vedela sem le, da meri name, ker sem vedela, da je oče poslanec. Po uri me je poklical. Jokala sem. Njemu je bilo še težje. Dobri Hornböck, nisi me vprašal liturgike, kadar si vedel, da ne znam. Imel si me rad. Iz zapora v Celovcu si pripisal na očetovo pismo: »Moji ljubi učenki: moli in delaj za nas, Mirica.« Ne morem prek župnika Hornbecka. Vse življenje me preganja njegova tragična usoda. Zakaj je moral umreti v nacističnem taborišču, ko bi ga ena sama beseda rojakinje lahko rešila? Dobri župnik Hornböck, kako smo te imeli za norca. Če smo želeli, da ne bi spraševal, smo rekli: »Gospod župnik, kako je bilo na Koroškem?« Potem si pripovedoval brez konca in kraja. Spet drugič smo te napeljali na tvojega kaplana Jako Sejma. Smejali smo se do solz.

Škof je prišel in vprašal: »Kako se pišete?« »Jaka Sem.« »Ne vprašam te za ime, vprašam te, kako se pišeš?« Jaka Sejm — Sem besedna igra. Jaka je rekel, da je končal brevir za tisti dan. Rekel si mu, naj izmoli še možni del za naslednji dan, ker bo ta dan šolska spoved, torej veliko dela, Jaka pa je rekel: »Kaj pa, če ponoči umrem, potem sem zastoj molil.« Hudoval si se pred nami zaradi tega. Oči pa so te izdale. Dragi, dobri župnik Hornböck, umrl si mučeniške smrti, ti, ki nikomur nisi ničesar hudega storil, samo dobro za slovenski narod. Bil si skromen, kakor slovenski učitelj.

Potem je prišel kaplan Boštele, pesnik: Peca vsa, deviško bela, dviga se v kristalni zrak. Noga se je v hrib povzpela, tiho tone v sneg korak. Spodaj polja so, gozdovi, mesta trgi in vasi; večerno sonce se razliva nad Podjuno — kakor kri.

Karel Doberšek v najlepših letih

Še slovenska govornica izpod kmečkih streh doni, toda zmaj že dviga glavo, Kralj Matjaž pa v Peci — spi. Pesem izgnancev
Je že muževa vrba za prvo piščal, ki bo zasvirala pesem svobode? Je že zvonček priklil iz odtajanih tal, da zacinglja nam veselo vstajenje? Že teloh pod Peco cveti na kopicah in trta se joče v Slovenskih goricah! Ojoj, po naši zemlji letos samo vres cveti, Slovenska kri!

Vrnimo se k Doberšku. Bil je poslanec. Njegov dom se je spremenil v advokatsko pisarno, zastojnkarsko. Vrata so bila širom odprta, delavcem, učiteljem, ljudstvu. Družina je živela skromno, kakor je bila navajena ob učiteljski plači. Samo Mirko je lažje študiral v Pragi. Doberšek ima denar, so rekli. Doberšek ni imel denarja. Razdajal ga je. Ni si zgradil hiše, ni si kupil zemlje, saj poslanski denar ni bil njegov. Ta denar so bili žulji leških knapov, guštanjskih železarjev, mežiških knapov, slovenskih učiteljev. Mednje je šel denar v tej ali oni obliki.

Konec mandatne dobe. Doberšek ni bil več poslanec. Spet volitve leta 1938. Komunisti so postavili svojo listo. Doberšek je kandidiral. Vedel je, da bo propadel. Toda dobil je na tej listi v Sloveniji največ glasov. To je hotel, to je dosegel. Prej je bila samo ena lista, ni imel izbire. Tako je Doberšek Karel upravičil svojo poslansko kariero.

(Se nadaljuje)

ISKRE

Bogastvo je modremu sluga, neumnemu gospodar.

*

Znanje ni na papirju, ampak v glavi.

*

Gledati na življenje skozi črna očala je prav tako nevarno, kot gledati nanj skozi rožnata.

Z družino v Žvabeku

Nevšečnosti pri delu s pihalnim orkestrom

Kdor se resno in predano ukvarja s to zvrstjo glasbe in z budno zavestjo opazuje vse njene pojavne oblike, bo ugotovil, da v pihalnem amaterskem muziciranju ni vse najboljše. Pisec tega članka je prepričan, da bi mogli s konkretnimi primeri iz lastnih izkušenj temu pritrlditi mnogi bralci. Če je kdo mišljenja, da ni vzroka za zaskrbljenost, se bo prepričal o nasprotnem, če prebere debelo tiskani naslov baselskega časopisa, ki opisuje zborovanje glasbenega združenja: »Romantika pihalnih godb je minila«. Na tem zborovanju je bil govor tudi o ogroženem idealizmu in o pomanjkljivi osnovni izobrazbi udeležencev izobraževalnega tečaja. Neko drugo poročilo se v naslovu dnevnega lista vprašuje: »Kam vodi pot pihalnih godb?« Predsednik združenja ugotavlja stagnacijo in pomanjkanje navdušenja za splošne zadeve s tem v zvezi. Iz poročila na zborovanju se ugotavlja: »Teško je dandanes pritegniti člane k rednemu obiskovanju vaj.« Na skupnem zborovanju vseh godbenih sekcij ni bilo mogoče najti pokrovitelja srečanja pihalnih orkestrrov. Vse sekcije so tudi izrazile veliko zaskrbljenost za naraščaj.

Vsekakor so to neprijetne in nerazveseljive ugotovitve, ki bi jim bilo napačno pripisovati le lokalni pomen. Bistveni problem, ki tare skoraj vse sekcije, je pomanjkanje pripravljenosti mlade generacije, da bi redno in vztrajno sodelovala v obstoječih orkestrrih. S tem pa še daleč ni izčrpano naštevavanje vseh nevšečnosti, ki v veliki meri ovirajo delo z orkestrom in prav nobenega smisla nima zapirati oči pred vsemi temi dejstvi.

Moramo se, če to želimo ali ne, sprijazniti z ugotovitvijo, da je izgubila pihalna glasba na svoji celovitosti na ljudsko umetniškem področju kljub kritikam in pohvalam, ki običajno spremljajo tovrstne prireditve. Sprijazniti se moramo tudi z dejstvom, da bo neobhodno podrediti naše delovanje prav nič rožnatim razmeram današnjega časa.

Vzroki tem nevšečnostim so različni, med drugim tudi ta, da časi pač niso več tako naklonjeni pihalni glasbi, da tradicija izginja, da tehnika vse bolj in bolj prevladuje, in dozdeva se nam, da smo postavljeni pred razmere, ki jih ni več mogoče obvladati.

Ne zadržujmo se torej pri tem, kako je nekoč bilo. Nasprotno — združimo se v sedanjosti, ki nam tudi odpira določene vidike v bodočnost; tako vsaj domnevamo.

Začnimo pri človeku, za katerega pravimo, da je merilo vseh stvari. Vendar to danes, žal, ni več tako — merilo je izpuštil iz rok. Vrednote tega sveta so popolnoma premešane, rekel bi, postavljene na glavo. Človek se počuti vključenega v udobje in ugodje, v katerem je vse dovoljeno. Ničesar mu ne manjka; kupiti more vse, kar si poželi — postal je popoln potrošnik. Sodobni način življenja ga je popolnoma prevzel, oropal ga je prostega časa, ga potegnil v lagodnost in duhovno nedejavnost. Njegov odnos do glasbe sestoji več ali manj iz poslušanja. Glasba je

postala stvar, lepo zaviti potrošniški predmet. Najbolj je to razvidno po gramofonskih ploščah, saj vsebujejo popoln glasbeni spored od pesmi primitivnih narodov do avantgardne simfonije šumov. Plošče z zabavno glasbo, ki mladini najbolj ugažajo, dosegajo milijonske naklade.

Zakaj naj bi torej še sami muzicirali, če že imamo vse mogoče načine glasbe posnete na gramofonskih ploščah in magnetofonskih trakovih?! In poleg tega še tako kakovostno, da nudi več, kot more nuditi živa produkcija. To je nedavno tega doseglja tehnika. Zaradi tega se vendar ne bomo predali tarnanju. Nesporno pa je, da so sodobna komunikativna sredstva človekovo zavest popolnoma spremenila. In ta zavest prav gotovo ni v prid muzicirajočemu človeku. Glavni vzrok pravkar omenjene nevarnosti, ki preti glasbeni kulturi, je prav v množičnosti teh sredstev, ki nudijo poslušavcu sicer vse, njegov okus pa usmerjajo vendarle navzdol. Na lagodnost navajene in duhovno nedejavne ter pod vplivom mehaničnih sredstev preoblikovane ljudi najdemo danes po mnogih naših pihalnih orkestrrih. In zato ti v precejšnji meri določajo sestavo in kvaliteto ansambla. Zato naj bo v nadaljevanju govor prav o teh. Dolžni smo pa ugotoviti, da je v naših vrstah ostalo še vedno precejšnje število sodelujočih, ki to delajo z mnogo veselja in veliko vnemo. Žal je pa tudi nemajhno število takih, ki jim pomeni igranje le preganjanje časa ali pa jih vodi kak drug neglasbeni vzrok.

Če si podrobneje ogledamo katerokoli godbeno družino, bomo našli precejšnjo različnost. Na odlične in izbrane sestave se povrnemo pozneje.

So torej godbeniki,

- ki se odlikujejo s tehnično, ritmično in tonsko kvaliteto ter tako kažejo znatno glasbeno znanje; redno so končali glasbeni študij. Med nje spadajo tudi dijakki glasbenih šol. Takih članov si želi vsak dirigent; njih število je pa, žal, neznamno;

- ki kažejo prav dobro kvaliteto, toda zahvaljujoč največkrat samo naravni nadržanosti, vendar pogosto brez prave glasbene podlage, so si pri praktičnem delu pridobili svoje znanje. Tudi njih število ni visoko;

- ki posedujejo srednje kvalitetno znanje, tonsko največkrat ne ustrezajo in nimajo izoblikovan čut za ritem, pa prav zaradi teh pomanjkljivosti predstavljajo občutljive vrzeli. Ta tip pihalcev in trobilcev je številčno najmočnejše zastopan po naših ansamblih;

- ki so tehnično in tonsko slabi, pa njih znanje sloni le na pihanju ter uporabi ventilov in zaklopk. Tudi te bomo našli v naših sestavih.

V odnosu do dolžnosti, ki jih ima vsak član do svojega društva in skupnih interesov, so godbeniki,

- ki odložijo svoj dragoceni instrument kar v vadbenem prostoru in izven tega ne vadijo niti tona. Njih število, ki pogosto ni prav majhno, lahko na skupnost negativno vpliva, ker postaja litera-

tura vse zahtevnejša v tehničnem pogledu muziciranja;

- ki redno izpuščajo vaje in se pojavijo le kratko pred koncertom. Največkrat so to godbeniki, ki nekaj znajo in obvladajo brez posebnega truda to, kar se od njih zahteva. Seveda so ti sodelavci vedno dobrodošli;

- ki imajo vedno pripravljen določen izgovor, da bi tako prikrili pomanjkljivo znanje;

- ki jim je ljubše poslušanje manj vredne glasbe po radiu, kot pa sodelovanje pri mučni vaji z manj sposobnimi godbeniki;

- ki jim je televizijski spored važnejši kot vaja.

Struktura analize ni izčrpana in možno jo je še razširiti, saj precejšen del godbenikov ne jemlje resno obveznosti v tolikšni meri, kot bi to bilo želeli.

In sedaj nastane vprašanje: ali morejo naša društva v bodoče v takih pogojih še zadovoljivo izpolnjevati svoje naloge do skupnosti — do poslušalstva, ki je vedno zahtevnejše? Posebno težko je zadovoljiti ljubitelje pihalne glasbe, ki so si že pridobili določeno zmožnost ocenjevanja te zvrsti. Pa niti ni potrebno imeti lastno diskoteko pihalnih godb, saj nam prenaša radio vrhunske dosežke inozemskih pihalnih orkestrrov. Zato bo težko odgovoriti pritrdilno na postavljeno vprašanje, posebno še, če upoštevamo, da postajajo naloge vsak dan vse zahtevnejše.

Ali je torej minila »romantika pihalnih godb?« Menimo, da glasbeno in moralno stanje v naših godbah ne nudi vseh pogojev, ki jih zahteva današnji spremenjeni svet. In »ogroženost idealizma?« Prav gotovo je tukaj mišljena pomanjkljivost pripravljenosti godbenikov vlagati skrajne napore v dobro skupnosti. Pravilna je tudi ugotovitev o pomanjkljivi osnovni glasbeni izobrazbi godbenikov. Slišijo se glasovi: ne potrebujemo nosilcev instrumentov, temveč godbenike, ki vedo kaj z njimi početi. Tudi vesti združenj pihalnih orkestrrov drugih dežel govore o podobnih problemih; namreč o pomanjkljivi glasbeni izobrazbi in o premajhnih naporih izkupati se iz že običajnega lastnega samozadovoljstva.

Spretno izvrševanje raznih nalog je že od nekdanj področje pihalnih godb. Pri tem mislimo na delo, ki ima z glasbo kaj malo skupnega. Ni veliko slavnostnih priložnosti brez sodelovanja godb, bodisi pri sprejemih, obhodih, pogrebih. So to nastopi, ki se jim ni mogoče izogniti. V središču je vsekakor koračnica, ki jo izvajajo godbeniki, kakršni pač so. Ta glasba je lahko odlična ali pa manj dobra. To pa more razlikovati tudi široko občinstvo. Zadnja leta so ti nastopi popestrjeni z mnogimi show elementi kot npr. saksofoni, zgodovinske uniforme, mažorete in razvijanje vrst. Mnoge godbe so se podredile tem časovnim zahtevam, in prav je tako.

Omembe vredno je, da morejo te posebnosti prikriti kvalitetne in moralne pomanjkljivosti glasbenega sestava. Nobena tajnost ni, kako težko je zbrati zadovoljivo število godbenikov za tak javen nastop, in dirigenta ali pa predvodnika čaka dvomljivo zadovoljstvo zastopiti z obžalovanjem vrednim tako skupaj zbranim

moštvom. Sicer pa ni več mnogo ljudi, ki bi pri mimohodu godbe zasedali okna, a še manj je takih, ki bi na ulici kazali posebno pozornost zanjo. Pri različnih glasbenih festivalih pa uživa pihalna glasba še vedno svoj visok ugled. Tudi občinstvo je drugače oblikovano.

Vsem nam je jasno: pihalna godba je v primerjavi s časi, ko še niso zagospodovali radio, plošče in televizija, doživela svoje razvrednotenje. To je zelo neprijetna ugotovitev, ki nas ne more razveseliti — nasprotno. Razumimo jo prej kot vprašanje: kaj storiti, da bi to razvrednotenje zaustavili? Nekaj o tem smo že zgoraj omenili (show), kar pa je možno le malo kje vpeljati. Upajmo, da v našem primeru ta modni pojav ne bo tako hitro minil.

Naloga in funkcije naših godb se niso spremenile, le okolje in ljudje v njem so postali drugačni.

Tudi izvajanje zabavne glasbe spada na naše delovno področje. Ta in malo prej omenjena dejavnost sta bili edini obliki, ki sta segali globoko v naše stoletje in še danes morata zadostovati mnogim godbam, ker so možnosti njihovega razvoja zaradi lokalnih, muzikalnih in socioloških razmer omejene.

To pa še ne pomeni, da je njihovo delovanje manj pomembno — nikakor, kajti v obeh akcijskih oblikah je možno izi-
popolnjevanje. Zaskrbljujoče vprašanje, ki tare vsa naša izvajanja, je, ali bo imel jutrišnji človek za to še kaj razumevanja.

Koncertirati in tako občinstvo zabavati, je bil že od nekdaj namen naših godb. Programi druge polovice preteklega stoletja so si podobni kot jajce jajcu: koračnice, plesne skladbe, fantazije, potpuriji in skladbe za solo instrument. Seveda ne manjkajo tudi uverture in arije takrat priljubljenih opernih skladateljev. Zavedno je bila izvajana umetniška glasba v zabavnem smislu. Tedanje občinstvo kaj drugega tudi pričakovalo ni. Koncerti so se izvajali na prostem in v gostilniških lokalih.

Tako so izvajale zabavno glasbo večina nemške in avstrijske vojaške kapele, ki so bile zlasti v poletnih mesecih zelo dejavne.

Tudi v začetku tega stoletja ni bilo mnogo drugače. S ponosom in dostojanstvom so tradicijo nadaljevali vojaški kapelniki. Od tedaj se je pri pihalnih godbah marsikaj spremenilo, toda še danes se izvajajo koncerti, ki niso nič drugega kot zabavni nastopi, ki jih poznamo že pred sto in več leti. S tem pa še ni rečeno, da ti koncerti niso upravičeni.

Vidimo, da so imele naše glasbene skupine v prejšnjih časih pomembno kulturno nalogo širiti med ljudstvom višjo glasbeno umetnost. To dejavnost so priznavali celo slavni skladatelji, kot npr. R. Wagner in J. Brahms.

S pojavom radia v dvajsetih letih našega stoletja in kmalu nato z izdelavo gramofonskih plošč, je začela pojenjavati pomembnost omenjene kulturne naloge, saj nova masovna komunikacijska sredstva kot televizija, magnetoskopski trakovi in zvočne kasete izpolnjujejo to tako temeljito, kot še nikdar doslej.

Po drugi svetovni vojni se pojavlja v zabavni glasbi prevratna novost. Vesoljski vdor jazz glasbe v evropsko glasbeno

tradicijo tudi v pihalni glasbi ni ostal brez odmeva. Sicer se je vgnezdil jazz na našem kontinentu že v prvih dvajsetih letih, vendar takrat čas še ni bil zrel za njegovo močnejšo dejavnost. Za časa vojne zadržani, je bil prodor jazz glasbe po vojni toliko silnejši; vse ovire so odpadle. Jazz prodira v vsa glasbena področja do najvišjih vrhov umetnosti in celo cerkev ni ostala neprizadeta.

Tukaj ni mesto in čas, pa tudi ne čutimo se poklicane, da bi zasledovali ta izjemni pojav. Vsak ve iz lastne izkušnje, kako se je jazz s svojimi zvrstmi razvijal in razširjal v neslučenem obsegu po radiu, gramofonskih ploščah in po množičnih ustvarjalnih sredstvih. Z naglim razvojem je vzcvetela tudi popevkarska (šlagerska) glasba.

Glavni nosilec tako imenovane moderne zabavne glasbe je bila mladina kot tvorec ali porabnik. Ta zvrst je bila skladen izraz njihovega življenjskega čuta. Danes ni več mnogo ljudi, ki bi moderno zabavno glasbo odklanjali. Označba (moderna zabavna glasba) sicer nima več svojega prvotnega pomena, vendar jo bomo zaradi lažjega razumevanja obdržali. Prvi pozikusi to zvrst vpeljati v sporede pihalnih godb, segajo nekako tja v 1950. leto. Jazz in popevkarske skladbe so bile primerno prirejene in uspeh je bil presenetljiv. Četudi je bila ta novost le logično nadaljevanje izvirnega glasbenega izvajanja, je bila še naprej obsojana. Odklonilna drža proti jazzu iz časov pred vojno je bila še vedno prisotna, posebno so jo podpirali glasbeniki, ki so se bavili z umetniško glasbo. Velika napaka je bila primer-

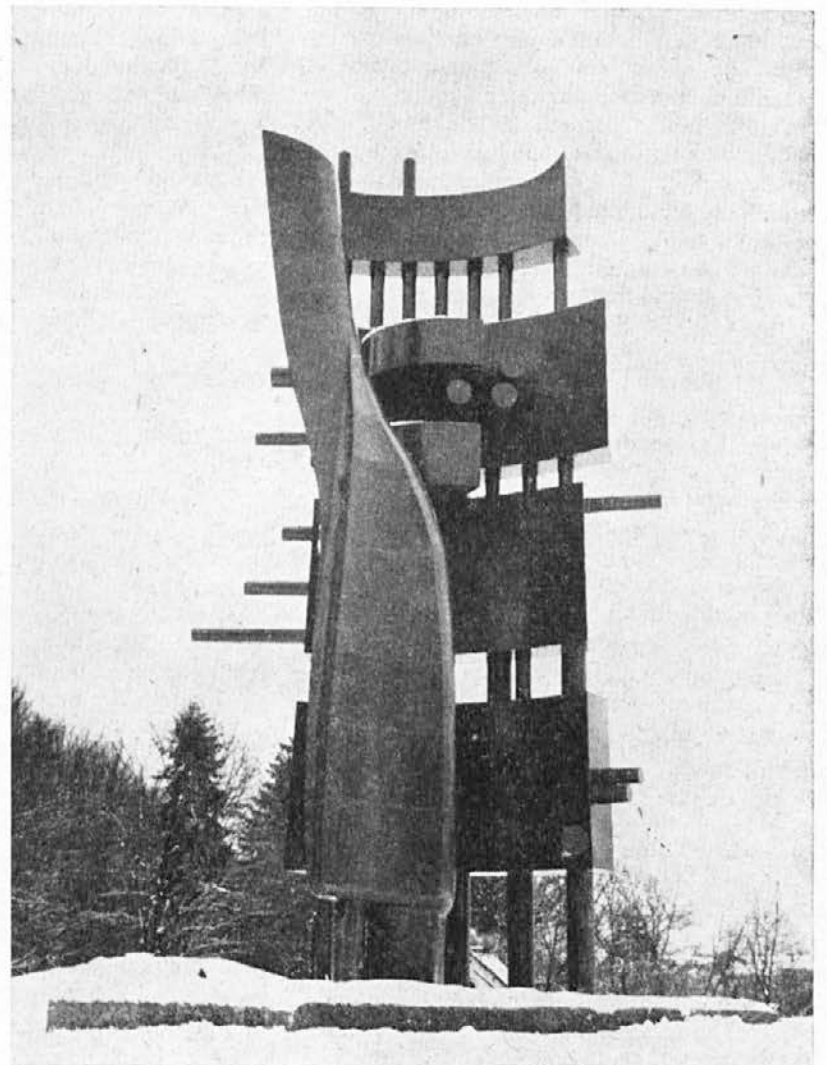
janje jazza z običajno evropsko glasbo, namesto da bi se ta uvrstila kot samostojna, četudi tujezemna glasbena oblika z lastnim značilnim programom.

Vedno pogosteje se je vključevala v programe zabavna glasba. Polke, valčke in druge stare plese so zamenjali fokstrot, ragtime, dixieland, boogie-woogie idr., operetne venčke pa nadomestili z ameriškimi muzikali. To je zelo pomanjkljivo pojasnilo.

Kot že omenjeno, je obstajala tako imenovana zabavna glasba najprej iz obdelav in priredb. Med temi je mnogo jazz-nadomestka, s čimer se pogosto tudi jazz strokovnjaki ne strinjajo, ker pihalne godbe po svoji zasedbi še ne morejo izvajati jazz glasbe v njeni izvirni zasnovi. Kritika sicer svojega cilja ni dosegla, ker naše občinstvo, kakor je znano, ne vprašuje mnogo, ali je skladba originalna ali predelana. In tako je ostalo; gre le za učinkovitost.

Okrog 1960. leta so spoznali tudi skladatelji glasbe za pihalne orkestre in založniki potrebo časa, pa tudi komercialna plat je bila vabljiva. Tako imamo jazzovskih skladb, jazz-koračnic, jazz-fantazij itd. za zasedbe pihalnih godb na pretek; repertoar je povsod poznan. Kolikor je pristen ali nepristen, dober ali plaža ali je sploh upravičen, pustimo ob strani.

Za naše godbe je danes moderna zabavna glasba nekaj samo ob sebi razumljivega. Ali je ta pot pravilna ali ne, trenutno prav gotovo ne more nihče ugotoviti. Ni malo godb, ki se ukvarjajo s to zvrstjo glasbe. Ali smo dospeli v položaj, ki ga ne moremo več obvladati? Ker že moramo sprejeti moderno zabavno glasbo, sprej-

Dinamika

mimo čim novejšo. Današnje občinstvo zahteva privlačnosti, show, hoče biti z novostmi šokirano; ocenjuje le po učinkih in zabavnih doživetjih. Godbe, ki zmorejo dvigniti zabavno dejavnost, bodo prav gotovo uspešne in še zaslužek se jim obeta. Jasno je tudi, da se mladina rada vključuje v take sestave. Niso redke skupine, v katerih je mladina izsilila preusmeritev v zabavno glasbeno dejavnost, s tem pa tudi zrušila visoko zastavljene ideale običajne glasbene dejavnosti.

Razvoj razmer je potrdil predvidevanja dirigentov in vodstev godb, ki so od začetka predvidevali izpopolnitev programov s točkami moderne zabavne glasbe; glasba se je smatrala kot blago, v prikupnem zavoju ponudeno porabniku. (Držalo bo, da tristo praznih glav ni pametnejše kot en razumen mož.) Vendar živimo v času, ko nihče ne more trditi, kaj je zgoraj in kaj spodaj, kaj je dobro, kaj slabo, kaj je veljavno in kaj neveljavno. Majhna kolažba je v spoznanju, da vlada ta negotovost na vseh področjih. Tudi pomembni poznavalci jazza in moderne zabavne glasbe morajo priznati, da imajo pogosto zelo vprašljive skladbe pri občinstvu velik uspeh, in da so umetniško neprepričljivi proizvodi moderne zabavne glasbe najlepše sprejeti, torej...

Preostane nam še eno vprašanje, in sicer: ali vse naše godbe morejo izvajati moderno zabavno glasbo? Pač, toda kako? Vsekakor ima tudi ta zvrst v izvajanju pravico do popolnosti. Je pa neprijetna ugotovitev, da poprečna sposobnost naših godbenikov pogosto ne zadostuje za pravilno tolmačenje, posebno glede na ritmiko, metriko (nauk o taktu) in stilistiko (oblikovanje). Postalo je že pravilo, da se mora nabavljena skladba tudi izvajati, pa čeprav se — zavestno ali podzavestno — raztrgana. Glede na ritmično-metrično notranjo zgradbo pomeni to, da se skladba prilagodi priučenemu občutku takta. Zaradi česar je pravi notranji ritmični potek izmaličen. Pomisleka vredno je dejstvo, da se lahko popačeni način igranja hitro širi. Javnost sprejema hrup beat in pop ansamblov, pa so si tudi nekatere godbe prilastile tak način izvajanja. V tem primeru je mogoče prikriti mnogo manjših pomanjkljivosti.

Kar se tolkal tiče, se morajo mnogi zadovoljiti z že zdavnaj pozabljenimi ali odvrženimi instrumenti. Ampak ravno moderna zabavna glasba zahteva znatno več kot trušč, predvsem ritmični občutek, ki je pa pri naših tolkačih pogosto zelo pomanjkljiv.

Ne bomo se več dotikali podrobnosti, ki povzročajo našim godbenikom pri izvajanju moderne zabavne glasbe težave. Pribijmo le: če že, tedaj neoporečno v vseh pogledih.

Prepričani smo, da mnoge godbe brezhibno obvladajo moderne skladbe. Tam pa, kjer večina, razen pri vaji, ne vadi, temveč hrani instrument v vadbni sobi, bo to komaj mogoče.

Mnogovrstnim dejavnostim, ki jih opravljajo naše godbe, dodajmo še eno: koncertiranje. Idealen primer koncertne dejavnostne oblike je približno v tem, če je pri izvajanju dela dirigentov najvišji cilj, da instrumentalisti sodelujejo zaradi mu-

ziciranja, kar zahteva določeno znanje in razumevanje glasbe, če je igrana kakovostna originalna skladba, in končno, če je prisotna publika, ki si želi izvirnega prikaza pihalne glasbe. Ta, tako razumljena koncertna dejavnost, je najvišja oblika izvajanja pihalnih orkestrov: jo pa (kar ni težko uvideti) do potankosti zmorejo le poklicni pihalni orkestri doseči. Naloga naših orkestrov je čim bolj se približati tej točki. Znano je, da spadajo semkaj nekateri orkestri vseh težavnostnih stopenj, ki zmorejo zelo pomembne dosežke na tem področju, četudi niso idealno dosežene vse vrednote. Koncertna podajanja pridejo do pravega izraza predvsem na tekmovanjih, na katerih se manifestira tudi masovnost in preglednost. Tu se zavestno ali podzavestno izvaja pihalna glasba zaradi nje same. Pomembna so tudi srečanja pihalnih orkestrov, ki jih prirejajo ponekod.

Koncertni nastopi niso izvirna, temveč šele v našem stoletju pridobljena dejavnost, saj tudi naše godbe niso formirane kot koncertna društva. Godba ostane, tudi če ne goji koncertne dejavnosti, ki ji iz mnogoterih okoliščin ni kos. Zavedajoč se odlik svojega orkestra, so ga nekateri (sicer redki) poimenovali simfonični pihalni orkester, in to upravičeno. Ni dvoma, da je dosegla koncertna glasba po vojni viden pomen. Samostojnost pihalne glasbe je danes dejstvo, ki ga morajo tudi glasbeni umetniki priznati. Pihalna glasba ni več obrobno področje za ljubitelje in izvedence, temveč del skupne glasbe. Originalne literature je v izobilju za vse težavnostne stopnje, s čimer pa še ni rečeno, da je vse tudi kakovostno. Omejitev za tako imenovane vrhunske orkestre obstaja le zato, ker ti vztrajajo na svoji uvrstitvi. Razdelitev na razrede je morda iz organizacijskih razlogov potrebna, ni pa še dokaz o kakovosti orkestra. Če je dobra glasba podana v neoporečni izvedbi in pravilno tolmačena, je vseeno, ali spada na zabavno ali koncertno področje. Tudi radio prenaša vzorno izvajane skladbe, večinoma poklicnih orkestrov. Program, posnet na gramofonske plošče zajema stare skladbe vseh stoletij do današnjega dne. Zagotovo moremo trditi, da se je naša glasbena zavest obogatila in da moremo tovrstna glasbena prenašanja vsega sveta zaznavati in vrednotiti.

Slišali smo, da je koncertiranje najvišja izpovedna oblika naših orkestrov. Sledi, da se postavlja pred dirigenta in instrumentalista določena zahteva. Koračnico ali zabavno skladbo lažje zvrsti bomo naštudirali z manj napora kot pa koncertno skladbo. Vsak dirigent ve, da se začne zanj najtežje delo tedaj, ko začne s pripravami za koncert, seveda če mu je v prvi vrsti do tega, da ustvari pravo in predvsem pristno storitev. To bo dosegel le, če razpolaga z do neke mere usposobljenimi godbeniki, kar pa pri velikem številu naših godb ni primer. Koncertne priprave zahtevajo od vsakega posameznika celega človeka v osebnem in glasbenem smislu. Opuščanje vaj, odlaganje instrumentov v vadbem prostoru ter zanemarjanje vadbe deluje v tem primeru še izrazitejše. Trdna volja in trud naj bosta dolžnost vsakega člana.

Tehnično, ritmično, dinamično in tonško obvladanje dodeljenega glasu je osnova neoporečnega muziciranja. Že en sam ton, lepo nastavljen in zaigran z nekaj osebnega izraza, more biti delček prave glasbe.

V vsaki koncertni skladbi so težki deli, s katerimi se godbeniki srečajo, ker njihove sposobnosti ne zadostujejo, da bi jih obvladali. Bilo je sicer dobro vežbano, pri skupnih vajah po možnosti izpiljeno, toda največkrat ostane še nekaj, kar ni v redu.

Včasih mora biti dirigent vesel, če ima enkrat vse godbenike skupaj. To pa za instrumentalno izravnavo ne zadostuje vedno. Sodelavci, ki pridejo k vaji malo pred koncertom, prav gotovo ne morejo podpirati dirigentove gradnje tolmačenja dela. Čas koncerta se neizprosno približuje. Koncertna »zrelost« ni dosežena, in končno mora biti skladba tako, kot je pač mogoče, izvajana. Na koncertu je prikazano stanje uvežbanosti, namesto pripravljene, brezhibne izvedbe. Sicer bi se moglo izbrati lažjo skladbo, toda če je orkester v višji težavnostni skupini, bi to pomenilo izgubo prestiža. Če je z nekaj več sreče koncert res uspel, tedaj je to brez dvoma zasluga godbenikov. Če pa ne gre vse tako, kot bi moralo iti, tedaj (kakor je znano) nosi vso odgovornost dirigent sam.

Blagor vsem dirigentom in glasbenim družinam, ki takih in podobnih problemov ne poznajo!

Za kaj pravzaprav gre v dosedanjih izvajanjih? Kritika, razgaljenje ali zapostavljanje? Čisto napačno! Gre zgolj za natančno ugotovitev sedanjega stanja pihalnih godb, upoštevajoč običajne in napredne poglede, in za vprašanje: kako se bo moglo nadaljevati delo na amaterskem področju pihalnih orkestrov?

Iz glasila švicarskih pihalnih godb povzel Jožko Herman.

Nedeljsko popoldne

Potujoči kino RK Guštanj

Neumorni odbor Rdečega križa Guštanj je pač podvzel vse, da bi prišel do denarja, ki ga je nujno potreboval za razne dobrodelne namene. Takšna akcija so bile tudi kino predstave. Stopil je v stik s tedanjim lastnikom kina v Guštanju Josipom Kratilom. 19. julija 1926 so zaprosili sresko glavarstvo na Prevaljah, da se odobri kino predstava na vrtu gostilničarja Lečnika na Ravnah dne 31. julija, in to v korist poplavlencev v Sloveniji. Vstopnina 10, 5 in 3 din je bila kar precejšnja. Naslov filma je bil »Mala samaritanka«. Že naslednjega dne so dobili dovoljenje. Čisti dobiček v znesku 345 din so nakazali oblastnemu odboru RK v Ljubljano. Prav tako so dobili dovoljenje za po štiri kino predstave na Ravnah in Prevaljah avgusta tega leta.

Tiste dni so s Kratilom podpisali najemno pogodbo za dobo enega leta. Istočasno so naslovili prošnjo tudi guštanskemu Sokolu, naj bi jim začasno prepustil svojo telovadnico za predvajanje filmov in prostor, na katerem bi lahko Kratil postavil svoj stanovanjski voz. Po vmesnih zapletih so 4. decembra 1926 dobili tudi dovolilnico velikega župana mariborske oblasti za predvajanje filmov na Prevaljah, v Slovenj Gradcu in Mariboru — desni breg.

RK Guštanj je zbiral sredstva za poplavlence tudi v drugih krajih. Tako je bil npr. lastnik kina v Črni Franc Fajmut pripravljen odstopiti čisti dobiček od treh do štirih predstav v te namene. Novembra 1926 je igral filme »Atlas« I. in II. del ter »Ljubezen princeze Aleksandre«. Za predvajanje filma o češkoslovaški armadi v Slovenjem Gradcu se niso mogli sporazumeti, tudi tamkajšnja »Narodna čitalnica« (ustanovljena l. 1904) je imela pripombe zaradi uporabe odra.

Ker je Fajmutov »Kino Zora« večkrat prikazal po odbitku stroškov le izgubo, je sreski poglavar na Prevaljah zahteval, da mora za poplavlence nakazati celotni (bruto) znesek. Od januarja do aprila 1927 je prevzemala ta denar v Črni Marija Podojsteršek. Za nagrado je brezplačno dobila znak RK.

Državni higienski zavod, oddelek za higiensko propagando in didaktiko v Ljubljani je dostavil RK seznam naslednjih poučnih filmov:

»Kako ostanem zdrav«, »Jetika«, »Ne pljuvaj na tla«, »Življenje v zdravilišču«, »Spolne bolezni«, »Razkuževanje sobe«, »Kože«, »Pegasti legar«, »Podgana«, »Voznik smrti« (proti alkoholizmu). Pri nas so jih predvajali aprila in maja 1927, junija pa »Zadnje dneve Pompejev«.

Odslej pa vse do dobe velike gospodarske krize v začetku tridesetih let se dejavnost potujočega kina širi, v zvezi s tem pa se seveda razvije živahno dopisovanje domala po vsej Sloveniji, kamor si Kratilovi oziroma guštanski kino utira pot. V tem času se tudi začne dolgotrajna in zoprna pisarija o tem, ali je RK kot človekoljubna organizacija, ki uporablja dobiček od kino predstav izključno v dobrodelne namene, dolžna plačevati davek od tega denarja ali ne. Tolmačenja različnih

uradov so bila različna, dopisovanje utrudljivo dolgotrajno, rešitve pa spet enkrat ugodne in drugače ne.

Ceprav seveda nima smisla slediti skrbno ohranjeni korespondenci v celoti, pa je dovolj zanimivo pogledati, kje vse je kino gostoval, kakšen je bil njegov spored in kdo vse se je uvrstil med pionirje koroške kinematografije.

Junija in v začetku julija je kinooperater Bogdan Zemljič (upravitelj kina v Slovenj Gradcu) predvajal filme v dvorani Pikel v Št. Pavlu pri Preboldu, julija so bile predstave v gostilni Mule v Rušah ter v gostilni Seidenader na Muti. Kratil je v tem času vrtel filme v Poljčanah in na Pragerskem.

Na Prevaljah je RK začel predvajati filme 24. septembra 1927 v dvorani Alojza Rozmana. Novembra so objavili Maksa Kerta, prijavili pa kot operaterja Avgusta Pernata. Januarja 1928 so predvajali filma »Carski sel« in »Ben Hur«. Marca je Kratil (vojni invalid) nehal voditi kino na Prevaljah, prevzel pa ga je Alojz Rozman. Kruh si je nameraval služiti s čarovnijami in predavanji o magiki, s čimer se je ukvarjal že prej.

Oktober 1928 so igrali v Laškem in v Litiji. Takrat so tudi nastala trenja med črnskimi in guštanskimi kino podjetniki, ki pa so jih člani RK iz obeh krajev izgledali.

Pavel Arnold iz Črne je 22. februarja 1929 opravil izpit »za samostojno strežbo kinematografskega aparata«. V Slovenj Gradcu je takrat vodil kino Puncer. Marca je na željo ravnateljstva ravenske jeklarne gostovala v Guštanju bavarska kmečka gledališka družba.

Januarja in februarja so v Slovenj Gradcu igrali naslednje filme:

»Zakonsko gnezdo«, »Galantni oficir«, »Dekle pustinje«, »Beatrice Cerici«, mar-

ca: »Mladina velemesta«, »Divja roža«, »Huzarji«, »V kraljestvu valčka«, »Zarota«, »Nesmrtni bataljon« itn. Arhiv navaja vse naslove v srbohrvaščini, kar je razumljivo, ker so jih dobivali pri Helios filmu v Zagrebu (nad njihovo kvaliteto se je Kratil pritoževal) in drugih podjetjih.

Iz Krškega je kino potoval v Kamnik. Tu so igrali v lastnem šotoru.

Pri RK Guštanj so bili februarja 1930 kot sodelavci potujočega kina zaposleni naslednji: poklicni vodja Josip Kratil, poslovođa Alojz Rozman in Albin Puncer, operaterji Josip Kratil, Ivan Poznič in Pavel Arnold, marca pa so sprejeli v delovno razmerje še Karolino Kratil, Josipovo ženo, kot blagajničarko, kot učenca Martina Cizlja in uslužbenko Jožefo Leben.

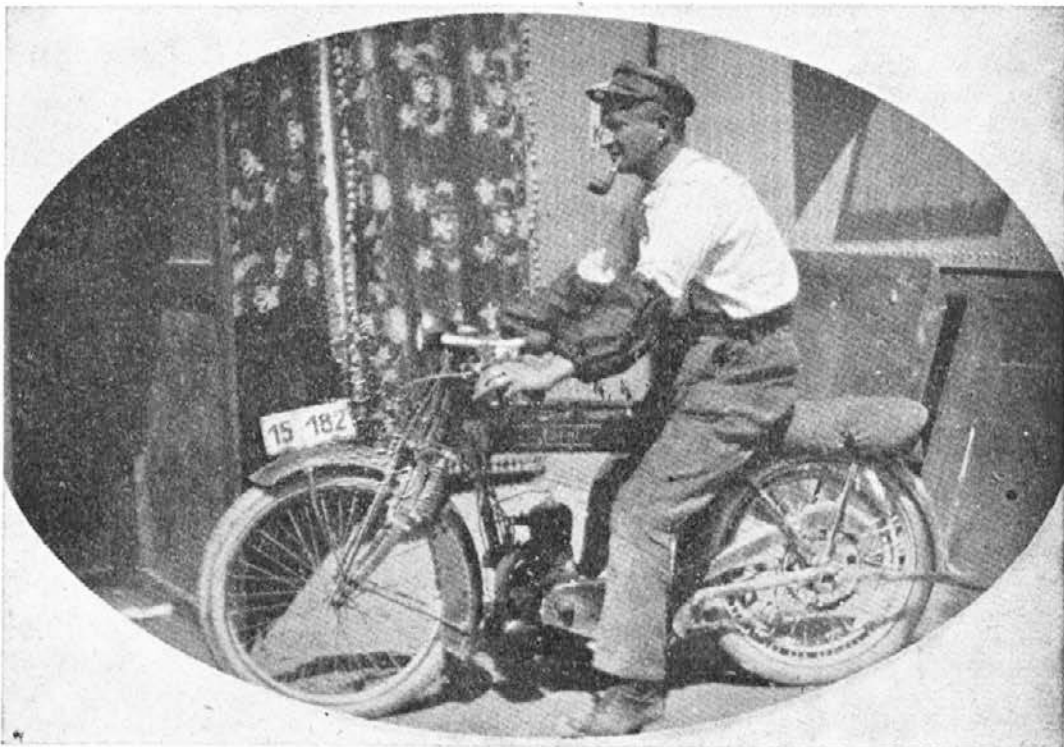
Kratil se je medtem preselil v Vrhniko, septembra pa v Gornji Logatec. V Ribnici na Dolenjskem je prišlo zelo malo ljudi v kino, ker je tamkajšnji dekan s prižnice povedal faranom, da so kino predstave pregrešne. Kratil se je torej preselil v Velike Lašče.

Zaradi splošne krize je Kratil julija 1932 nehal s predvajanjem, l. 1934 pa je aparature prodal na otoku Krku.

Pridni kot mravlje, neumorni in iznajdljivi so bili odborniki RK Guštanj. Vse so podvzeli, da bi prišli do sredstev, ki so jih tako nujno potrebovali v dobrodelne namene. Kaže pa, da so zaradi nerazumevanja in togih pravil omahnili na pol poti. Denar, ki so ga zbirali, je bil namenjen za izgradnjo hiralnice ali bolnice. Ker pa do te izgradnje ni prišlo, so nabrana sredstva uporabili delno za nabavo novega reševalnega avtomobila, delno pa za izgradnjo letnega kopaljšča ob Suhu. Tudi to je bilo potrebno in koristno.

Ervin Wlodyga

Kadar gre za ločitev od mize in postelje, se ta v glavnem lahko doseže. Teže pa je, kadar gre za televizor in avto.

Josip Kratil, ravnatelj kino podjetja RK Guštanj

Ajnzik

TEŽKA POT

»Dobro jutro oče! Vas že utraga?«

S coklami na bosih nogah, oblečena v lahko poletno obleko, s prelco in poljski mi rožami v rokah je dekle, ne da bi počakalo na odgovor, odhitelo dalje. Mož, katerega je ogovorila, se je zdramil. Bil je očitno zelo zamišljen. Stopal je s počasnimi, negotovimi koraki in podoba je bila, da se mu nikamor ne mudi. Možakar je bil visoke, močne postave; širokopleči hrbet, na katerega je naložil šesti križ, mu je rahlo upognilo. Obraz je imel podolgovat, z močnimi ličnicami, gledal je z velikimi, sivimi, nekako plašnimi očmi. Dolge, rumene ruse je imel kar čedno urejene, v ušesih pa sta mu bingljala velika, medeninasta uhana. Čeprav je bila vročina, je bil oblečen v debelo sukneno obleko z žametnim lajbičem, na katerem se je košatila močna srebrna veriga s tremi velikimi, srebrnimi tolarji. Vročine se je branil tako, da je nosil jopič prek ramen, si odpel platneno srajco, da je kazal močne poraščene prsi, širokokrajni, kosmati klobuk je nosil v levi roki, z desnico pa je držal močno, grčavo palico. Od časa do časa je globoko vzdihnil, z veliko, rdečo žepno ruto si je brisal prepoteni obraz s plešo vred. Pod senco dreves je postajal in si dal opraviti s porcelanasto, poslikano fajfo. Pogosto je zehal in pri tem kazal vrsto še zdravih, že nekoliko porumenelih zob. Kmetom, ki so ob cesti spravljali travo za živino, in tistim redkim, ki so ga srečavali, je malomarno odzdravljaj in podoba je bila, da bi najraje nikogar ne srečal.

Lepo, jasno in brezvetrno jutro se je umaknilo vročemu julijskemu dnevu. Ljudje so se zaman ozirali za oblaki, od katerih bi lahko pričakovali vsaj malo dežja, ki je bil zaradi nekajtedenske suše tako zelo potreben. Sonce je že navsezgodaj pokazalo svojo veliko moč: mimogrede je opravilo z roso, ki je za suho, razpokano zemljo pomenila samo toliko, kot če vročičnemu bolniku ovlažiš ustnice. Kmetje so se upirali vročini, kakor so vedeli in znali. Vstajali so še bolj zgodaj, na hitro opravili pri živini, potem hiteli na polje, da so se lahko opoldanski vročini umaknili v senco in poljska dela nadaljevali v poznih popoldanskih in večernih urah.

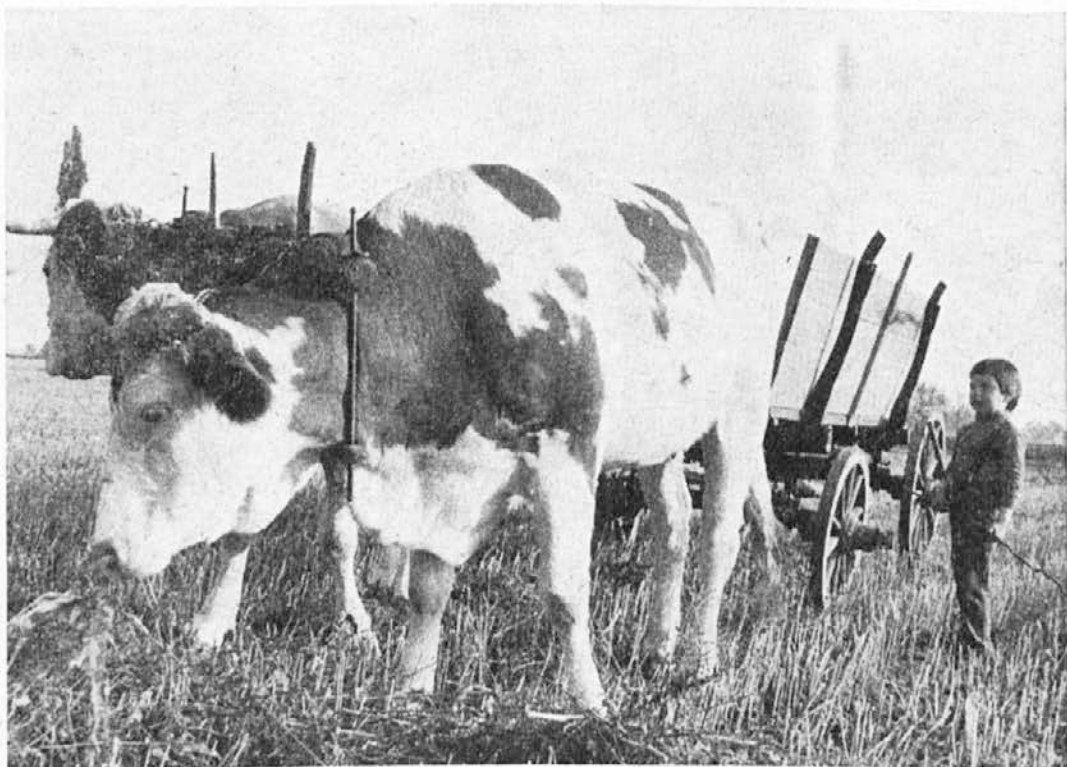
Kdorkoli bi se zdaj hotel pridružiti staremu Hlivniku, precej velikemu in trdnemu kmetu z Ludranskega vrha, da bi mu delal družbo, bi najbrž slabo naletel. Mož še misliti ni bil sposoben, kaj šele govoriti. Če ga ne bi bolela glava, bi sploh ne vedel, da jo ima. Zdelo se mu je, kot da se prebuja iz nekakšne kvame, da je imel hude sanje, iz katerih se je pravkar dramil. Skušal je dognati, kako dolgo je bil pravzaprav od doma. Štel je dneve. V četrtek je gnal vole na šoštanjski sejem. Noč je prespal v gostilni »Pri mostu« — pravzaprav ni spal, metali so karte. V tej gostilni je visel še dva dni, torej v petek in soboto. Čeprav so bili najdaljši dnevi v letu, so bili vendarle prekratki, zato so metali karte tudi ponoči. V nedeljo so se preselili v gostilno pri Ančki in metali

karte naprej, v nedeljo, ponedeljek — torek. Včeraj so se spet zadrževali pri Ančki, potemtakem je danes četrtek. Cel teden. Ali je to mogoče? Pa je res. Ko je gnal vole na sejem, so po dolini bila ozimna žita že nazerna, le tu in tam so že poskušali žeti. Zdaj pa je žito že na ostrvih ali pa v ajflicih, nekatere njive pa so že bile posejane z ajdo. Cel teden dni! Hlivnik se je prijel za glavo. Bil je čisto iz sebe. Ni ga jezilo samo to, ker se je cel teden vlačil po gostilnah, mnogo bolj ga je grizlo, ker se je vračal domov popolnoma suh. Ves denar, ki ga je izkupil za vole, je pustil pri kartah. Pet tisočakov! Pet velikih, lepih, skoraj novih tisočakov! Hlivniku se je zdelo škoda, da bi jih prepogibal, zato je bil vesel, ker je imel veliko denarnico, v katero jih je tako počasi, spoštljivo, skoraj pobožno zložil, denarnico pa je dal v znotrašnji aržet lajbiča — tam se mu je zdelo najbolj varna. Kar naenkrat si je zaželel, da bi bile vse to le hude, moreče sanje, iz katerih se prebuja, odpel si je lajbič, počasi izvlekel denarnico in jo s strahom odprl. Ne, ni sanjal, prazni predalčki so ga prepričali, da je vse strašna resnica: cel teden je zamudil, da je zapravil par volov, ki so jih tri leta redili. Popadla ga je taka jeza, da bi denarnico najraje zafatil v grmovje, toda bila je spomin na rajnega očeta.

Kolovozna pot, ki pelje iz Šoštanja prek Slemena in Šentvida v Črno, se pri kmetu Poštajnerju nekoliko dvigne in se vse do Zavodnja rahlo dviguje. Na obeh straneh poti so raztresene kmetije s parcelami majhnih njiv in travnikov, vmes pa majhni koščki borovega lesa. V senci zadnjega lesa pod Zavodnjami, se je Hlivnik vsedel na rob ceste. Sonce se je dvignilo že precej visoko in postajalo vedno močnejše. V zraku je viselo nekaj težkega,

utrujajočega, iz razgrete zemlje je puhala sopara in podoba je bila, da si vsaka, še tako neznatna bilka želi samo eno: kapljico dežja. Že je čutil tudi Hlivnik, čeprav je to jutro že najmanj petkrat črepal vodo, vsakokrat pa se mu je zdelo, da jo brez haska vliva vase, saj je bil želo-dec poln, požiralnik in jezik pa kar naprej suha in pekoča.

Zakopal je glavo v dlani in se potopil v misli oziroma vsaj hotel je misliti po enem tednu razsodno, trezno. Četudi bi se z izgubo tega denarja sam nekako potolažil, ga požaloval, toda kako bo prebolela žena? Saj Meta ni bila ravno vuharska, ne, tega ji ni smel oponašati, pač pa je bila presneto previdna in znajdežna. Vsak dinar je res dvakrat obrnila, preden ga je dala od sebe. Ob vsakem večjem nakupu sta se zmeraj posvetovala in vselej je bila Meta tista, ki je nazadnje privolila. Pravzaprav tudi njega ne more nihče obirati, da je zapravljiv, prej bi ga lahko ob sodili, da je škrpicelj, samo te preplete karte in gvažej! O, saj je že marsikatero noč prebedel in dan presedel pri kartah, vendar tako ga še ni polomil. Pri kartah je zmeraj po malem dobival in tudi po malem izgubljal, tako nekako se je zmeraj igra izravnila. Če je kdaj nesel domov kakšen priigrani dinar, ga je drugič pustil pri kartah. Sam se je dobro zavedal, da kartanje nič ne nese, da je samo strast, kateri se ne moreš upirati, če prideš v tako družbo. Te se je tako navadil, da ni mogel brez nje domov, pa naj se je mudil v Črni, Mežici ali kjerkoli na Štajerskem. Kadar je šla zraven Meta, se mu kaj takega ni prirajmalo, zato ga tudi ni rada pustila iti po opravkih samega, vendar je prišlo večkrat tako, da ni mogla zdoma. Vsakokrat, kadar se je zalupal, je potem nekaj dni klupala, včasih ga je zmerjala, spet ga je prosila ali mu grozila. Vse je že počela, a spreobrniti ga ni mogla. O, saj ji je že večkrat obljubljal in tudi trden namen je imel, da bo opustil to grdo razvado, toda bel predpasnik, prijet-

Mladi furman

Foto: Broman

no zvenketanje gostilniških glažev, duh po vsakovrstni pijači in golažu, prigovarjanje pivskih tovarišev in sploh prijetno ozračje v gostilniških sobah, vse to ga je tako premotilo, da je vselej pozabil na obljubo in svoj trden sklep. In tako je vedno znova začel kartati, popivati — in obljubljeni. Vse sorte je že doživel, toda tako kot sedaj ga še ni polomil. Naenkrat mu je postalo zelo žal, ker ni šla Meta zraven. Vse to bi odpadlo, nič zato, če bi se šle drugi dan vračala, denar bi pa le ves prinesel domov, kolikor ga pa ne bi, bi vsaj nekaj kupila. V tej nesreči si je priznaval, da je žena njegov angelec varuh. Saj je že večkrat šla zraven na sejem in fletno je bilo vselej. Meta ga je navadno pustila na živinskem sejmu, sama se je mudila pri kramah, pozneje pa pri žlahti v mestu. Kadar se je namenila domov, ji ga ni bilo težko najti, saj ga ji ni bilo treba iskati kje drugje kot v gostilni. Pravzaprav zdaj niti ni hotela iti na semenj, kajti ni ji bilo po volji, da bi sedaj te vole prodali. Dolgo sta se pravdala o tem, dolgo je Meta odbijala, kot bi slutila, da nekaj ne bo v redu. »Lenc, bodi pameten! Vola sta v planini, doma nič ne zajesta. V planini bosta nekaj priredila, v jeseni, ko bomo s setvijo gotovi, jima še malo pristrežeš in bosta godna za mesarja. Na vired bosta že junčka godna za jarem. Za denar pa tudi ni take sile, vsaj zaenkrat ne, če nam Buoh zdravja da!« Ugovarjal ji je na vse načine, vendar ni privolila. Tako je kolebal nekaj časa, ko pa so zaradi suše naparnali precej manj sena kot ponavadi, je obveljala njegova. Zdaj Meta ni več ugovarjala. Vseeno ji pa tudi ni bilo, to je pokazala s tem, ker ni hotela iti zraven, niti ni vola, preden ju je odgnal od doma, poškopila z žegnano vodo, kar je po stari šegi zmeraj storila.

Pa ne samo Meta, podoba je bila, da sta tudi vola slutila, da nekaj ne bo v redu. Dan pred odgonom na sejem sta šla s pastirjem po vola v planino. Vola, vajena dela in hoje po planinskem pašniku, sta šla domov pohlevno kot ovčke. Toda drugo jutro, ko je navsezgodaj nameraval z njima od doma, sta se vbiknila. Sprva niti iz hleva nista hotela iti. Do Slemena, kjer so se navadno zbrali Ludrančani, Javorci in Jazbinci, odkoder so skupno gonili živino na šoštanjske sejme, je nameraval vzeti s seboj pastirja. Ker sta se pa vola tako neumno vstoknila, je moral poklicati na pomoč še hlapca in sosedovega sina. Čeprav so bili močni dedi, so se vsi štirje morali precej potruditi, da so ju dobili iz hleva. Tudi na gorici, na prostoru med hišo in hlevom so nekaj časa rajali. Vola sta stala nekaj časa čisto mirno s široko razkoračenimi nogami, hip nato sta se divje sunkovito pognala, ali pa sta šla ringaraja naokoli. Dego so jima morali navezati tudi okoli gobca, saj drugače bi jima ne bili kos. Šele na gozdni poti, ki se mimo Kramarce vse do Slemena vije položno v smrekovem in hojevem lesu, sta se umirila in vdala v usodo. Na Kramarci je že lahko poslal pomagачe domov.

Na Slemenu, kjer je od nekdanje močnejše kmetije ostal le še napol podrti hlev, so Hlivnika že čakali s svojo živino Javorci: Prevržen, Krpuh in Kranjčan in Jazbinci: Makužnik, Verdel in Kos. Prevržen, Krpuh in Kos so imeli vsak po par

volov. Makužnik dva junčka, Verdel in Krajžer pa sta gnala vsak eno kravo.

»Oho, Hlivnik! Ali si se zalezal? Ti je stara legla na srjaco? Te že navsezgodaj utraga? Si že bil danes z voli na brazdi?« Tako so namesto pozdrava vsi navzkriž ogovarjali Hlivnika, ki je ves upehan pridružil vole zbrani živini. Podoba je bila, da se je tudi živina pozdravljala. Ovohavali so namreč drug drugega, fitali nosnice, kot bi se smejali in narahlo moravkali. Možakarji so vsi od kraja nabasali fajfe in nato odrinili naprej. Gonja goveje živine v čredi je precej lažja kot gonja posamič. Živina v večji čredi je namreč veliko bolj mirna in ubogljiva. Čisto enostavno je bilo: trije možakarji so šli spredaj, za njimi zdisciplinirana čreda in zadaj ostali štirje možje. Na Slemenu se začne pot spuščati po ovinkih v dolino. Od začetka pelje pot med samim smrekovim in hojevim lesom, posamezne kmetije pa se začnejo precej nižje, v presledkih je potem spet les, ki pa se nad Zavodnjem konča. Od Zavodnja naprej, ko se začne že složnejša pot, so med raztresenimi kmetijami le še majhne, posamezne parcele lesa.

Možakarji so bili dobre volje. Po vsakem končanem pomembnem delu na gruntu se kmet nekako sproščen in brez posebnih skrbi odpravi od doma po opravkih. Košnjo so končali, žito je bilo še nazerno, zato so se nekako brezskrbno odpravili od doma za en dan, če bo treba, tudi za dva, ne da bi doma kaj posebnega zamudili. Gnati vole na sejem je pa tudi opravilo, ki ga kmet doživi — če gre po sreči — enkrat, zelo redko dvakrat na leto. Posebno lušno je, če so voli, ki so za prodaj, ibržni, se pravi, da ni treba kupovati druge. Takrat se namreč ves denar lahko obrne na druge potrebne reči. Pa ne samo barantija z živino, tudi drugače je lušno iti na sejem. Vsakemu se prileže po nekajtedenskem garanju, da si malo oddahne, se sreča z znanci na sejmu, kjer se poleg cen živine čuje tudi mnogo drugih zanimivih reči.

Poleg tega je bilo še nekaj, kar je možakarje spravilo v dobro voljo: lepo jasno, julijsko jutro! Tu visoko je bil zrak čist kakor umit, globače in strmine pa so bile še polne belih, megličastih pen. V to jutranjo lepoto se je ubrano zlivalo žvrgolenje stoterih ptic, ki so se zelo zgodaj lotile te svoje jutranje molitve, kot bi vedele, da se bodo morale pod vročino dneva potuhniti v sence košatega drevja. Tu in tam je prek ceste skočila veverica in marsikaterega zajca so nehote pregnali z ležišča. Zvonovi oddaljenih cerkva so že vabili k jutranji maši. Čeprav niso bili mestni ljudje, so vendar bili nad vso lepoto tega delavniskega jutra navdušeni, saj to je pričalo njihovo razpoloženje. Najprvo je tekel pogovor o živini. Vsak je utemeljeval prodajo živine po svoje, vsi pa so krivili sušo kot glavni vzrok. Hlivnik je sam pri sebi pomiloval Makužnika, ki je imel najslebshe vole, najmanjša sta bila, slabo rejena, pa na végo sta bila, za dober metercent sta bila navzkriž. Komaj tri tisočake je dobil, pa vendar bi sedaj Hlivnik rad bil v njegovi koži, saj Makužnik je prinesel ves denar domov, kajti po kupčiji se ni več obotavljal na sejmu, niti v gostilni ga ni videl, izginil je domov.

Ob tej misli se je Hlivnik vzdramil iz prijetnih spominov in se zopet zavedel svojega težkega položaja. Vstal je in se odpravil počasi dalje. Žejo je čutil tako močno, da bi popil vso pijačo, katero je počrepal ves teden skupaj. Če bi tudi bila tukaj kakšna obcestna gostilna, mu ne bi pomagalo, saj je bil popolnoma suh. Mimo Zavodnja je šel hitro, potuhnjeno, ker se je bal, da ga ne bi kdo prepoznal in ogovarjal, posebno je imel strah, ko je šel mimo Hribarja, ki je bil svoj čas v Javorju doma. Od Zavodnja naprej se začne cesta močno vzpenjati, kmetije postajajo redkejše, v lesu se pa bor umika smreki. Ko je na levi strani pustil Sedlarjevo kmetijo, se je zagrizel v strme Kepave rebre. Čisto počasi se je vzpenjal po strmi, vijugasti poti in se znova vdal spominom.

Ko so prignali na sejem, je bil tam že pravi direndaj. Živine je bilo precej in možakarje je kar zaskrbelo, kako bodo prodali.

Počasi so prihajali na sejmišče tudi kupci, vendar se niso takoj spuščali v kupčijo. Strokovnjaško so si ogledovali živino, se zanimali za starost in podobne stvari in predvsem seveda za ceno. Tako so hodili med živino in vse do opoldne se kupčija nikamor ni premaknila. Potem pa so začeli počasi, previdno sklepati kupčije. Največ so jih sklenili v gostilni, ki je bila prek ceste. Hlivnikove vole si je ogledalo najmanj deset kupcev. Vsem sta se dopadla, saj sta bila res prav lepo sparana: ista starost, imela sta vsak še po en kraje (mlečni zob) bila sta oba bele barve, enakih, malce nazaj prififanih rogov. Lahko bi Hlivnik trdil, da sta tudi enake pameti, in da že znata voziti. Vse to je Hlivnik znal ceniti, zato se je odločil, da jih izpod pet tisočakov ne da. Cenil jih je seveda vsakemu kupcu višje, pet in pol tisočaka. Kupci so mu obljubljali po štiri, štiri in pol, potem so primakvali po stotakih, nazadnje že po kovačih, pet tisočakov pa ni hotel nobeden obljubiti. Hlivnik je že sklenil, da jih žene nazaj domov, ker je vedel za bližnji Ožbaltov sejem v Črni, ko je pozno popoldne prignal znani mešetar Cenc kupca. Niso se preveč dolgo pogovarjali, kupec je hitro primaknil stotake, in ko je nagnal na pet tisoč, je Hlivnik udaril. O, ko bi le nikdar ne prinesel hudič tega Cencna in bi vole gnal domov, magari drugi dan! In zopet ta prekleti Cenc jih je spravil v gostilno! Za mizo sta se kmalu znašla tudi Vogrin in Boltnik. Zdaj po enem tednu je Hlivnik vedel, da so bili zmenjeni tako, takrat je pa bil njihove družbe vesel, saj so bili stari znanci s sejmov. Marsikateri dan ali noč so presedeli pri kartah. Vendar niso nikoli vzdržali cel teden, pa tudi za visok denar niso igrali, bolj za kratek čas. Hlivnik pri njih ni nikdar kaj posebnega izgubil in tudi priigral ni večje vsote. Toda zdaj je moral imeti sam hudič prste vmes! Pravzaprav sploh ni imel namena kartati z njimi, samo malo pomeniti se — poavžvati — kajti Vogrin in Boltnik sta bila precej trdna kmeta iz Šaleške doline, Cenc je bil samo mešetar, brez pravega doma. Zanimiv je bil samo zaradi tega, ker je oblazil vse sejme daleč naokrog in je zato tudi vedel veliko povedati. Odkod je bil doma in kaj je bil po poklicu, tega Hlivnik ni vedel, vedel je le, da mu delo

ne diši — rad mešetari in da ima igralne karte tako rekoč kar za rit privezane. Niso še do kraja spili prvi liter vina, že je Cenc pomežiknil onima dvema, z rokama naredil kretnjo, kot bi mešal karte in karte so se znašle že na mizi. Preklete karte! Seveda jih takrat Hlivnik ni preklinjal, samo na videz se je malo branil z izgovorom, da mora domov. Vsi od kraja so mu prigovarjali, da v tej vročini pač ne bo hodil domov, naj raje malo posedi, da bo hladneje, tako proti večeru bo najbolje, da se poda na pot, saj noč bo mesečna in tako dalje. Med tem pogovorom so karte že krepko padale, drugi liter vina so že načeli, nato tretjega. Hlivnik je izgubil prve dinarje, izgubil pa je tudi razsodnost in se mu ni zdelo potrebno, da neha in gre domov. Čeprav je izgubljal dinar za dinarjem, je bil čisto miren, dokler je igral za denar, ki ga je imel od doma. S strahom in s tresočimi se rokami pa je menjal prvi tisočak, katerega je gostilničar hitro z vajeno roko spravil v svojo veliko, brejo denarnico. In bilo je kakor zacoprano: karta mu ni padla. Ko so proti večeru prišli po njega Javorci in Jazbinci, da se skupno podajo na pot, se jim ni hotel pridružiti, hotel je namreč vsaj tisti tisočak priigrati nazaj. Drugi tisočak je menjal v trdnem upanju, da bo rešil prvega. Ponovno je izgubljal, pač proti jutru je začel nekaj dobivati, prav toliko, da mu je dalo korajžo, da se mu ni dalo iti domov, čeprav si je to vso noč obečal. Kljub prebedeli noči so vzdržali ves dan pri kartah in še prekratek je bil tisti dan, saj so potegnili še do polnoči. Takrat jih je namreč začelo dajati in so se zarili v gostilničarjevo seno. Proti vudne drugega dne so se vsi povaljani skidali iz sena in najprej soglasno ugotovili, da so žejni. Pravzaprav Hlivnik ni bil barik iti nazaj v gostilno, nameraval je domov, toda pregovorili so ga. Niso si še dodobra pogasili žejo, ko je bil Cenc že spet naređen s kartami. V upanju, da bo dobil vsaj nekaj denarja nazaj, je Hlivnik prijel za karte. Da bi se jih le ne bil dotaknil! Kakor hitro je namreč prijel te preklete podobice v roke, jih ni mogel več pustiti. Bolj ko se je poglobljal v igro, manj je mislil na dom, pred očmi je imel samo tisti drugi tisočak, prvega je že požaloval. Čeprav bi dobil samo drobiž nazaj, denar je vseeno. Mešal, delil, metal in izkliceval je karte, stavil visoko, toda zastavljeni kupček denarja na mizi je le redkokdaj šel v njegov aržet, vse bolj pogosto je moral segati v njega po nov drobiž. Proti večeru je bil v nevarnosti že tretji tisočak, potem je nekaj barti potegnil zastavljeni drobiž in v upanju, da se je sreča obrnila, je stavil na veliko vsoto. Vendar ga je vžertalo: izgubil je stavo, ki je bila tako velika, da je bil primoran menjati tretji tisočak. Ko so se proti jutru povlekli na gostilničarjevo parno, je imel samo še polovico denarja. V nedeljo vudne so zavili k »Ančki«. Vtem ko se je prej vsakokrat obotavljal iti nazaj v gostilno, je v nedeljo prvi zaridal v zatohlo gostilniško sobo. Dopovedoval si je, da s tako malo denarja ne more, ne sme in noče domov. Vsaj nekaj mora priigrati nazaj. Že so začeli metati komaj ohlajene karte, spet se je začela stara bajža. Izgubljal je, vmes po malem dobival, in skoraj vsakokrat, ka-

dar je bila izklicana visoka vsota, je izgubil. Popita pijača, igralska strast, želja, da mora na vsak način dobiti vsaj nekaj denarja nazaj, vse to ga je spravilo v tako stanje, da ni bil več sposoben razsodno misliti. V nekakšni kvami je menjal že četrty tisočak. Sedaj mu je bilo že vseeno. Nalašč je začel visoko staviti in izklicevati, karte ga niso ubogale in četrty tisočak je nevarno kopnel. Začel je sumiti v poštenost soigralcev, trdil je, da oni te karte že od zadaj poznajo, ker jih stalno mečejo. Zahteval je, da je gostilničar prinesel svoje karte, ki so bile sicer že tudi rabljene, toda tolažil se je s tem, da teh kart ne poznajo z obeh strani. Vendar mu tudi gostilničarjeve karte niso mogle več vrniti zaigranega denarja. Tisto noč so prebedeli, nobeden ni niti pomislil na to, da bi karte ohladili. Po tisti neprespani noči se je še bolj pogreznil v stanje, ko mu je bilo že vseeno, ko je kar naprej izgubljal. Kdaj in s kakšnimi občutki je menjal peti, torej zadnji tisočak, se sedaj ni več dobro spominjal. Vedel je samo še to, da je zadnjo stavo izgubil zaradi pikove dame. Prekleta karta! Še zdaj se mu je zdelo, kako se mu je pikova dama na karti nekako škodoželjno smejala. Živo so mu še bili pred očmi skrivenčeni prsti soigralcev, ki so tako obzrtno, pohlepno pobirali denar z mize. V ušesih mu je še zvenel smeh, pravzaprav škodoželjni kroh, ki je bil odgovor na njegovo prošnjo, ko je ves scagan prosil, naj mu vsaj nekaj denarja vrnejo. »Pri denarju se prijateljstvo neha.« To je v življenju že parbarti čul, sedaj pa je to živo občutil.

Hlivnik je ril dalje v strmino Kepavih reber. Zajel ga je prijeten hlad lesa, dolgih stoletnih smrek in hojk, med katerimi je šepetala rahla, blagodejna sapica. Vejevje se je rahlo, komaj vidno gibalo, kot bi bilo v tej opoldanski vročini vse prenemagano. Njegov korak je splašil spečega zajca, tudi kakšnega strnada ali lesno sinico je prepodil. Začel je hoditi še počasneje. Čeprav je črepal vodo, kjerkoli je bila ob poti, ga je grlo, katerega je ves teden noč in dan zalival, od žeje peklo, kot

bi imel ogenj v njem. Nekaj pekočega je občutil tudi na jeziku in nikakor ne bi zbral slin za en pljunec. Milo se mu je storilo, ko se je spet spomnil na Meto in njene aderce. Vsakokrat namreč, kadar je prodal vole, ji je kupil aderc, po navadi nedivno, žametno, z najrazličnejšimi vzorci. Te aderce je imenovala po imenih volov in kadar se je spravljala v Črno ali na kakšno ohcet, je šegavo pobarala, če naj si zaveže Mecново, Pramovo, Lisijevo ali kakšno drugo aderc. Vse je imela skrbno zložene v skrinji, le Prinijeve in Prižlnove ne bo imela nikoli. Ob tej misli mu je v oči prišlo nekaj vlažnega in kakor da se je tega sramoval, se je z robcem hitro obrisal. Kot nikoli prej, je sedaj v tej lesni samoti, ko se je počutil tako osamljenega in nesrečnega, čutil, da ima Meto rad. Zavedal se je tega že dostikrat, le da si tega ni nikoli tako odkrito priznal. Da, rad je imel svojo ženo, kljub temu, da ga je tolikobarti nazmerjala. Sedaj, ko je bil v tako veliki zadregi, je sam sebi priznal, da je imela vselej le ona prav. Kadar ga je zmerjala, je od jeze pokalo v njem, najraje bi jo udaril — vendar še nikoli ni položil roke nanjo. Tako ji do sedaj še ni pomagal v nebesa. Od starih ljudi je namreč čul, da mož mora enkrat udariti ženo in žena moža, tako namreč drug drugemu pomagata v nebesa. Meta je to že storila. Ko so ga pred leti nekoč žgali v Črni, saj je od nedeljske maše šele v torek vudne prikolovratil domov, se Meta ni zadovoljila samo z zmerjanjem. Ko je za pečjo zadremal, je vzela stolček, katerega je rabila pri šivanju, z njim je udrihala po njem, kamor je pač padlo. Tako mu je Meta pripomogla, da bo nekoč videl nebesa, katera si je seveda sam zaslužil.

»Češčena si Marija, gnadosti povna...«

Preko vrhov dreves je priplaval glas zvona sv. Uršule. Vudne! Hlivnik se je vsedel na rob ceste, se pokrižal in začel moliti. Opoldanske molitve namreč nikoli ni opustil, te je bil navajen že od mladih nog. Pri kakršnem koli delu je čul zvon sv. Magdalene, je za trenutek prenehal — pomolil. Sam je molil tiho, če jih je bilo

Poldan

več, so molili glasno. Toda danes mu molitev ni in ni šla. Naj si je še tako prizadeval, da bi se pobožno zbral, misli so mu uhajale na vse strani, kakor žleht (sitne) ovce.

»... ti si Marija žegnana med ženami in žegnan...« je začel znova, ko je čul zvon od sv. Križa, kmalu zatem se je oglasil z vodnjijški, nato zarazberski. Kolikokrat je na tej poti ali kadar je bil v planini na pašniku, poslušal vodne (opoldne) ali ob večni luči te zvonove! Zdelo se mu je, da se ob teh urah zvonovi v tej dolini in globaćah srečujejo in pripovedujejo nekaj novega, lepega. Najglasnejši je bil seveda zvon sv. Uršule in uršeljegorski mežnar je imel nekakšno nepisano pravico, da je tako daleč, kamor se je čul njegov zvon, pobiral berno.

»... Marija je rekva, jaz sn ana dekva...«

Čeprav je ob koncu molitve še dodal očenaš za zdravje — srečno popoldne, se je v svoji zmedenosti spet znašel na sredi angelovega češčenja. Kaj bi rekla Meta, če bi vedela, da tako avšasto moli, so se mu misli spet povrnile k ženi. Meta sicer ni bila posebno pobožna, vendar je pri hiši skrbela za redno vsakdanjo molitev, pa tudi kletve in kvafanja ni trpela. No zaradi kvafanja pri njem ni imela težav, saj skurno on nikoli ni rad govoril, pač pa se je prva leta zelo ujedala zaradi njegove kletve, od katere ga je počasi odvadila. Nekako primoran je bil, da se je v puobovskih letih navadil kleti. Z bratom Lenčcem, ki je sedaj Podbršnik v Bistri, sta bila oba zelo velika, močna in korajžna. Z njima se je družil tudi bajtler Kortin in njima so se ti trije pokazali, tam je težko minilo brez tepežke, bili so takorekoč gospodarji na žegnanjih vseh sosednih far in po gostilnah v celi dolini. Dušanje je namreč pri tepežki nujno potrebno, prav tako kot so ga pozneje kot rekruta učili, da se je treba pri napadu na sovražnika kar se da močno dreti »hura«. S tem dakeš namreč korajžo sam sebi, nasprotnika pa strašiš. O tem se je tudi sam prepričal. Hlivnik se je sedaj že znašel v Galiciji, v spomin so mu prihajali prizori z ruske fronte. Kako divje so se drli »hura« vsakobart, ko so »šturmali« na ruske linije; bolj ko so se drli, bolj so Rusi bežali. Prav tako so se drli tudi Rusi, kadar so jim vračali napade, samo s to razliko, da so se drli »hureee, hureee«. Koliko ruskih vojakov je videl, koliko so jih zajeli in jih ni zmanjkalo! Prav ima vsak, ki reče, toniko jih je kot Rusov! Četudi so jih s »šturmom« nagnali nazaj devetindevetsetkrat, so stotič navalili še v večjem številu! Hlivnik je še imel pred očmi množice ruskih ujetnikov, ki so vsi izgledali tako sirotno. Rusasti, zamazani, raztrgani, kape in plašči so se kar svetili, tako so bili »zašmirani«. Ogromna večina jih je bila prepasana z navadno špago in razen pupške, katero so kot ujetniki odvrgli, je bila njihova edina oprema nahrbtnik, ki pa je bil pri večini čisto navaden »žakelj«, prevezan prav tako s špago. Municija, kruh in sol, to je bila glavna vsebina tega »žaklja«, sčasoma pa je kruh pri ujetnikih vedno bolj manjkal. Čeprav prelakani, niso prosili za jesti, ampak najprvo za tobak. Živo mu je bilo pred očmi, kako je ujetnik, če je dobil cigareto, vlekel, tako

da bi potegnil še dušo z njo. Ker se je že mudil na ruski fronti, si ni mogel drugače, da se je še spomnil, kako so po kavernah in strelskih jarkih zmrzovali, pobijali uši in mislili na dom.

Z ruske fronte se je Hlivnik preselil v domači kraj, v svoja mlada, puobovska leta. Tem mislim se je rad predajal in ob njih užival. Z bratom sta bila prava ruka: velika, močna, rdeča, z živahnimi sivimi očmi in rumenimi, prififanimi rusa-mi. Ob nedeljah sta se po maši rada postavljala pred cerkvijo, tam se je jima zmeraj pridružil tudi Kortin. Zahajali so najraje k prvemu opravilu, kajti drugo so imeli že v gostilni. Kadar je bilo potrebno, so gostilno izpraznili, bali se niso nikogar, niti Koprivcev in knapov ne. Kortin ni bil tako velik, vendar je bil zelo šikan in kar je zagrabil, ni izpustil. To pa je za tepežko zelo važno. Njegov trik je bil v tem, da je nasprotniku podstavil nogo, ga zagrabil za prsi, bliskovito ruknil in nasprotnik, pa naj je bil še tako velik in močan ded, je bil na zobeh. Ostalo sta opravila z bratom. Dobro je vedel, da se je Meta samo zategadelj zagledala v njega, ker je bil tako lep in korajžen, vse to pa ona nikoli ni priznala. Na žegnanju pri sv. Ani v Koprivni jo je spoznal. Majhna, rdeča in okroglolična, belo oblečena, s »krinčkom« na lepih rumenih laseh je pomagala nositi Marijo. Komaj mu je uspelo, da je to sramežljivo dekletu spravil v gostilno. Tako se je začelo med njima in čeprav sta plavšala precej dolgo, se mu nobeden ni upal nasprotovati, kljub temu da je bilo znano, da so se koprivski puobi čudno bali za svoja dekleta. Kolikokrat sta bila camar in družica!

Kakor da bi vojaška naborna komisija vedela, kako nerazdružljivi so bili on, brat in Kortin, jih je skupaj poklicala na nabor. O tem dogodku je potem vsa bližnja in daljna soseska še dolgo govorila. Začeli so seveda en dan prej. Vsi opuščani so obiskali vse gostilne v Črni, zvečer pa so se prestavili v Mežico, kjer so izpraznili vse gostilne. Kako hitro in enostavno je vse to bilo! V vsaki gostilni isto: »Kaj, vi pavri?« in »kaj, vi knapi?« in že so začele leteti »flaše«, ko je teh zmanjkalo, so prišli na vrsto stoli. Orožniki, katere so gostilničarji klicali na pomoč, se niso upali vmešavati, raje so javili naborni komisiji v Pliberk, s kom bodo imeli opraviti drugi dan. Hlivniku je bila še živo pred očmi podoba predsednika naborne komisije, starega, majhnega, rusastega in golučnega majorja, kateremu se niti ni zdelo potrebno, da bi pogledal, kaj je o njih zapisal dohtar, ampak je na vsakega z domrutnim, nekakšnim očetovskim nasmehom pokazal s prstom in rekel trikrat »tavblih«.

Hlivnikove misli so se spet vrnile k ženi. Posrečilo se ji je po dolgem času, da ga je odvadila dušanja, katero je v puobovskih letih nujno rabil, ni pa imela sreče, da bi odvadila kletve hlapca. Takrat, ko so bili otroci še prekužavi za delo, sta imela dva hlapca: starejšega Grega in mlajšega Pavla. Pridna sta bila, to mora potrditi, Meto je čudno motilo samo to, ker sta se zelo rada dušala. Ob vsaki priložnosti: če sta bila jezna, če je kateremu kaj kljubovalo, dušala sta se tudi, če sta bila dobre volje, iz navade, bila sta tega

tako navajena, da se sploh nista zavedala, kdaj sta zaklela. Meta je skusila vse sorte, da bi ju odvadila. Posebne težave ji je pri tem delal Pavel, ki je bil posebno nasukan. Če ga je opomnila, naj se vendar ne duša za vsako malenkost, ker je to skurno, je navadno odgovoril: »O, moj duši, mati, čisto sem pozabil!« To je rekel tako neprisiljeno in prisrčno, da se je Meta kljub nevolji morala nasmejati. Vendar sta se tudi hlapca počasi nehala dušati, pa ne po zaslugi Metine prizadevnosti, ampak po zaslugi Italijanov, ki so gradili cesto v dolini; od tistih dob sta namreč samo še porkala. Ko je neko nedeljo župnik v cerkvi razložil, kako čudno grda je ta tuja kletev, je bila Meta vsa iz sebe. Sklenila je, da mora hlapca na vsak način odvaditi teh bogokletnih besed. Pri tem je imela srečo, saj je prišla na zelo pametno misel. Takrat so namreč ravno učili junce delati in treba jim je bilo dati ime. Meta je odločila: priročni bo Porka, odročni pa Špinčič. Volov sta se imeni prijeli in hlapca sta lahko delala dve opravili naenkrat: klicala vole in klela. Tiste vole so imeli zelo dolgo pri hiši.

Hlivnik je pogledal na veliko srebrno uro. Že dve! Dve uri je tukaj sedel in se predajal prijetnim spominom! Kot da bi se s tem hotel izogniti obupnega položaja, v katerem se je nahajal. Zdelo se mu je, da se je zbudil iz lepih sanj in se zopet srečal s kruto vsakdanjostjo. Sedanji položaj je bil zanj do kraja brezupen, in ko se ga je po teh prijetnih spominih vnovič zavedel, ga je stisnilo pri srcu, zdelo se mu je, kot bi mu porinil nekaj ostrega v srce.

Spomnil se je Ludranskega Končnika. Tudi on je zakvartal cel par volov, to je pa že dolgo, pred vojno je bilo, pa vendar ljudje še sedaj ne morejo pozabiti. Veliko prej ga je tako polomil tudi Kos iz Koprivne. V Železno Kaplo je gnal vola na sejem, in ker jih ni mogel prodati, jih je na poti domov iz same jeze prodal za deset rajnišev, čeprav sta bila vredna sto. Pozneje je imel sitnosti z orožniki, ker je bil osumljen, da ni prodal svojih volov. V svoji nesreči se je Hlivnik spomnil tudi Gutovnika iz Javorja, ki je rad lumpal in se spuščal v razne barantije. Brez potrebe je kupil na up Stantarjevo bajto v Črni, medtem je cena lesu čez noč močno padla, poleg tega se je spustil s prodajalcem v pravdo. Še preden sta minili dve leti, je moral prodati Gutovino in Štritsko, ki je bila Gutovska pristava. Kakšno veljavo je imel povsod, ko je bil še gospodar, a ko je prišel na kant, so ga na sve-to noč v Črni vrgli iz gostilne kot nadležnega, ušivega berača. Hlivnik sam je videl to. Pri denarju se prijateljstvo konča! Pri prodaji grunta je imel smolo tudi Srnovršnik. Pogodbo so pisali v kronah, izplačati se je dal v rajniših in tako dobil le polovico vrednosti grunta. Bil je nepismen in ker se ni znašel na sodnji, je izgubil tožbo drugo za drugo, začel je lumpati in se nazadnje obesil. Prav tako žalostno je končal gostilničar Virant ob Meži, ki je v noči od sobote na nedeljo s financarji in orožniki zakvartal celo hišo z vso premičnino. Te zgodbe je Hlivnik že tolikokrat slišal, vendar jih še nikoli prej ni tako doživljal. Tudi njegovo ime se bo pridružilo tem možakarjem in ljudje bo-

Luka Kramolc

KOROŠKI BUKOVNIKI, VIŽARJI IN PESNIKI

Podjuna

Podjuna—Jauntal — je 36 km dolga in v poprečju 20 km široka pokrajina, ki se od Apač—Abtei — na zahodu razprostira med Svinjo planino—Saualpe (2081 m) in vzhodnimi Karavankami do avstrijsko-jugoslovske meje pri Pliberku—Bleiburg — in Labotu—Lavamünd.

To je široka, sušna prodnata raven, v veliki meri še pokrita z gozdom (primerjaj Dobravo med Pliberkom—Bleiburg in Sinčo vasjo—Kühnsdorf), sklenjena in gosteje naseljena le v znožju Karavank in vzdolž Drave. Vsa ta pokrajina je še danes kompaktno naseljena s Slovenci. Podjunsko narečje govori 50 tisoč koroških Slovencev. Slovenci so prevzeli ime antične rimske naselbine Juenne, ki jo je iskati v bližini današnje Globasnice—Globasnitz, mimo katere je vodila rimska cesta proti Virunu (Gospe Sveti). Po Juenni so imenovali Junsko goro (danes Rozalsko goro), vas Podjuno in celotno pokrajino Podjuno. Najstarejše fare Pod Juno se omenjajo v listinah s pridevkom »v Juni«, tako leta 1106 Dobrla vas — »Jun«.

Cerkveno je spadala Podjuna pod oglejski patriarhat, ki je imel v Dobrli vasi svojega generalnega vikarja. Germanizacija se v Podjuni ni tako širila, kakor severno od Drave.

Upravno je Podjuna združena v okraj Velikovec — Völkermarkt, sodnijsko porazdeljena na sodne okraje Velikovec, Pliberk, Dobrla vas — Eberndorf in Železna Kapla — Eisenkappel. Pokrajina je v gospodarskem oziru pretežno kmečka in ima pomembnejšo industrijo (lesno) v Sinči vasi — Kühnsdorf in v Reberci — Rechberg, medtem ko je ob Klopinskiem jezeru — Klopeiner See zelo močno razvit turizem, ki prinaša dohodke tudi Slovincem, medtem ko je industrija v nemških rokah. V Železni Kapli so že v 18. stoletju uprizorjali ljudske igre (pasijonske) v slovenskem jeziku. V Podjuni je protifašistični odpor koroških Slovencev vzplamtel že poleti 1942 kot posledica izseljevanja koroških Slovencev. Na 17 pokopališčih Podjune je pokopanih 242 koroških partizanov.

Znameniti možje

Izmed znamenitih mož, ki jih je dala Podjuna, moramo omeniti **Hansa Ungna-**

do govorili o njem še dolgo potem, ko bo že davno strohnul. Kaj pa če bi storil tako, kot sta Srnovršnik in Virant? Naenkrat, bliskovito mu je ta misel šinila skozi možgane. Zdelo se mu je rešilna. Konec, vsemu konec! Že res, da bo Meta morala preboleti dvojni udarec, toda to bo tudi zadnji, ki ga ji bo prizadel. Saj nima smisla, da ji še naprej objublja poboljšanje, saj se ne bo nikoli spreobrnil. Vendar ne tukaj, v tej samoti, na oni strani Kramarce, na koroški strani, morda v lesu blizu doma, tam naj ga najdejo. Ob tej misli mu je odleglo kakor obsojencu, ki se je spoprijaznil z mislijo, da bo obošen.

(Se nadaljuje)

da barona **SUNEŠKEGA**, rojenega leta 1493 v Ženeku — Sonnek blizu Dobrle vasi. Bil je štajerski deželni glavar in komandant Hrvatsko-Slavonske Krajine. V Urachu na Württemberškem je ustanovil tiskarno, kjer so se tiskale slovenske in hrvaške knjige v latinici, cirilici in glagolici. Bil je mecen jugoslovske protestantske književnosti. Umril je leta 1564.

V Škocjanu — St. Kanzian blizu Klopinskega jezera, kjer je pisal **Franc Ksaver MEŠKO** svoje prve črtice, se je rodil leta 1683 koroški zgodovinar **Marko HANŽIČ**, leta 1717 pa učeni gottweihski opat **Magnus KLEIN**. Oba pa sta pisala v tujem jeziku.

V Grabštajnu — Grafenstein na robu Podjune je bil rojen leta 1717 slovenski slovničar, leksikograf (sestavljalec slovarjev) in pisatelj **Ožbalt GUTSMAN**. Doprinesil je v Kremisu latinske šole in stopil na Dunaju v jezuitski red. Študiral je filozofijo in bogoslovje in prišel nazadnje kot slovenski potovalni misijonar v Celovec (1764). V svoj slovar je sprejel jezikovni zaklad iz Podjune, ki so mu ga prispevali tamkajšnji duhovniki. Njegov slovar je pomagal, da so se končno vsi Slovenci združili v narod s skupnim književnim jezikom. Zavestno je pisal tako, da ga ne bi razumeli samo koroški Slovenci, ki se med sabo v govoru zopet razlikujejo, ampak tudi štajerski Slovenci in Kranjci. Umril je v Celovcu leta 1790.

Zadnja leta je Podjuna dala koroškim Slovincem tudi vrsto mladih kulturnikov, zlasti književnikov.

S pliberškega polja, južnovzhodno od Libuč — Loibach, kjer je doma pok. **redni univ. profesor doktor Rado KUŠEJ**, pa nas popelje cesta čez neznatno vzpetino ob vnožju sive Pece v Mežiško dolino, ki je do priključitve k Jugoslaviji leta 1920 tvorila podaljšek Podjunske doline. Mimo Prevalj in Raven (Guštanja) — naših koroških Jesenic — nas pelje cesta pod Prežihovim vrhom v Kotlje ob vnožju Uršlje gore, kjer sedaj počiva naš samorastnik, veliki slovenski pisatelj **PREŽIHOV VORANC**. Kako tesno je bila spojena Mežiška dolina s Podjuno, nam priča tudi narodna pesem, ki pravi:

Iz gornjih Libuč
se pa svieti 'na luč,
pa čez guštanjski trh
gor za Prežihov vrh.

VIŽARJI, USTVARJALCI IN OHRANJEVALCI LJUDSKIH PESMI

Predvsem mora biti omenjen **Franc LEDER-LESIČJAK**. Njegovo življenje in delo je že opisano v Fužinarju št. 1/1972. K temu je vredno dostaviti, da je Lesičjakova hčerka **Matilda KOŠUTNIK**, edinka iz drugega zakona, bila tudi pesniško usmerjena, saj je napisala deset iger.³ Nekrolog ji je v celovski »Nedelji« z dne 19. 3. 1972 napisal stolni dekan Aleš Zechner.⁴ Kakor Lesičjak je v istem zvezku »Fužinarja« omenjena tudi **Milka Hartmanova**, ki je tudi doma iz Podjune. Naj-

tesneje pa je bil z Lesičjakom povezan njegov 31 let mlajši prijatelj in sodelavec **Franc Haderlap**, organist in pevovodja v Železni Kapli. Rojen je bil posestniku Potočniku nedaleč od izvirkov Meže pod Olševo dne 2. 10. 1864. Že kot deček je kazal izreden posluš in veliko nadarjenost za glasbo. Orgle je obvladal, kakor da se je šolal na konservatoriju. V resnici sta mu bila l. 1885 učitelja ljubljanska profesorja Anton Foerster in Angelik Hribar. V Železni Kapli je služboval kot organist od leta 1895 dalje. Njegov pevski zbor 40 grl je deloval od l. 1901 do leta 1914 in je bil »prvi najboljši zbor slovenske Koroške.«¹ »Ko je bil l. 1912 v Celovcu v hotelu Trabesinger nastop slovenskih pevskih zborov, je on s svojimi pevci vse porezal in dobil prvo nagrado.«² »Da se je slovenska pesem v močno ogroženi Podjuni širila, da so jo cenili celo naši narodni nasprotniki, je pač tudi zasluga tega izbornega pevskega zbora in še predvsem njegovega neumornega dirigenta in učitelja **Franceta Haderlapa**.«¹

Doslej se je smatralo, da je Lesičjak svojim pesmim dal sam tudi napeve. **Stolni dekan Aleš Zechner**, ki je bil od leta 1932 do leta 1953 dušni pastir v Železni Kapli, pa piše v nekrologu Matildi Košutnik: »Lesičjak je naredil besedilo. Haderlap pa je napravil k temu domačo ljudsko melodijo.«⁴ Isto je izjavil Aleš Zechner v pismu L. Kramolcu: »pripovedoval mi je (Haderlap), kako sta z Lesičjakom prebila ure ob vincu in dobri volji. Lesičjak je prinesel novo besedilo pesmi, Haderlap pa je dal proizvodom Lesičjakovih pesmi primerno ljudsko melodijo. Tako sta skupaj prepevala in razveseljevala domačo družbo. V Železni Kapli je bila navađa, da so po krstu otroka šli v gostilno, poleg botrov je bil vedno povabljen tudi cerkovnik — organist. Gotovo je ob slični priliki nastala (Lesičjakova) pesem o rojstvu — krstu otroka.«²

Lesičjakova hčerka **Matilda Košutnik**, (roj. 5. marca 1899 umrla 28. januarja 1972)

Poleg navedenih Haderlapovih vrlin in zasluga pa moramo posebno pokazati na njegovo odločno narodno zavednost. Svoji pevki Angeli Piskernik je ob obisku l. 1938 rekel: »Med nami ni bilo renegata, vsi smo vedeli, da smo Slovenci in da moramo Slovenci ostati.«¹

France Haderlap, organist in zborovodja v Železni Kapli

»Vem, s kakim hrepenenjem je pričakoval svojo hčerko Maro, da bi se vrnila iz nemške internacije; niso mu povedali, da jo je na poti domov zadela srčna kap in da jo je zagrnila češka zemlja. Vem, s kako iskreno gorečnostjo je hrepenel po tolikokrat in tako zatrdno obljubljeni in težko pričakovani osvoboditvi slovenske Koroške.«¹ Umrl je 19. 5. 1947 v Železni Kapli, njegovi pevci pa so mu postavili nagrobnik.

ZDRAVKO ŠVIKARŠIČ

Najstarejši živeči zapisovalec koroških ljudskih pesmi je profesor **Zdravko Švikaršič**, roj. 13. 2. 1885 v Žvabeku — Schwabeg na Koroškem. Takole pripoveduje sam: »Že v zgodnji mladosti sem se seznanil s koroško slovensko ljudsko pesmijo. Ko mi je bilo sedem let, sem se s starši preselil v okolico Celovca, in sicer k pd. Toffu v Št. Lipšu pri Rajneku. Vas je bila pred osemdesetimi leti slovenska. V župni cerkvi je bila slovenska pridiga, pa tudi petje je bilo slovensko. Župnik je oskrboval tudi romarsko cerkev pri sv. Krištofu na Krištofovi gori, kamor so nekajkrat ne leto prihajali romarji celo iz Podjune. Ljudska šola pa je bila nemška. Tudi učitelj je bil trd Nmec. V naši hiši je bila gostilna. Tu so se zbirali ob sobotah zvečer, čestokrat pa tudi ob drugih dnevih ter ob nedeljah in praznikih fantje in možje iz vasi in okolice, ki so po opravljenem delu navadno pozno v noč prepevali ljudske pesmi. Med nje je prihajal tudi sivolasi mož Miha Fiedler pd. Mutnar, ki je imel svojo kajžico v vasi nasproti šole. Po

poklicu je bil cestar. Ta mož je bil dober pevec in je znal veliko slovenskih ljudskih pesmi. Posebno rad je zahajal v našo gostilno. Tisti čas so Korošci veliko peli. Navadno pa so fantje prepevali samo takrat, če je bilo dosti pevcev, najmanj štirje, zakaj eno-, dvo- ali troglasnega petja niso marali. Njihovo ubrano večglasno petje me je zelo mikalo, melodije ljudskih pesmi sem s tako pozornostjo vlekel na ušesa, da sem si jih popolnoma osvojil. Še danes jih imam v spominu, čeprav je od tega časa minilo že osemdeset let.

Leta 1906 je naučno ministrstvo na Dunaju izdalo odlok, naj posamezni v Avstriji živeči narodi zberejo ljudske pesmi, ki jih namerava ministrstvo v monumentalni zbirki izdati pod naslovom »Ljudska pesem v Avstriji«. V ta namen so v glavnih mestih posamičnih dežel ustanovili posebne delovne odbore, ki so po šolah razposlali »Navodila za nabiranje in zapisovanje ljudskih pesmi«. K sodelovanju so povzeli tiste kroge, ki imajo neposredni stik z ljudstvom, kakor učitelji, duhovniki, organisti, uradniki, zdravniki, glasbeniki, študentje. Temu pozivu sem se odzval tudi jaz in zapisal vse pesmi, ki sem si jih zapomnil v rani mladosti. Toda to se mi je zdelo premalo, zato sem se odločil za nadaljnje zbiranje. V predgovoru k Scheiniggovi zbirki »Narodne pesmi koroških Slovencev« iz leta 1899 piše izdajatelj, da največ pesmi hranita Ziljska dolina in Rož, najmanj pa Podjunska dolina, čeprav je po prebivalstvu številčno najmočnejša. Ker je Ziljsko dolino že obiskal znani nabiratelj Oskar Dev, sem se odločil za Rož in ponovno prepotoval dolino od Št. Jakoba do Apač ter celovško okolico. Tod okrog sem zapisal največ pesmi. Te sem končno na note postavil in jih ponudil odboru Glasbene matice v Ljubljani, naj jih izda. Izšle so v treh zvezkih pred šestdesetimi oziroma petdesetimi leti. Kdor se želi поблиže seznaniti z mojim življenjepisom, naj seže po 11. zvezku Slovenskega biografskega leksikona, ki ga izdaja Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani.«

Prof. Zdravko Švikaršič

Josip Jekl

JOSIP JEKL

je bil rojen 12. 3. 1880 v Šmihelu pri Pliberku — St. Michael ob Bleiburg. Ker je v rani mladosti izgubil starše, sta zanj skrbeli dve teti in stric Janez Hutter, profesor na celovski realki. Po ljudski šoli v Šmihelu je leta 1899 dovršil dveletno orglarsko šolo v Celovcu, nato pa leta 1904 učiteljske v Celovcu. Slovenskim dijakom takrat ni bilo lahko, ker so jih Nemci zapostavljali, ne izvzemši lastnih sošolcev. Moralno oporo so imeli v profesorju slovenščine Apihu.

Ko je Josip s pridnostjo in vztrajnostjo dovršil učiteljske, je nastopil trnovo pot slovenskega učitelja na Koroškem na enorazrednici v Apačah — Abtei (710 m) na obronkih Obirja. Z vsem mladostnim žarom se je posvetil delu v šoli in izven nje. Ustanovil in vodil je čebelarstvo društvo, zraven kmetoval in sadjaril, najbolj pa se je posvetil gojenju slovenske pesmi. Ustanovil in vodil je pevska zbora šolarjev in odraslih. Zbiral je tudi narodno blago v besedi in z napevi. Glasbenemu narodopisnemu institutu v Ljubljani je predal 65 slovenskih koroških ljudskih pesmi z napevi, nekatere tudi harmonizirane za razne zборе. Zaradi narodnega delovanja so mu kmalu po pričetku prve svetovne vojne pripisali znani p. v. (politično nezanesljiv) ter ga vtaknili v vojaško suknjo.

Po osvoboditvi izpod avstrijskega jarma leta 1918 je Jekl spremenil šolo v Apačah v vojaško postojanko koroških borcev. Ko so leta 1919 volksverovci pridli preko Drave, so s topovskimi strelji šolo poškodovali in Jeklu uničili vso imovino, rešil pa je sebi in družini le golo življenje. Po intervenciji jugoslovanske vojske je postal šolski upravitelj v Kapli ob Dravi — Kappel an der Drau, toda po nesrečnem plebiscitu se je umaknil v Jugoslavijo. Začasno je služboval v Poljčanah na Gorenjskem, nato pa v Trebelnem pri Mokronogu. Leta 1922 je nastopil službo učitelja v Ljubljani, ki jo je vršil na šolah na

Vrtači in v Šiški do svoje upokojitve leta 1939.

Kakor povsod prej, tako sta mu bila na ljubljanskih šolah glasba in petje zvesta spremljevalca in najbolj pri srcu so mu bili šolski zbori, ki jih je ustvaril. Številne učence je navdušil tudi za instrumentalno glasbo in mnoge tudi podučeval pri igranju klavirja in violine. Sam se je naučil igrati tudi harmoniko, klarinet, kitaro, najrajši pa je zaigral na orgle. Nad vse mu je bila draga slovenska narodna pesem, zlasti otožne koroške pesmi, ki so ga venomer spominjale rodne zemlje onstran Karavank, od katere se je zadnjič poslovil malo pred svojo smrtjo v letu 1957⁵.

VALENTIN POLANŠEK

Rodil se je 4. 2. 1928 v Lepeni — Lepen pri Železni Kapli. Leta 1948 je maturiral na učiteljskišči v Celovcu. Še istega leta je nastopil službo učitelja na Obirskem — Ebriach.

Za Poljanška je značilna vsestranska dejavnost. Ne samo običajno šolsko in izvenšolsko delo podeželskega učitelja, temveč tudi izvorno glasbeno in literarno delo. Tudi politično se je udeleževal, pre-

Otroški pevski zbor v letih 1949—1955 na Obirskem, zborovodja Valentin Polanšek

Pevski zbor iz Obirskega in Zelinj, ki ga vodi g. obirski župnik Tomaž Holmar in posebno goji narodno pesem. Pred leti je ta zbor pripravil edinstveni koncert v Glasbenem domu v Celovcu. »Narodna pesem o Mariji«

Valentin Polanšek

žet z borbenim domoljubjem. Tu so odrske prireditve, pevski koncerti, recitacije, literarni večeri (tudi nemški) ter povezovanje in napovedovanje pri raznih nastopih v slovanskem prosvetnem društvu »Zarja« v Železni Kapli in drugih sekcijah Slovenske prosvetne zveze v Celovcu; bil je tudi občinski odbornik občine Železna Kapla. Od leta 1949 dalje je sodelavec Radia Celovec, ki je doslej izvajal nad 20 njegovih pesmi ter razne spevoigre, med njimi leta 1954 petdejansko spevoigro »Božični obisk«. Tudi na ljubljanskem radiu je bila 25. 9. 1955 oddaja pod naslovom »Obirski mladinski sekstet poje pesmi Valentina Polanška«. Zaradi popolnosti naj še povem, da je Polanšek ustanovil pre-

vi otroški pevski zbor na slovenskem Koroškem in z njim ponovno javno nastopal.

Razen izvirnega glasbenega dela pa je treba navesti tudi literarno delo. Leta 1953 je izšla prva pesniška zbirka »Grape in sonce«, druga leta 1971 »Karantanske«, leta 1972 tretja »Činček« (otroške pesmi); razen tega nad 200 pesmi po publikacijah na Koroškem, po Sloveniji in po svetu.

Tudi v nemški antologiji »Kärnten im Wort« so bile leta 1971 objavljene pesmi in proza v slovenskem in nemškem jeziku. Črtica »Trenner« je izšla v nemškem prevodu v »Kärntner Tageszeitung« leta 1969. V letih 1956 do 1958 je izšel v reviji »Vera in dom« roman »Obirjan« kot nadaljevanka, prav tako novela »Sosedov ovčar«.

Iz navedenega se vidi, da spada Valentin Polanšek med pomembne kulturne delavce slovenske Koroške. Četudi so mu Nemci v Dachau umorili očeta, pradedu pa leta 1944 ubili in sežgali, je pokazal

strpnost, s tem da je pisal in pesnil tudi v nemškem jeziku. Tako je dal pobudo in vzgled za sožitje Slovencev in Nemcev na Koroškem.

OPOMBE

1. Dr. Angela Piskernik, Slov. Poročevalec 8. 6. 1947, str. 6
2. Pismo stolnega dekana Aleša Zechnerja L. Kramolcu
3. »Fužinar« št. 5—7, leta 1964
4. Nedelja, Celovec, št. 12/1972, str. 7
5. Podatki o Jeklu po pismu in pripovedovanju njegovega sina Strneta Luki Kramolcu z dne 28. 4. 1972.

ITALIJA

»Ne vem, kaj sploh vidite na tej naveličani Italiji,« je godrnjal stari Schadow. »Meni ni všeč, njeno drevje pa še celo ne. Zmeraj te pinije in topoli. Ene so kot odprte marele, drugi pa kot zaprte. In to je vse!«

Batič na Ravnah

Po vrsti slikarskih razstav v zadnjih letih je bila konec februarja v ravenskem likovnem salonu odprta razstava akademskega kiparja Stojana Batiča in je pomenila prijetno osvežitev. Naše občinstvo si je lahko na njej ogledalo 30 kipov — izbor iz trinajstletnega umetnikovega ustvarjanja.

Batičeva življenjska pot nam delno pomaga razumeti njegovo delo. Po rodu iz rudarskih Trbovelj se je še mlad aktivno udeležil NOB, po osvoboditvi pa študiral na ljubljanski akademiji, kjer je obiskoval tudi specialko. Izpopolnjeval se je na študijskih potovanjih po Italiji, Nemčiji in Franciji. Razstavlja od l. 1951 dalje samostojno in skupinsko, doma in na tujem ter je dosegel vrsto priznanj in nagrad, med drugimi Prešernovo nagrado za ciklus »Rudarji« ter nagrado »Salon 63«.

Vrsta na Ravnah razstavljenih plastik je bila razdeljena na rudarski in lirični ciklus in kot celota predstavlja prefinjen izbor zrelega in priznanega umetnika. V rudarskem ciklu, ki je po svojem izrazu modernjši, vendar ne toliko, da zaradi tega ne bi bil več razumljiv širšemu krogu občinstva, je Batič upodobil trdo življenje delavca — rudarja, njegovo usodno povezanost z zemljo in podzemljem, njegovo voljo in vztrajnost pa tudi predanost negibnemu.

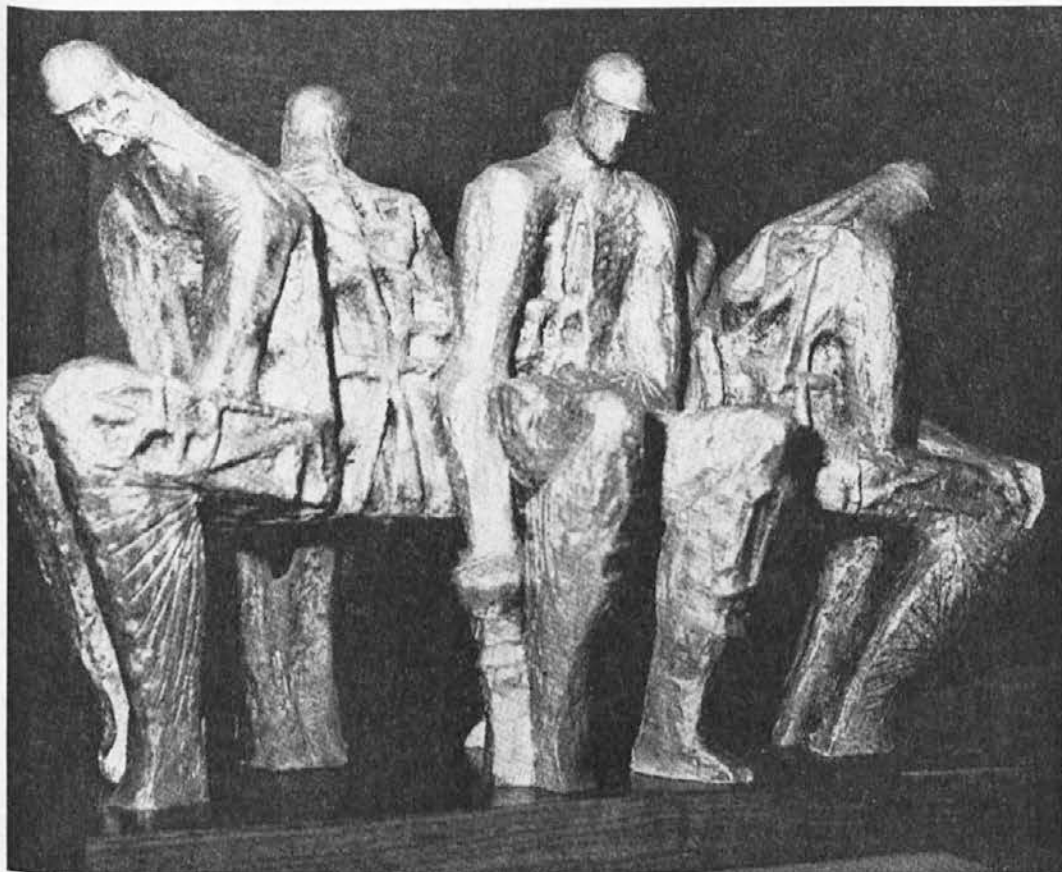
Lirični del je podan v moderniziranem realizmu ter prikazuje zmeraj nove variacije na večno temo ljubezni, ki je enkrat čista himna življenju, drugič ustvarjalna radost, tretjič radoživa igra, zmeraj pa ohranja prizvok skrivnostnega, nikdar do konca povedanega, čeprav se izraža tudi z znanimi liki iz grške mitologije.

Čeprav jih na razstavi ni bilo niti v osnutkih, so vendarle prihajali v spomin tudi kiparjevi spomeniki NOB, ki so njegov tretji veliki ciklus, postavljen domala po vsej Sloveniji, ter predstavljajo nadaljnjo njegovo veliko in trajno življenjsko izkušnjo. Po tej plati — ker je z njimi trajno javno razstavljen — je Batič najbolj znan ljudem, nanje pa se veže tudi njegova velika želja, da bi na Slovenskem bolj kot doslej postavljali plastike v javnost, med ljudi, v parke, nova naselja in na otroška igrišča. S tem bi lepšali naš urbanizirani dolgčas, istočasno pa bi dajali ljudem osnovno umetnostno vzgojo.

Na Ravnah se je Batič srečal s številnim in hvaležnim občinstvom. Seveda je težko reči, kolikšen je bil tu delež kiparjevih skulptur, ki so jih ljudje kljub modernemu izrazu dobro razumeli, koliko pa je izpričano precejšnje razumevanje morda le tudi posledica tega, da že vrsto let živimo sredi še modernejših skulptur *Forme vive*, ki je vsekakor obogatila naše kraje ter jim dala neko novo razsežnost. Čeprav je *Forma viva* (z njo pa tudi vsa modernjša in moderna umetnost) še danes v dobri meri ostala »nerazumljiva«, pa nas je le prisilila, da ob njej nekaj čutimo, ko iščemo v posameznih skulpturah tisto, kar jih veže z življenjem. Tudi to, da so vse te skulpture dobile »domača« imena, je posreden dokaz, da nas pritegujejo in silijo k razmišljanju.

S tega širšega vidika Batičeva razstava na Ravnah ni bila samo enkratno umetniško doživetje, ampak tudi zelo uspela misija za približanje in sprejemanje moderne umetnosti v najširših krogih.

A. R.

Stojan Batič, Na delo, patiniran mavec

PESNIŠKI LISTI VINKA OŠLAKA

Konec lanskega leta je v zbirki *Pesniški listi*, ki jo skupaj izdajata Založba Lipa iz Kopra in Založništvo tržaškega tiska iz Trsta, izšlo pod številko 10 dvanajst pesmi našega rojaka Vinka Ošlaka ob enem z reprodukcijami slikarja Tisnikarja, ker so pesmi nastale ob pripravah na Tisnikarjevo retrospektivno razstavo v Slovenj Gradcu. Prav to pa, namreč sočasno delovanje slik in pesmi na bralca oziroma nakazani ustvarjalni impulz mladega pesnika, ki mu je to po vrsti let objavljanja po literarnih revijah prva knjižna izdaja, je že na začetku speljal nekatere ocenjevalce na stranpot nepotrebne ugotavljanja zvez med Tisnikarjevim in Ošlakovim umetniškim svetom.

V resnici je Ošlakova poezija (sicer moderna, vendar nikakor ne samozadostno šifrirana) že zdaj tako izčiščena, da dokazuje velik talent in ne potrebuje likovnih ali kakšnih drugih naslonov. Je to senzibilna, sicer globoko miselna (avtor je namreč tudi pronicljiv esejist), vendar ne s filozofijo obremenjena poezija, ki vprašanja življenja in smrti rešuje ali vsaj fiksira s prisposodobno, srhljivo v natančnosti in realizmu, ob enem pa polno presenetljivih miselnih zvez in občutij.

Ni potrebna oljnata slika, da bi vedeli, kako naslednji verzi pretresljivo podajajo pogrebni sprevod:

**Kam bo zmeščani krik
naših korakov
položil zgneten sled?**

**Kje je toponosni hrib,
kamor vsi pridemo
z voskom in tenko pozlato
v zobeh?
(Sprevod)**

Ni potrebna niti besedica o smrti, pa jo vendar občutimo iz pesmi *Pred ogledalom*:

Zrcalo, zrcalo — povej! Koliko dni hoda je v tvoje dno ...	Štirje fantje dvgibih lahti so odnesli polno leto svetlobe ...
---	---

Seveda Ošlakova poezija zasluži podrobnejšo analizo ali vsaj interpretacijo, kot jo lahko podamo tu. Poleg vsega drugega je namreč tudi dokaz, kako se mlad pesnik more odzivati sebi in svojemu času na samosvoj, originalen način, je pa istočasno moderen, človeški in dovolj komunikativen, da je njegova pesem dostopna širšemu krogu bralcev. To pa so danes sama priznanja, ki jih ne moremo podeliti velikemu številu slovenskih pesnikov.

RUDARSKI POZDRAV

**Rudarju čast,
po krvavi borbi spet oblast.**

**Nobeno kolo vrteti se ne da,
brez premoga,
rude in zlata.**

**Bilo ne bi vesoljskih raziskav,
brez rudarjevih
žuljav.**

**Rudarju čast,
po krvavi borbi spet oblast.**

**Zdaj naj doni,
najlepši mu pozdrav:**

**srečno, srečno,
vrni se iz jaška čil in zdrav!**

Tomaž Kolar

Tečaji RK med obema vojnama

RK Guštanj je zelo skrbel za to, da bi se Guštanjčani čimbolj izpopolnjevali. Organizirali so razne tečaje, in sicer: šoferske, za prvo pomoč in tečaje za reševanje utopljenec. Vključili so precej domačinov in tudi občane iz bližnje okolice, posebno iz Kotelj, kjer so zajeli v to izpopolnjevanje precej kmečkih ljudi. Pa poglejmo, kaj so vse pripravili. Šoferski izpit so opravljali šoferji RK julija 1928 v Guštanju, in sicer: Karel Bevc, trgovec v Guštanju, Miloš Jelenko, obratni knjigovodja v jeklarni, Maks Husar, računovodja v jeklarni, ter Hubert Legner, ključavničarski mojster v Guštanju, poleg njih pa še guštanjski zdravnik dr. Boštjan Erath. Za enega kandidata je znašal strošek 200 din.

Bolničarski tečaj za člane požarne obrambe je bil konec leta 1928 v osnovni šoli. Vabljeni so bili naslednji tečajniki: Hedvika in Robert Jamšek, Eliza Zega, Julka Rozman, Marija Razpet, I. Hezl, Ivan Petrač, Ivan Schmutzer in Josip, Josip Sater, Josip Mezner, orožnik, Karel Bevc, šofer Miloš Jelenko, Maks Husar, šofer Hubert Legner in Ivan Dretnik.

Osnovni samarjanski tečaj RK v Guštanju je trajal od 1. decembra 1930 do 22. marca 1931. Vodila sta ga dr. Boštjan Erath, okrožni zdravnik v Guštanju, ter tajnik krajevne odbora Rajko Kotnik. Vpisanih je bilo 32 kandidatov, predavanja pa so trajala po dve uri dvakrat na teden, skupaj 40 ur. Učbeni pripomočki so bili: knjiga prve pomoči dr. Rusa ter knjige iz zasebne zdravstvene knjižnice dr. Eratha. Za praktično učenje so uporabljali obvezilni material, društvene nosilce, odborov rešilni avto in pripomočke za prvo pomoč. Obisk je bil zadovoljiv in zanimanje zelo dobro. Z odličnim uspehom je opravilo izpit 29 tečajnikov, s prav dobrim pa trije. Izpit so položili: Margarita Gracijanski, Danica Rojina, Helena Schmutzer, Marija Juh, Marica Rutar, Emilija Poličnik, Marija Ledinek, Alojzija Revelant, Margareta Kratz, Ela Konečnik, Šeli Kamnik, Aliza Plazovnik, Magdalena Verčko, Marija Zimmerl, Gabrijela Petrač, Jožefa Paradiž, Marjeta Harih, Jožefa Večko, Nežka Lipovnik, Albin Kerševan, Josip Škof, Josip Schmutzer, Josip Šmid, Josip Marovšek, Ivan Schmutzer, Ferdinand Vozu, Josip Krevh, Ivan Čivnik, Josip Štehar, Mirko Smrtnik, Ivan Legner in Hinko Kričič.

Se v istem letu, to je od 15. novembra 1931 do 28. februarja, je bil enak tečaj v Kotljah, ki se ga je udeležilo 28 kandidatov.

Predavanja so bila ob nedeljah po tri ure v osnovni šoli v Kotljah. Pri izpitu so bili navzoči predstavniki šole in cerkvene oblasti. Izpit je položilo 23 kandidatov, in sicer 14 z odličnim ter 9 s prav dobrim uspehom. Slavnostni zaključek je bil dne 8. maja v osnovni šoli v Kotljah, kjer je vse navzoče pozdravil hotuljski župan Ivan Petrič, nato vodja tečaja dr. Erath, sreski načelnik dr. Hacin, v imenu tečajnikov pa šolski upravitelj Adolf Sokol. Največ tečajnikov je bilo kmečkega rodu.

Tečaj so uspešno zaključili: Marija Barl, Avgust Cehner, Ivan Filip, Alojz Gros, Franc Herman, Hermina Jensch, Simon Kamnik, Jožefa Kostwein, Justina Kostwein, Eleonora Kraker, Ernst Ladinik, Filip Merkač, Ivan Pratekner, Ivan Pusovnik, Štefanija Rakovnik, Jožef Slivnik, Adolf Sokol, Antonija Sokol, Franc Šajbler, Marija Šajbler, Angela Tratnik, Anton Trup, Ivan Serajnik.

Istočasno je bil v gospodinjstvi šoli tudi tečaj prve pomoči, ki se je končal 10. aprila 1932.

Ob zaključku so bili navzoči upravni odbor RK Guštanj, občinski zastopnik ter zastopnik cerkvene oblasti. Tudi ta tečaj je trajal 40 ur. S prav dobrim uspehom ga je opravilo 18 tečajnic, z dobrim pa pet. V glavnem je bil namenjen mladim kmeticam (18), ostale (5) pa so bile zasebnice oziroma služkinje.

Doma so bile iz Kotelj in Guštanja: Marija Slivnik, Angela Pipan, Valčka Fink, Pavla Kamnik, Matilda Krebs, Rozina Petrič, Frančiška Gostenčnik, Antonija Razgoršek, Ana Glavar, Marija Petrič, Marica Vožank, Rozika Dolinšek, Pavla Gruber, Kristina Hart-

man, Franica Konečnik, Angela Kremžar, Lenčka Lužnik, Lenčka Metarnik, Lizika Novak, Pavla Mezner, Marica Razgoršek, Helena Vušnik in Urška Lipovnik.

V nedeljo, 28. januarja 1934, je občinski odbor RK v Guštanju razdelil samaritanske listine tridesetim samaritancom obojega spola. Svečana prireditev je bila ob 11. uri v guštanjski osnovni šoli. Navzoči so bili člani odbora in nadzornega odbora ter predstavniki občine na čelu s predsednikom občine Dominikom Kotnikom. Dr. Erath je pozdravil vse navzoče, nakar je imel tajnik Rajko Kotnik naslednji nagovor:

Samaritanke, samaritanci!

Danes polagate zaobljubo, da boste povsod in vedno delali v smislu svetopisemskega Samaritana. Dragi, ni vse, da ste prisostvovali predavanju o prvi pomoči in da se vam izroča listino, ki pravi, da ste stopili v krog bojevnikov za mir med narodi in dobro človeštva. Tudi delo vas čaka, neplačano, nesebično delo.

Samaritanke! Slišale ste veliko dobrega in koristnega na zadnjem tečaju iz ust našega predavatelja, gospoda predsednika dr. Eratha. Njegove nauke vtisnite si v globino svojega srca, kjer naj kipijo in rastejo v smislu Rdečega križa. Drage, stvarstvo vas je določilo za materinstvo. Mati pa je v družini prva samaritanica, saj ona blaži družinsko sožitje, ona je prva, ki zdravi v družini vse dušne in telesne bolečine, da se še sedaj udeležujete v poslu, ki vam je določen. Vidim in slišim, da je mnogokrat treba kje kako tolažnico ali strežnico pri bolnici ali bolniku, a je ni. Potrebna ali potrebni je pač siromak, ne more si strežnice privoščiti. Samaritanke, idite med te potrebne siromake, blažite jim duševne in telesne bolečine! Delo sicer ni prijetno, a plačilo je lepo. Zavest, da se je naredilo nekaj dobrega.

Vam, samaritanici, pa predložim prošnjo, da ste vedno in povsod vitezi Rdečega križa, da kot taki zemetujete vse zlo, vse sovraštvo, vso podlost, da ste vedno branilci naše bele neomadeževane zastave, ki nosi v sredini križ trpljenja in ljubezni.

Ob koncu želim, da takoj nastopite pot glasnikov Rdečega križa in Bog bo blagoslovil vaše delo.

Samaritanske listine so prejeli: Avgust Dretnik, Ivan Dretnik, Justina Fink, Marija Fink, Pavel Harnold, Ljudmila Isak, Anica Ivartnik, Hilda Kratky, Jospina Krivograd, Franc Krivograd, Alojzija Krevl, Blaž Kavc, Anton Kolar, Alojz Kreiger, Julijana Ledinek, Adolf Legner, Kristina Mezner, Josip

Medvešek, Franc Mihelač, Anton Millonig, Ivan Marovšek, Marija Pongrac, Sofija Prešern, Luka Pavšer, Ivo Radetič, Ivana Reven, Justina Sternjak, Pavel Šoštarič, Miroslav Tasoto in Ervin Wlodyga. Tečaj je trajal od 11. oktobra do 10. decembra 1933.

Plavalnega in reševalnega župnega tečaja so se avgusta 1934 udeležili Ervin Wlodyga ter učitelj Maks Dolinšek in Maks Tomažič. Prva dva sta bila potem uradna nadzornika v guštanjskem kopališču, ki je bilo last RK Guštanj.

Zaradi vedno večjih potreb po šoferjih reševalnega avtomobila je RK že jeseni leta 1937 organiziral tečaj za šoferje. Predavanja o motoroznanstvu je imel v zimskih mesecih Smiljan Favaj, praktične vožnje pa Hubert Legner. 8. junija 1938 so opravljali izpit: Joško Kermek, upravnik pošte v Guštanju, Miloš Konečnik, ključavničar v jeklarni, Adolf Legner, ključavničar v jeklarni, Ivan Legner, klepar v jeklarni, Stanko Štor, uradnik v jeklarni, in Ervin Wlodyga, pisarniški pomočnik v jeklarni.

Imenovani so bili člani občinskega odbora društva Rdeči križ v Guštanju in so se kot prostovoljni šoferji vključili v samaritansko službo.

Za šoferski izpit sta se prijavila tudi Jožef Plesivčnik, posestnik na Prevaljah, in magister Jordanič, lekarnar na Prevaljah. Seveda sta polagala izpit na svojih vozilih in na lastne stroške.

Kakor je razvidno iz podatkov, se je Rdeči križ v Guštanju vsestransko trudil za čim večje in čim boljše izpopolnjevanje svojih članov, kar mu je tudi uspelo. Bili so tudi tečajni prve pomoči za podmladek Rdečega križa, kar pa je bilo izvršeno po šolah. Marsikdo je spoznal koristnost teh tečajev, saj so pridobljeno znanje in izkušnje uporabljali ne le pri raznih nesrečah, ampak tudi doma, v lastni družini.

To so bili v glavnem vsi tečajni, ki jih je organiziral RK Guštanj med prvo in drugo svetovno vojno.

Ervin Wlodyga

GLASBENIKI MED SEBOJ

Pri večerji, ki so jo v Parizu priredili v čast Mozartovega rojstnega dne, je nekdo dvignil čašo in nazdravil avtorju Don Juana.

»Naj živi Mozart!« so vzklikali prisotni.

»Bodite tiho,« je užaljeno dejal Rossini, »rajši pijmo na naše zdravje! Mozart nas bo brez tega vse preživel!«

Od leve proti desni Aleš Dervodel, valjarski mojster, dr. Boštjan Erath, zdravnik, Jože Sater st., slikarski in pleskarski mojster (na glavni cesti Ravne — Prevalje pred Sokolskim domom leta 1937)

Jože Sater

Za množičnost v telesni kulturi

Občinska zveza za telesno kulturo je na svoji IX. redni seji februarja razpravljala o množični telesni kulturi v naši občini in pri tem vzela pod drobnogled dve zelo važni področji te dejavnosti: šolska športna društva in rekreacijo zaposlenih.

Rekreacija

Naša občina je bila leta 1972 ena izmed petih slovenskih občin, v kateri se je poizkusno začela izvajati akcija TRIM, ki je imela in še ima osnovni namen vključiti v zdravo razvedrilo telesno vzgojo čimveč občanov. Lanskoletna akcija je bila dobro zastavljena vsaj v občinskem merilu, saj je bilo od ObZTK in tudi občinskega sindikalnega sveta z vidika propagande in obveščanja narejeno veliko, medtem ko je neposredna izvedba akcije v delovnih kolektivih bila prepuščena predvsem sindikalnim organizacijam in njihovim komisijam za rekreacijo.

Iz podatkov in analiz, ki jih je zbrala v izdelavo ObZTK, je točno razvidno, kako so se posamezne komisije v delovnih kolektivih lotile te akcije in kaj je bilo na tem področju v letu 1972 narejeno.

Izkaznic za splošno značko TRIM (rdeči

Rudnik Mežica	500	25	5 %
TRO Prevalje	150	41	27,4 %
Sindikata občinskih delavcev	85	2	2,4 %
Instalater Prevalje	80	1	1,25 %
Sindikata prosvetnih delavcev	80	2	2,5 %
Koroški zdravstveni dom	61	1	1,6 %
TTL Prevalje	20	3	15 %
Gimnazija Ravne	30	2	6,6 %
LIO Mušenik	22	4	18,2 %
Stanovanjsko podjetje Ravne	10	4	40 %
GO Ravne	20	9	45 %
KZ Prevalje	10	2	20 %
ŠSD Mladost OŠ Prevalje	20	3	15 %
Intes Prevalje	20	6	30 %
LIO Prevalje	20	1	5 %
posamezniki	79	11	14 %

Ostali: Zavod za delovno usposabljanje mladine Črna (45), Viator Prevalje (100), TVD Partizan Mežica (20), Kino Peca (4), SDK Prevalje (17), Koloniale Prevalje (30), Merx Ravne (50), GO Črna (20), Mesnina Ravne (35), Komunalni zavod za socialno zavarovanje Ravne (40), Osnovna šola Mežica (5), Občinski sindikalni svet Ravne (60), ObZTK Ravne (58), posebna osnovna šola Ravne (20) in JNA (70) pa niso vrnili niti enega pravilno izpolnjenega kartona.

Analiza kaže, da je pogoje za splošno značko TRIM izpolnilo 163 moških, in sicer:

do 20. leta starosti	12 ali 7,35 %
od 20. do 30. leta	55 ali 35,80 %
od 30. do 40. leta	53 ali 32,50 %
od 40. do 50. leta	31 ali 19,00 %
od 50. do 60. leta	8 ali 4,90 % in
nad 60. let	4 ali 2,45 %
ter 33 žensk, in sicer:	
do 20. leta starosti	1 ali 3,05 %
od 20. do 30. leta	10 ali 30,30 %
od 30. do 40. leta	17 ali 51,50 % in
od 40. do 50. leta	5 ali 15,15 %

Čeprav akcija TRIM ni bila namenjena šolski mladini, smo dovoljevali to dejavnost tudi otrokom, vendar samo tam, kjer se je v akcijo vključila celotna družina. Najmlajša udeleženka je bila Marija Poberžnik, učenka, rojena leta 1961, najmlajši udeleženec pa Marko Pogorevc, učenec, rojen leta 1964. Pohvaliti je potrebno najstarejša udeleženca, pri ženskah Gretko Planinšek, rojena 1923. leta, in pri moških Karla Aberška, rojenega leta 1905.

Za športni znak TRIM (plavi karton) je bilo razdeljenih 593 izkaznic, vrnjenih in pravilno izpolnjenih pa jih je bilo 60, od tega:

za bronasti znak 4,
za srebrni znak 11 in
za zlati znak 45.

karton) je bilo v naši občini razdeljenih 2881, nazaj pa smo jih pravilno izpolnjene — najmanj 150 aktivnosti — dobili 196 ali 6,8 odst. Pri tem je treba poudariti, da je tu na vsak način ponekod šepala evidenca aktivnosti ali drugače povedano, da je bilo od 2881 občanov le več aktivnih več kot 150-krat kot samo 196, vendar vsi skozi vse leto svojih aktivnosti niso beležili. To torej pomeni, da je bila ta akcija poleg osnovnega cilja rekreirati se, tudi akcija, ki je pokazala na našo urenjenost, vztrajnost, in še na kaj drugega, seveda v izredno skromni obliki. Kljub temu opravičilo pa le ne moremo mimo tega, da bo lahko akcija bolj uspela, če bi bila še bolj pripravljena, če bi se ljudem organiziralo več aktivnosti, če bi jih na akcijo stalno spominjali in če bi jim uspeli dopovedati, da naj ta akcija postane čimprej navada. Stalen stik odgovornih reaktorjev po oddelkih in obratih, nenehna skrb komisij za rekreacijo in odgovornih referentov za rekreacijo v podjetjih bi verjetno brez večjih dodatnih obremenitev dala le boljše rezultate. O tem se lahko prepričamo, če pogledamo, kako je bilo s to akcijo v posameznih kolektivih.

Železarna Ravne je dobila 1100 izkaznic, oddala jih je 79 ali 7,5 odst.

500	25	5 %
150	41	27,4 %
85	2	2,4 %
80	1	1,25 %
80	2	2,5 %
61	1	1,6 %
20	3	15 %
30	2	6,6 %
22	4	18,2 %
10	4	40 %
20	9	45 %
10	2	20 %
20	3	15 %
20	6	30 %
20	1	5 %
79	11	14 %

Od 60 tekmovalcev iz vse doline, ki so si na tekmovanjih v najmanj štirih panogah prislužili bronasti, srebrni ali zlati športni znak TRIM, jih je:

- 24 iz TRO Prevalje!
- 24 iz železarne Ravne,
- 2 iz rudnika Mežice,
- 3 iz šolskega centra Ravne,
- 3 iz gimnazije Ravne

ter po 1 iz podjetij Instalater, LIO in Intes s Prevalj ter GO Ravne.

Iz analiz o sodelovanju nosilcev športnega znaka v posameznih panogah je razvidno, da jih je:

43 kegljalo	4,09 (možno 5)
48 streljalo	3,79 (5)
31 smučalo	9,88 (10)
33 plavalno	8,96 (10)
36 teklo	12,94 (15)
43 kolesarilo	15,00 (15)
52 bilo v planinah	22,40 (25) in
43 bilo na stezi TRIM	12,13 (15)

Največ tekmovalcev je bilo v planinah, kar ni presenečenje, saj je planinarjenje že leta in leta priljubljena rekreacija in poleg tega je tu možno doseči tudi največ točk. Preseneča pa streljanje na drugem mestu kljub sorazmerno zelo nizkemu točkovanju te panoge. Razveseljiva je visoka udeležba v kolesarjenju in vadbi na stezi TRIM, ki je izenačena s sicer najbolj priljubljeno rekreacijsko panogo kegljanjem. Tek in plavanje sta zasedla pričakovano mesto, preseneča pa zadnje mesto smučanja (ali pa je bilo za to panogo premalo tekmovalcev).

Med nosilci prvih športnih znakov TRIM pri nas sta le dve ženski, Elica Čepelnik in Jožica Filipančič, med vsemi pa je 23 delavcev in 37 uslužbencev, poprečna starost pa je 31,5 let (računano na leto 1972). Največ 6 — je bilo starih 29 let, najmlajši je bil star 17, najsta-

rejši pa 54 let (Franc Telcer), oba pa sta dosegla 70 točk in osvojila zlat športni znak TRIM. V vseh 8 panogah je tekmoval samo Adolf Čepelnik iz TRO Prevalje in dosegel 98 točk (od 100 možnih) ter ga je potrebno za ta njegov uspeh res pohvaliti.

Popreček pri bronastih znakih je 31,5 točke (od 31 do 33), pri srebrnih znakih 46,5 točke (od 42 do 54) in pri zlatih znakih 68,9 točke (od 60 do 98).

To bi bilo v grobem vsi zbrani podatki o akciji TRIM v letu 1972, iz katerih si vsak lahko ustvari sliko o uspešnosti ali neuspešnosti posameznikov in kolektivov v tem prvem poizkusnem letu TRIMA pri nas na Koroškem.

Seveda pri tem ne smemo pozabiti na veliko pridobitev, ki smo jo 20. avgusta lani dali v »obratovanje« — strezo za TRIM na Rimskem vrelcu, katero je od 22. 9. do 18. 12. obiskalo 3128 ljudi, kar je preko 1000 na mesec. Čeprav so bili med obiskovalci tudi šolarji in dijaki, koristnost tej telovadnici v naravi za rekreacijske namene ne gre oporekati.

Poleg tekmovalcev za TRIM so bila tudi lani organizirana običajna občinska sindikalna tekmovanja, pa tudi nekateri delovni kolektivi so bili zelo aktivni s svojimi internimi tekmovanji. Pri tem prav gotovo prednjačijo prevaljski kolektivi na čelu s TRO, rudnik Mežica in GO Črna in ker se je TRO daleč najboljše odrezal tudi v akciji TRIM, mu gre tudi posebno priznanje.

Šolska športna društva

V naši občini imamo delovna šolska športna društva na vseh osnovnih šolah, na posebni osnovni šoli ter na gimnaziji in šolskem centru. Delo v lastnem društvu torej ni organizirano samo na rudarski šoli v Mežici. Za to so prav gotovo objektivni razlogi, vendar je kljub temu treba poizkušati tudi tam ustanoviti ŠSD.

Vsa ŠSD podpira tudi finančno ObZTK, v letu 1972 pa je del sredstev, predvsem za nagrajevanje kadra, direktno ŠSD prispevala tudi TIS, kar je treba posebej poudariti in pohvaliti. To tudi pomeni, da skrb za delo ŠSD ni samo stvar ObZTK, ampak tudi vodstev šol in TIS.

Najboljše merilo za delo ŠSD je njihova razvrstitev med sorodnimi slovenskimi šolami v tekmovanju, ki ga vsako leto razpisuje republiški center šolskih športnih društev, predvsem zaradi tega, ker tu ne gre izključno za športno tekmovanje, ampak tudi za druge dejavnosti, od prostovoljnega dela do neposrednega samoupravljanja.

V letu 1972 so se med 73 osnovnimi šolami naša društva uvrstila tako:

- 15. mesto ŠSD OŠ Črna
  - 16. mesto ŠSD Pionir Ravne
  - 27. mesto ŠSD Mladost Prevalje
  - 35. mesto ŠSD Štalekar Mežica
- in med 23. srednjimi šolami:
- 1. mesto ŠSD gimnazija Ravne
  - 11. mesto ŠSD ŠC Ravne

Naši gimnaziji je treba tudi na tem mestu iskreno čestitati, saj so lani bili že drugi prvi, in jim zaželeli, da bi jim ta podvig uspel tudi tretjič zaporedoma. Tudi rezultati ostalih naših društev so vzpodbudni in pomenijo prav gotovo solidno osnovo za še boljše dosežke v naslednjih letih. Rezultati društev na šolah I. stopnje pa bi verjetno že sedaj bili boljše, če bi v teh društvih bilo dovolj strokovnega in mentorskega kadra ter da delo ne bi bilo odvisno od učiteljev telesne vzgoje, ki so poleg rednega dela v šoli in mentorskega ter krožkovnega dela v ŠSD obremenjeni še z lastnim študijem, saj morajo za opravljanje svojega poklica imeti višjo in ne samo srednjo izobrazbo. Vprašanje kadra je sploh problem že pri rednih urah telesne vzgoje, in če naj bo telesna vzgoja v ŠSD nekakšna nadgradnja redni telesni vzgoji, pogledimo, kako močna je v naši dolini ta osnova, na kateri gradimo in moramo tudi v bodoče graditi delo šolskih športnih društev.

Iz podatkov, ki so bili zbrani za sejo predsedstva ObZTK, je razvidno, da hodi v osnovne šole in posebno osnovno šolo, v gimnazijo, v rudarsko šolo in na ŠC skupaj 4388 šolarjev, dijakov in učencev, in sicer:

centralna osnovna šola v Črni	460 učencev
podružnica Zerjav	49 učencev
podružnica Javorje	34 učencev
podružnica Koprivna	47 učencev
ali skupaj OŠ Črna	590 učencev
osnovna šola Mežica	521 učencev

centralna osn. šola v Prevaljah	695 učencev
podružnica Leše	28 učencev
podružnica Lokovica	41 učencev
podružnica Šentanel	46 učencev
ali skupaj OŠ Prevalje	810 učencev

centralna osnovna šola Ravne	1251 učencev
podružnica Kotlje	71 učencev
podružnica Strojna	34 učencev
ali skupaj OŠ Ravne	1356 učencev

v posebno osnovno šolo Ravne	86 učencev
v rudarsko šolo v Mežici	43 učencev
v gimnazijo Ravne	487 dijakov
v šolski center Ravne	495 učencev in dijakov
od tega v poklicno šolo	378 učencev
v šolo za priučitev	59 učencev
v tehnično srednjo šolo	58 dijakov

Na osnovnih šolah morajo učitelji ali profesorji telesne vzgoje obvezno učiti še v 5. razredih. Tudi to je treba vedeti, da je predpisana tedenska obveznost na vseh šolah (torej tudi na šolah II. stopnje) 20 učnih ur. Sedaj pa pogledajmo, kako je z zasedbo ur in strokovnjakov telesne vzgoje na naših šolah.

Na osnovni šoli v Črni je 9 oddelkov (5. 7. in 8. razred po 2, 6 razredov 3. oddelki), ki bi morali biti pokriti s pedagogom za telesno vzgojo. Tov. Zmagaj ima 28 ur učne obveznosti tedensko in uči v 5. razredih.

Na osnovni šoli v Mežici je 10 oddelkov (od tega 3 oddelki 5. razredov), ki morajo pri pouku telesne vzgoje imeti strokovnjaka za telesno vzgojo. Tov. Roškarjeva ima 22 ur tedenske obveznosti in ne uči v dveh oddelkih 5. razreda.

Na osnovni šoli na Prevaljah učita Skrinjarjeva in Srnko v vseh razredih od petega naprej in imata po 20 ur tedensko. Tudi na ravenski osnovni šoli, kjer učijo Skitkova, Vlačičeva, Hojnik in Stopar po 21 ur tedensko, imajo pouk telesne vzgoje v vseh razredih od petega naprej. Tov. Pandev ima 23 ur tedensko in uči vse razrede od 4. do vključno 8. na posebnih osnovni šoli.

Na gimnaziji učita Filipančičeva 28 ur in prof. Kotnik 30 ur tedensko vse razrede, na ŠC pa prof. Hadžiagič 22 ur tedensko tudi vse razrede, na rudarski šoli pa tov. Vevar honorarno poučuje telesno vzgojo.

Razen tov. Hojnika, prof. Kotnika in profesorja Hadžiagiča se vsi ostali učitelji telesne vzgoje dodatno izobražujejo.

Pravzaprav nikjer ni čisto v redu in kje so tu še ure za delo v ŠSD, zares kritično pa je na gimnaziji ter na osnovnih šolah v Črni in Mežici.

Kadrovsko vprašanje za delo v redni telesni vzgoji mora biti rešeno in s tem bo pomagano tudi ŠSD. Vendar tudi ta pomoč ne bo v celoti odpravila problema kadrov, zato je ObZTK že lani kot prva v Sloveniji organizirala in tudi uspešno izvedla tečaje za organizatorje, vaditelje in sodnike ŠSD v panogah: odbojka (izpite naredilo 24 učencev in dijakov), rokomet (24), atletika (11), smučanje (10), košarka (16) in namizni tenis (11) in tako za delo v šolskih športnih društvih usposobila 96 mladih strokovnjakov. Poleg tega je ObZTK plačala stroške za šolanje pripravnikov za trenerje in mladinskih sodnikov v Ljubljani v panogah košarka, rokomet, nogomet, gimnastika, atletika in odbojka. Izpite je leta 1971 naredilo 13, leta 1972 pa 11 kandidatov iz vrst ŠSD gimnazije in ŠC.

Tem mladim strokovnjakom pa je treba zaupati, da samostojno (seveda pod nadzorstvom) vodijo posamezne krožke, kar je vsekako lažje na šolah II. kot I. stopnje, zato je kljub vsemu poizkušati za delo v ŠSD na osnovnih šolah pridobiti zunanje sodelavce.

Drugi problem za delo v ŠSD in tudi telesne vzgoje so pokriti prostori, o čemer pa smo v Koroškem fužinarju že zelo obširno pisali in zato te razprave s seje ObZTK tu ne bi ponavljali. Mogoče samo to, da sta telovadnice najbolj potrebni Mežica in Ravne.

Tretji problem se nanaša na pravilno vrednotenje telesne vzgoje nasploh in konkretno na vrednotenje dela učiteljev in profesorjev telesne vzgoje za delo v ŠSD, ki vsaj do sedaj še daleč ni bilo tako, kot bi moralo biti.

V razpravi, v kateri so poleg članov predsedstva sodelovali tudi gosti prof. Goršič iz Celja, tov. Novak iz Maribora, direktor ravenke TIS tov. Feldin ter predsedniki in mentorji vseh šolskih športnih društev v naši dolini kakor tudi nekateri predsedniki strokovnih odborov, je bila predvsem poudarjena skrb za ustvarjanje boljših pogojev pri nadaljnjem delu v rekreacijski dejavnosti in pri delu šolskih športnih društev. Predvsem je treba v obeh dejavnostih stremeti za čimvečjo možno množičnostjo in temu cilju morajo biti podrejene vse naloge.

Na podlagi uvodnih misli in obširne razprave je ObZTK sprejela naslednje

z a k l j u č k e

A. Rekreacijska dejavnost:

1. Telesna kultura delovnih ljudi mora postati pravica vseh zaposlenih ter morajo zato delovne organizacije v svojih samoupravnih aktih opredeliti obveznosti glede telesne kulture. Skrb za telesno kulturo mora postati samoupravna odgovornost zaposlenih.

Za izvajanje rekreacije zaposlenih morajo odgovarjati strokovne službe v delovnih organizacijah in morajo zato svoje službe okrepiti s strokovnjaki za to področje.

2. Krepi in razširiti je treba vsa tista tekmovanja in delavske športne igre, ki vključujejo veliko število zaposlenih in so organizirane tako, da pomenijo stalno obliko vadbe in omogočajo redno rekreacijsko dejavnost v kraju in občini.

Prav tako je treba omogočiti delovnim ljudem individualne aktivnosti, za kar je zelo pripravno tekmovanje za splošno značko TRIM.

Tekmovanja za športni znak TRIM morajo biti organizirana v vseh krajih doline v rednih časovnih presledkih skozi vse leto. V to tekmovanje je treba vključiti tudi srednješolsko mladino.

Načrtovati in usklajevati je treba tekmovanja v delovnih organizacijah, v krajevnem in občinskem merilu ter pri tem upoštevati potrebe po rekreacijski dejavnosti in pogoje ter možnosti za izvedbo posameznih tekmovanj.

3. ObZTK mora skupaj z zainteresiranimi delovnimi organizacijami in društvi v Podpe-

ci, Črni, Mežici in na Prevaljah v letu 1973 začeti graditi steze za TRIM.

ObZTK naj skuša zainteresirati delovne organizacije za skupno akcijo in pomoč pri gradnji vsaj enega mini golfa v občini.

Delovne organizacije naj skupaj s sindikalnimi organizacijami skrbijo za gradnjo in vzdrževanje potrebnih rekreacijskih objektov, zlasti manjših in ceneni (kegljišča, asfaltirane površine — igrišča za male športe, betoniranje namiznoteniških miz, prostore za balinanje itd.) ter poizkušajo v zdravem okolju ustvariti delavske rekreacijske centre.

Delovne organizacije naj skupaj s sindikati skrbijo za potrebne rekreacijske objekte in športne rekvizite v počitniških domovih, kjer naj zagotovijo tudi strokovno vodenje rekreacije v času aktivnih počitnic zaposlenih.

4. Utrditi je treba strokovni odbor za rekreacijo pri ObZTK kakor tudi krajevne odbore za rekreacijsko dejavnost, ki naj poleg osveščanja zaposlenih za to dejavnost v vseh obstoječih medijih skrbijo tudi za usklajevanje in organiziranje tekmovanj rekreacijskega pomena.

V krajevne odbore je zato treba vključiti poleg predstavnikov delovnih in sindikalnih organizacij tudi predstavnike vseh tistih strokovnih organizacij, ki imajo v svojem programu množično telesno vzgojo, kot so društva Partizan, planinska društva in druga.

ObZTK in njen strokovni odbor za rekreacijo morata tudi v bodoče tesno sodelovati z občinskim sindikalnim svetom ter z njegovo aktivno pomočjo skrbeti za propagando, osveščanje in izvedbo tekmovanj v občinskem merilu. ObZTK in občinski sindikalni svet morata skrbeti tudi za potreben kader za izvedbo teh nalog v občini.

ObZTK mora vzpostaviti potrebno sodelovanje za to dejavnost tudi z drugimi zainteresiranimi organizacijami (SZDL, SLO, itd.).

5. Rekreacijska dejavnost, tekmovanje za splošno značko TRIM in športni znak TRIM morajo dobiti večjo podporo od republiških organov, predvsem v propagandnem smislu.

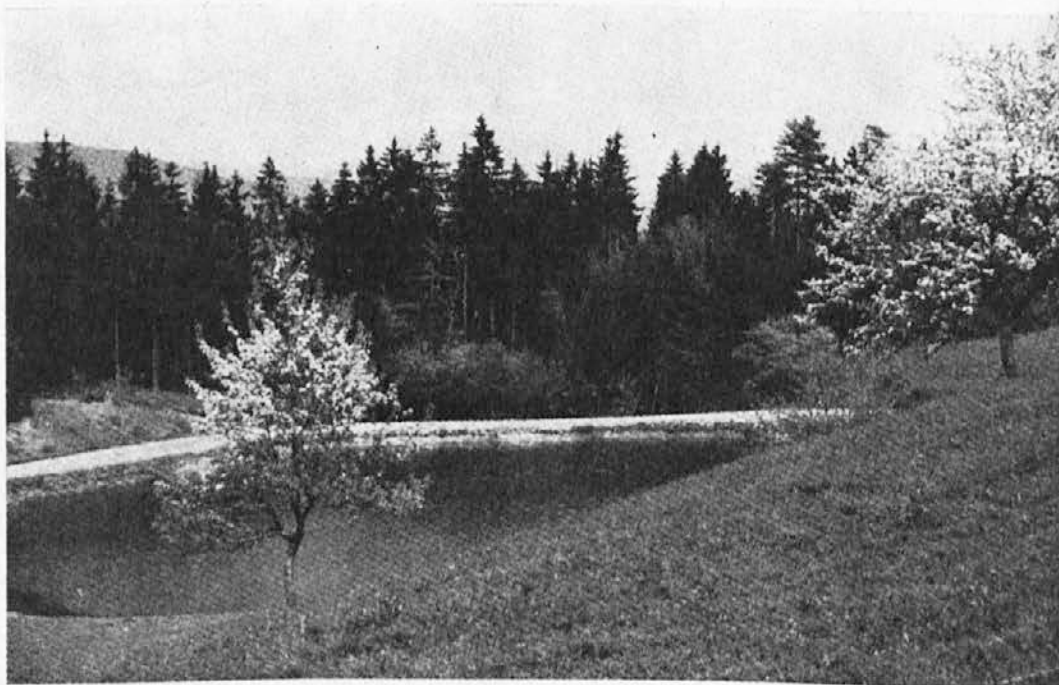
Nerazumljivo je, da sredstva javnega obveščanja tako malo storijo za širšo obveščanje ljudi v tej koristni dejavnosti. Da bi se to izboljšalo, bi morale skrbeti republiške organizacije ZTKS, sindikati in socialistična zveza.

Tudi v okviru občine je treba to dejavnost pravilno vrednotiti in ji dati polno podporo, kar pa ni dolžnost samo ObZTK, ampak tudi drugih občinskih in krajevnih organizacij.

6. ObZTK naj s primernimi priznanji nagradi najboljše posameznike in najboljši kolektiv v lanskoletni akciji TRIM.

B. Šolska športna društva

1. Šolska športna društva so organizirana oblika telesne vzgoje, ki vzpodbuja in združuje učence in dijake v sproščenejši in

Ob Ivarčkem jezeru

ustvarjalnejši obliki telesne vzgoje. Šolska športna društva so tudi v naši občini upravičila svoj obstoj. ObZTK jih bo tudi v bodoče podpirala, to pa mora postati tudi trajna naloga in dolžnost temeljne izobraževalne skupnosti in ravnateljstev posameznih šol.

Tudi mladinska organizacija na šolah II. stopnje in pionirska organizacija na šolah I. stopnje se morata ustvarjalno vključiti v načrtovanje in oblikovanje samoupravnega dela v ŠSD.

2. Strokovno delo v ŠSD je v prvi vrsti odvisno od učiteljev in profesorjev telesne vzgoje na šoli, ki morajo predvsem delati v ŠSD kot mentorji in vodje posameznih krožkov. Za to delo pa morajo biti primerno nagrajeni.

Zaradi študijske obveznosti telesnovzgojnih delavcev na vseh naših osnovnih šolah, zaradi široko razvejane dejavnosti in zaradi obvladovanja strokovnosti morajo ŠSD vključiti v svoje delo tudi zunanje sodelavce (nekateri že delajo — planinstvo, šah, itd.).

ŠSD in ravnateljstva šol morajo imeti več zaupanja v mlade strokovne kadre, ki sta jih izšolala ObZTK in RC za ŠSD ter te kadre aktivno vključiti v delo posameznih krožkov.

3. ŠSD naj bodo pobudniki za gradnjo manjših športnih objektov pri šoli in naj s prostovoljnimi delom pomagajo pri takih akcijah, v katere se morajo vključiti tudi vodstva šole in krajevni faktorji (primer Crne).

Zaradi občutnega pomanjkanja pokritih prostorov v naši občini za šolsko in izvenšolsko telesno vzgojo je treba stalno opozarjati in vztrajati pri zahtevi, da se zagotovi 0,25 m² pokritih površin na prebivalca. Trenutno je najbolj kritična situacija v Mežici in na Ravnah, zato je treba v sodelovanju s TIS, krajevnimi faktorji, občinsko skupščino in delovnimi organizacijami najti primerno rešitev za gradnjo telovadnic.

Nobena šola se v bodoče ne sme graditi brez telovadnice.

4. Telesna vzgoja na šolah se mora obravnavati kot vsak drug učni predmet.

Vodstvo šol in TIS so zlasti odgovorni, da so izpolnjene vse določene in preapisane obveznosti v predmetu telesne vzgoje (število ur, število učiteljev in profesorjev telesne vzgoje, nabava potrebnih rekvizitov, itd.).

Na osnovni šoli Crna in Mežica ter na gimnaziji Ravne ni dovolj učiteljev oz. profesorjev telesne vzgoje, zato je treba z razpisi pridobiti potrebne učne moči.

5. ObZTK naj s svojimi strokovnimi odbori še naprej skrbi za šolanje organizatorjev, vaditeljev in sodnikov ŠSD ter skupno s strokovnim odborom za ŠSD finančno omogoča šolanje trenerjev — pripravnikov in mladinskih sodnikov.

S primerno propagando je potrebno zainteresirati dijake 4. razreda gimnazije za vpis na Visoki šoli za telesno vzgojo v Ljubljani.

ObZTK naj skupno s TIS skrbi za potreben kader za vodenje dejavnosti ŠSD v občinskem merilu.

6. ŠSD naj bodo pobudniki za odpravo plavalne nepismenosti učencev in za organiziranje smučarskih skupin ali razredov ter za nakup smučarske opreme.

ŠSD se naj vsako leto prijavijo za tekmovanje, ki ga razpisuje RC za ŠSD, ker to tekmovanje najboljše zajema vse dejavnosti ŠSD.

Strokovni odbor za ŠSD pri ObZTK bo tudi v bodoče usklajeval občinska in medobčinska tekmovanja, ŠSD pa naj se za ta tekmovanja poslužujejo ugodnosti, ki jih nudi TIS.

7. ObZTK naj s primernim priznanjem nagradi ŠSD gimnazije za 1. mesto med ŠSD šol II. stopnje v SRS.

Strokovna odbora za rekreacijo in za ŠSD naj izdelata načrta za delo obeh odborov pri ObZTK po navedenih zaključkih.

dvigalo se ustavi v petem in že sva v lepo urejeni sobici. Šele sedaj začutim, da sem utrujena. Najprej urico počitka, Janez gre medtem po svojih opravkih. Tako toplo mi je pri srcu: sredi večnega mesta, ali je to mogoče? Ob takšnih mislih zaspiam.

Popoldne so formalnosti urejene: jaz bom ostala ves čas bivanja tu, v tej sobi. Janez se preseli v stanovanje kolegice z akademije, ki je samo deset minut hoda oddaljeno od študentskega doma. Restavracija je pod nami, sicer samo za študente, vendar mi bo Janez lahko nosil vse obroke v sobo. Kar malo se počutim študenta — pri šestdesetih. Vse okrog mene sami študentje. Že prvi dan sem lahko videla in slišala tako mešanico ras in jezikov, da imam občutek, kot da je ves svet v malem v Janezovi sobi. Vsi Janezovi kolegi so hoteli videti njegovo mamo in govoriti z njo. Janez prevaja — francoščina je zame »terra incognita«. Včasih vskočim z nemščino, vmes kaj pokažem z rokami. Šale, smeh, dovtipi letijo, pa vprašanja...

Ko so zadnji žarki zapustili strehe pariških hiš, sva se z Janezom odpravila na najino prvo potepanje po mestu. Bilo je še malo prezgodaj in bulvarji še niso bili prepolni, kavarnice in bari ne preveč zakajeni, ko sva zakorakala skozi znano Latinsko četrt. Boulevard St. Michel se rahlo spušča proti Seini. Okrog naju je pravo vele mestno vzdušje, levo in desno bogato založene trgovine z najnovejše krojenimi oblačili. Povsod sama reklama, tam na vogalu dekle deli listke za otvoritev novega disco kluba, pa »klošarji« (berači), pa spet zelo pomanjkljivo oblečena dekleta in skupina nemških turistov, hitečih za svojim vodičem. Tako sva nenadoma stala sredi starega mostu, ki povezuje na eni strani kopno z otokom, Ille dela Cite — povezanim z nastankom večnega mesta. Pred nama je v vsej svoji veličini stala prekrasna katedrala Notre Dame, od vsch strani osvetljena z žarometi. Obstala sem kot očarana nad to krasoto arhitekture 13. stoletja. Potrebni je bilo skoraj 200

Justina Petrač

Korošica v Parizu

Med pismi od sina Janeza iz Pariza, kamor je jeseni 1971 odpotoval na diplomski študij, sem dobila tudi vabilo, naj za nekaj dni pridem k njemu, da bom videla, kako živi v tem lepem zgodovinskem mestu. Malo sem oklevala, potem pa sem se le opogumila in 4. junija 1972 prispela na cilj.

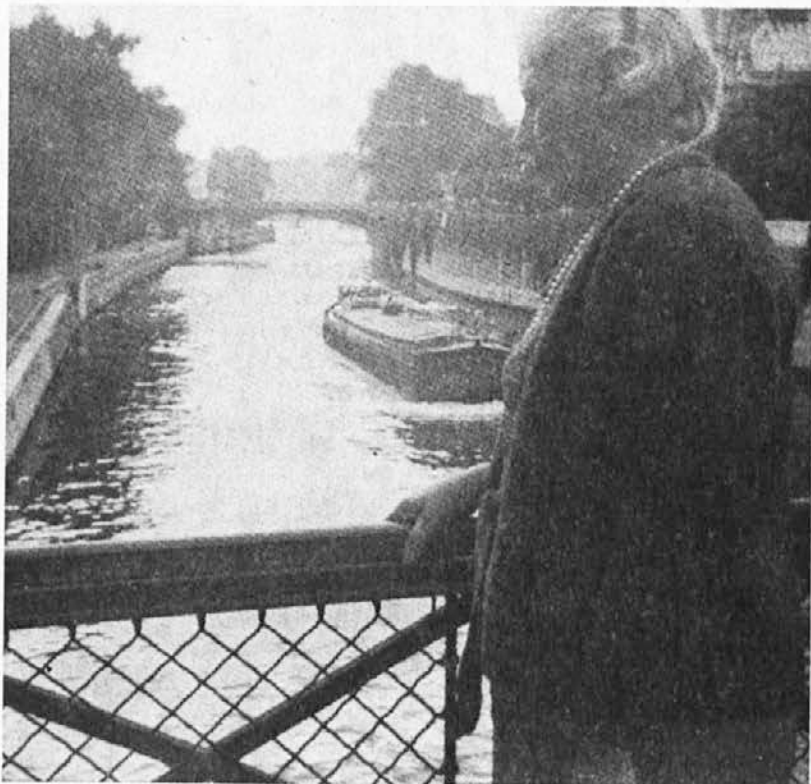
Večno mesto ob Seini se je lesketalo v toplem junijskem soncu, ko je simplon ekspres pripeljal na postajo Gare du Lyon. V meni se je mešalo toliko občutkov, ko sem stopila na peron, da sem verjetno izgledala precej izgubljena sredi množice, ki je hitela proti izhodu. Ali se bova našla z Janezom? Malo me je stiskalo pri srcu ob misli, da ga ni — bo že nekako! Naslov imam, taksiji čakajo pred izhodom, sem se tolažila. Potem sem s prtljago počasi odkorakala za drugimi.

»Hopla! Jaz sem, Janez!« Res, niti ga nisem opazila. Znašel se je ob meni in potem poljubljanje, rože, pa še kakšna solzica veselja in vse je bilo spet lepo. Tako lepo, da nisem mogla verjeti, da je res.

»Greva z metrojem do mojega stanovanja, to bo zate prvo doživetje,« pravi Janez. Dobro. Potem neznanska gneča pod zemljo. Ne, sama se v tem kaosu ne bi znašla, sami hodniki, pa napisi, smeri, gneča, pa spet neskončni hodniki. In potem podzemna železnica. Drviva skozi predore, postaje, ljudje izstopajo, vstopajo. Malo pod zemljo, malo nad njo, potem čez reko Seino, ki se vije kot kača sredi betonske džungle.

»Poglej, tam daleč se vidi katedrala Notre Dame«. Tovorne ladje, pa rečno pristanišče, pa spet tema, spet smo pod zemljo. Prestopiva enkrat, dvakrat in končno najina postaja »Glaciere«.

Napotiva se proti študentski stolpnici, kjer stanuje Janez. Dvanajst nadstropij:

Ob Seini

let nadčloveških naporov, znanja in genialnosti arhitektov, da sedaj stoji tu, na najlepšem mestu pravljice otoka umetnina, ki budi v nas tišino in lepoto preteklih stoletij, ki se odražajo na stolpih, stolpičih, rozetah in arkadah te fantastične stavbe. Na Seini so se rahlo pozibavali odsevi in odtenki odbijajočih se žarkov, se mešali s tisočeriimi lučmi mesta in tiho plavali dalje v noč. Na pomolu tik pod katedralo se je pozibaval velik turistični čoln, ko sva se po stopnišču spuščala proti reki. Vstopila sva, še nekaj minut in motorji so zabrnili. Začelo se je eno mojih najlepših potovanj; tisoč luči Pariza se je zlivalo z valovi, ladja je zavila okoli otoka. Louvre na desni, mehki glas stewardese obuja velike dneve francoskih kraljev, dvorne spletke, zgodovino velike Francije. Plujemo pod mogočnimi mostovi, iz zvočnikov se slišijo znana imena slavnih ljudi, ki so ustvarjali to zgodovino. Palače se vrstijo druga za drugo. Potem se pripeljemo do Eiflovega stolpa, tega veličastnega spomenika genialnosti iz samega železa. Ves žari in se koplje v luči žarometov, veličasten prizor! Tu se ladja obrne in po desnem toku Seine nadaljuje svojo čudovito nočno vožnjo. Ura je bila že skoraj enajst, ko sva se napotila proti študentskem domu.

Za naslednji dan je bil na sporedu obisk na domu Janezovega profesorja. Takoj po zajtrku sva se odpravila z metrojem v 16. četrt — tako imenovano »nobel četrt«. Izstopila sva na prvi postaji čez most, tik ob Eiflovem stolpu. Pot je vodila še malo navzgor ob lepih zgradbah do hiše profesorja Gastona Crunella. Bila sva najavljena, takšna je pač tam navada, čas je bolj skopo odmerjen. Ob prijetnem kramljanju je kaj hitro minila ena ura, ko sva se poslovila od prijaznega in šarmantnega gospoda profesorja, ki je svojih 70 let zelo dobro skrival za svojo življenjsko vitalnostjo.

Potem me je čakalo še eno veliko presenečenje: naenkrat sva se znašla tik ob Eiflovem stolpu, in že je Janez kupoval vstopnice za obisk tega železnega orjaka. Lift se je ustavil najprej v I., nato v II. nadstropju. Tu, na višini približno 150 metrov nad zemljo, smo prestopili v drugi lift, ki nas je nato popeljal do vrha. Bolj ko smo se bližali vrhu, tem manjše so postajale stavbe, ljudje so se spremenili v mravlje, zares pravo človeško mravljišče pod nami! Kaj, če se pokvari lift? Pa kaj bi mislili na to! Sonce je čudovito pripekalo in ves Pariz se je kopal v njegovi luči, ko smo izstopili na zgornji ploščadi. Kako čudovit razgled — vse je bilo kot na dlani — nepozaben prizor! Nato kratek odmor ob pivu, pa kupovanje spominkov, še zadnji pogled v globino ter na obzorja večnega mesta in že nas lift spet vozi nazaj. Vtisi so premočni, da bi veliko govorila.

Ob drvenju vlaka skozi predore in pogovorih o vtisih hitro prispeva nazaj v dom, potem kosilo kot vsak dan. Janezove ure vaj so točno določene. Po večerji se odpraviva na krajše potepanje po razvpiti Latinski četrti med hipije, klošarje, vseplošen živžav naju obdaja povsod: tu so mladeniči, obriti do temena, z nekakšnimi zvončki in bobni. V vrsti se pomikajo po ulici in pojejo nekakšno versko pesem

budistov. Turisti se ustavljajo, Parižani, navajeni takih in podobnih prizorov, pa mirno nadaljujejo svojo pot. Vsedevala se na kavico v eni izmed tisočerihih malih barčkov v tej četrti, opazujeva ljudi. Kako je svet različen! Tam pred veliko fontano skupina hipijev prepeva ob kitari protestne pesmi. Policaji — za dva avtobusa jih je — stojte kot kipi in čakajo na izgrednike, študente in ne vem, kaj še, da bodo lahko ob najmanjši priliki uporabili svoje pendreke. Po letu 1966 se bojijo svoje lastne sence. Študenti so jim trn v peti, nevarnejši od samega hudiča. Odkar je de Gaulle odšel v politične sence, se gospod Pompidou zelo trudi obdržati primat velike buržoazije. Temu primerno se lahko tudi vidi povsod polno policije. To turistom kvaril iluzije o francoski demokraciji in svobodi mesta umetnosti. Pozno ponoči sva zapuščala Latinsko četrt, vendar živžav še vedno ni izgubljal svojega poleta.

Ko je naslednji dan Janez prišel s predavanj, sva skupaj odšla na center za tuje štipendiste, ki ni bil daleč od doma. Janez je namreč pripravljaj svoj diplomski koncert za 21. junij in je imel polne roke dela. Organizacijo je prevzel center v sodelovanju s konservatorijem. Tisti popoldan je odšel še v tiskarno po program, pa spet na center, pa vaje v studiju s pianistko, ki ga je spremljala. Tako je bil ves njegov dan izpolnjen z delom. Za naslednji dan sva imela v načrtu obisk Slavoloka zmage. Z nama je šla še Janezova kolegica in skupaj smo napravili nekaj lepih posnetkov s potepanja po ulicah. Z vrha slavoloka se nam je nudil prekrasen razgled po Parizu. Z zanimanjem sem si ogledovala muzej in se spoznavala z zgodovino nastanka tega veličastnega slavoloka, napravljenega v čast Napoleonovim zmagam po svetu.

Dnevi so minevali kot v snu, ni bilo ure, ki je ne bi dobro izkoristila. V Pariz se ne hodi vsako leto! Nekega večera sva šla z Janezom ter njegovo kolegico z metrojem

na dolgo vožnjo pod velikim mestom. Cilj: Pigalle, ta razvpita četrt zabave in razuzdanosti, lahkih deklet in makrojev. Reklame, samo reklame, Moulin Rouge, Crazy Horse in še nešteto manjših kabarejev; svet zabave, center hazarda!

Nato se z žičnico povzpemo do legendarnega mesta umetnikov, Place du Tertre. Štirikotni veliki prostor, obkrožen z barčki, kabareji, polnimi turistov. V sredini pa slikarji s svojimi platni, portreti, pejzaži mesta. Predvsem portretisti, za 40 frankov ti napravijo portret kot sliko. Trume ljudi se zbirajo pred platni, drugi pozirajo. Tam na drugi strani skupinica glasbenikov več ali manj ubrano izvaja znano francosko šansono. Ljudje poslušajo in plačajo. Tu se vse plačuje, tudi kar bi bilo sicer še zastoj slabo. Posejmo na terasi in z velikim zanimanjem opazujemo to živo človeško reko noš; hrup od vsepovsod, pravo karnevalsko vzdušje. Ko smo se vračali, je ura kazala že krepko čez polnoč. Tokrat smo se vračali domov s taksijem, ki so tam v primerjavi z našimi zelo poceni. Naslednji večer je Janez pripravil veliko presenečenje: spet smo odšli skupaj s kolegico na Place de Tertre. Najprej smo ostali v prelepi katedrali Sacre coeur (Sveto srce), kjer je bila ravno maša. Janez mi je naročil, naj ostanem nekaj časa sama v cerkvi, nato se je čez kratek čas vrnil in skupaj smo odšli na isti prostor kot prejšnji večer, med umetnike. Enostavno me je predstavil gospe, po umetniškem imenu Krinka, znani umetnici jugoslovanskega rodu, ki že deset let portretira tu, v tej Meki umetnikov. Po daljšem času spet stik z domačim človekom, jezikom, prisrčnost srečanja. Mene je portretirala s pravim umetniškim ognjem v očeh. Jaz s klobukom, kot ves čas v Parizu: čudovit portret, vse priznanje umetnici. Še enkrat topel stisk roke. Za mene ga je napravila zastoj, za protiuslugo jo je Janez povabil na svoj kon-

Simbol Pariza

cert. Polni vtisov se pozno odpravimo nazaj na metrojsko postajo in domov.

Sobota dopoldne mi je prinesla spet novo veselje; vlak nas je odpeljal iz Pariza proti kraljevskim palačam Versaillesa. Nebo je bilo brez oblačka in je naznanjalo prelep sončen dan. Po polurni vožnji smo se znašli v zelenem mestecu in kmalu zatem zakoračili skozi velika kraljevska vrata v grad, v njegove brezkončne čudovite parke, hišice ob jezerih — ljubezenskih zatočiščih prosvetljenih francoskih kraljev. V teh prečudovitih dvorinah se pred nami razgrinjajo druga za drugo skrivnosti, zgodovina spletk, neverjetne razkožnosti. Kdo bi lahko naenkrat dojel vso veličino tedanje velike Francije in njenih vladarjev, kraljic, zakulisnih iger in razcveta umetnosti? Vsak steber zase priča o enkratnosti tega obdobja. Ves čudoviti dan smo prebili v tej zakladnici lepote. Lovim sapo. To nekje že presega bujno fantazijo!

Sredi versajskih parkov, sredi mogočnih dreves si napravimo pravi vikend. Dan se počasi nagiba h koncu, nekoliko utrujeni, pa vendar srečni in polni prelepih vtisov se vrnemo z vlakom spet v Pariz in domov.

Pripravimo se za »naskok« na Louvre naslednji dan. Lahko noč, mi pravi Janez in se posloviti.

Eden največjih in najznamenitejših muzejev sveta stoji ob Seini, obdan s prekrasnimi parki, prava paša za oči že na zunaj. Nekdo je omenil številko šestnajst kilometrov hodnikov. Neverjetno: nešteto dvoran, zakladnica kulture. Najbrž ga ni koščka zemljine oble, od koder ne bi bilo vsaj nekaj znamenitosti: cele dvorane, posvečene staremu Egiptu pa Grkom, Rimljanom itd. Pred našimi očmi se razgrinjajo slike, predmeti, izkopani na vseh krajih sveta. V salonu francoske slikarske umetnosti seveda nepogrešljivi umetniki — slikarji impresionisti, kot so Monet, kiparji kot Rodin. Pa spet italijanski salon s svojo toliko znano »Mono Liso«. Tu ni nikdar konec lepote. Vsi predmeti so lepo spravljani, z njih je očiščen prah stoletij in tisočletij, da bi služil nam za boljše spoznavanje naše preteklosti in polpreteklosti. Prekrasna palača in simbol moči nekdanje Francije se je spremenila v enkratni muzej, zakladnico človeške ustvarjalnosti in genialnosti. Počutim se tako neobgljena spričo teh novih spoznanj, te lepote dajajo notranjo moč, in nove dimenzije vrednotenja človekove zgodovine. Dajejo moč za napreje, upanje za bodočnost — duhovno moč!

Nazaj grede se vsa utrujena, a srečna ustaviva na velikem trgu v mali kavarnici na kosilu. Dan je minil hitro, kar prehitro.

Proti deveti uri zvečer 16. junija se je zdela katedrala Notre Dame še posebej slovesna. Kar kopala se je v lučeh, ljudje pa so trumoma oblegali njene vhode. Ta večer je bil slavnosten dogodek za ves Pariz; najavljen je bil namreč koncert zboru »kardinalskih pevcev« ob spremljavi orkestra, dveh orgel in solistov. Program je najavljal dela velikih starih mojstrov madrigala in sploh krščanske glasbe od 15. stoletja dalje: Monteverdi, Palestrina, Galus, Verdi.

Ogromna in veličastna ladja ter vse stranske ladje tega božjega hrama so bile

Pred Slavolokom zmage

nabite, vsi sedeži (bilo jih je okrog 5000) so bili razporejeni v velikem krogu okrog glavnega oltarja. Slavnostni gostje koncerta so zasedli svoja mesta točno nasproti zboru in orkestru: kardinal, člani vlade, ambasadorji itd. Televizijske kamere so zabrnele, magnetofonski trak vključen, snema se pa plošča direktno.

In potem prvi akordi, kot bi vzvalovilo polno klasje na rumenem polju. Akordi so zaplaval med ladje, se ovili okoli stoletnih kipov in počasi izzveneli med rozetami, splavali proti stropu ter se zilili med freske starih mojstrov. Kakor kor angelov so zadeneli sveži glasovi 120-članskega mešanega zboru, se dopolnjevali z akordi orgel in rezkih zvokov trobent ter piščali. Vizija najlepših podob je vstajala pred nami, ljudje so zamaknjeno strmeli predse. Vsakdo je zase odprl svojo dušo, da mu zaplava v neskončnosti. Glasba je čarovnik, znanilec lepših sanj.

Ko so izzveneli še zadnji akordi med mogočnimi stebri in se je od zadnjega odbil nežni ton in končno še enkrat zasvetil kot meteor in ugasnil, je avditorij ostal tih in negiben — kot očaran.

Sanje? Ne! Le glasovi »velike harfe« so utihnili in pustili v nas neizbrisen vtis. Enkratna lepota in moč glasbe nas je napolnila v vsem svojem sijaju! Nepopisno bogastvo, duševno bogata sem se počutila, ko sem zapustila ta mogočni, veličastni hram.

Prišel je dan Janezovega diplomskega koncerta, obenem pa se je bližal tudi dan mojega odhoda. On ni kazal posebnih znakov vznemirjenja, mogoče sem to bolj kazala jaz.

Še zadnje priprave, generalka v prelepi dvorani »Cite des Artes« (Mesta umetnosti), še zadnje dejanje pred nastopom. Vabila so razposlana, najboljši prijatelji, naš veleposlanik Dizdarevič, pa kulturni ataše, profesorji itd.

Nekaj minut pred pričetkom je dvorana s približno petsto sedeži nabito polna. Do-

bra ura programa mine kot sekunda, potem čestitke, malo utrujen, pa zadovoljen Janezov obraz. Oči mu žarijo od sreče. Med koncertom, v grobni tišini, se je zaslislal rahel vzklík »živijo Janez!«

»To je bil tvoj večer, mama, tvoj uspeh, moj uspeh. Hvala ti za vse, kar si storila zame!«

Potem nepozabna noč v enem izmed nočnih lokalov ob dobri kapljici s prijatelji za isto mizo. Konec je njegovega študija, svečan zaključek, kronanje napornih dni, ure in ure, preživete ob flavti. Sedaj je konec. Pa tudi jaz zaključujem svoje najčudovitejše potovanje.

Še zadnji koraki po razsvetljenem Montparnassu, še en pogled na simbol Pariza — Eiflov stolp — še zadnja vožnja z metrojem še en dolg pogled na Seino in tam daleč na katedralo Notre Dame, ki se kopa v soncu.

»Hvala ti, Janez, za prelepo preživete tri tedne v Parizu ob tebi.« »To je darilo tebi, mama, za tvoj minuli osebni praznik,« mi reče Janez.

»Na svidenje, Janez. Doma!« »Na svidenje, draga mama! Bilo je lepo, a doma je najlepše. Srečno pot!« In tako sem se srečno vrnila domov med svoje drage.

Mimika

Ameriški režiser Elia Kazan je z Orsonom Wellsom nekoč razpravljala o tem, kaj je v gledališkem delu važnejše: mimika ali beseda. Welles je trdil, da je mimika važnejša, Kazan pa ga ni mogel prepričati o nasprotnem. Na koncu je vdano dejal:

»Dobro! Priznal bom, da imate prav, če boste v naslednjem delu z mimiko dokazali gledalcem, da vam je umrla žena, da imate dva sina in eno hčer, da živi vaš starejši brat v Ameriki, mlajša sestra pa v Avstraliji, kjer se preživlja s prodajanjem vezalk.«

„LIPŠ“

Pravijo, da je najhujša bolečina, ki jo na svetu komur koli izmed nas lahko prizadene smrt, trojna: to je smrt matere, očeta, sestre ali brata, smrt žene, moža ali njunih otrok in tretjič smrt dobre prijateljice ali dobrega prijatelja.

Prepričan sem, da danes tu na pokopališču v Kotljah ni med nami nikogar, katerega smrt ne bi prizadela, mu ne bi povzročila najhujšega gorja in bolečine vsaj z enim njenih treh načinov, mnoge med nami pa huje, z več ali pa kar z vsemi tremi.

Da, dragi pogrebci, dragi prijatelji! Solzne oči imamo! Prepadeni smo, ne moremo dojeti in še manj verjeti, pa vendar je kruta resnica, da našega vedno nasmejanega, šaljivega, dobrega, pridnega in tako skrbnega moža, očeta, sorodnika, sosedu, prijatelja in sodelavca Lipša ni več med nami!

Nenadoma, nepričakovano, kot strela z jasnega neba, kot grom, nas je udarila strašna, neverjetna novica: Lipš, naš Lipš je umrl! Umril brez najmanjšega poprejšnjega znaka, kar zaspal je in se ni več prebudil in sedaj spi svoj poslednji večni sen — srečen? Da! Mi pa polni brezupne bridkosti jočemo, trpimo in ne razumemo, zakaj takšna smrt je bridka, je žalostna in strašna le za nas, ki tako nenadoma in nepričakovano ostanemo sami.

Pokojni Voler Filip, naš Lipš, kakor smo ga vsi pristrčno klicali, še ni bil star 56 let, rojen je bil 1. maja 1917. leta v Podveži pri Lučah v gornji Savinjski dolini. Življenje mu je bilo že zgodaj v mladosti trdo in težko. Nezakonski sin, revščina. Z osnovno šolo je moral že tudi služiti za pastirja in potem naprej za hlapca in dninarja. Dela je bilo vedno dosti, denarja pa bolj malo. Potem je prišla vojska, okupacija Jugoslavije. Med prvimi, ki jih je nemški okupator prisilno mobiliziral v svojo vojsko, je bil tudi on. Ko je dobil dopust, je odšel v gore k partizanom. Enajst mesecev se je boril za svobodo. Po Savinjski dolini, Pohorju, po vseh okoliških hribih in gorah ga je vodila partizanska pot.

Po vojski in demobilizaciji se je v začetku leta 1946 preselil v Kotlje na Preški vrh h Kravbergerju. Aprila istega leta se je zaposlil v železarni na Ravnah. Od Kravbergerja do Mihela za mladeniča ni dolga pot, posebno če so dekleta vmes. Tako je nanese, da se je spoznal z Miheljo Micko, zaljubila sta se in jeseni leta 1948 sta se vzela. Bil je to srečen zakon, posrečena kombinacija, kot temu pravimo, čeravno materialno skromna na začetku. Ustvarila sta si številno, pridno družino, net otrok se jima je rodilo. Vse sta počeno in lepo vzgojila, danes vsi delajo po svojih močeh.

Toda sreča navadno ne traja dolgo. Že leta 1950 je pokojni Lipš hudo zbolel. Bolezen je takrat premagal, toda začasno je moral v invalidsko upokožitev. Leta 1957 smo v nekdanji kmetijski zadrugi v Kotljah pričeli saditi hmelj. Rajni Lipš se nam je takoj pridružil. Od prestane boleznii si je medtem že opomogel. Veliko nam je koristil takrat s svojim znanjem in nasveti o hmelju in njegovem pridelovanju, ki je bilo takrat za nas še popolnoma novo. Zato smo ga spomladi leta 1958 poslali v Vrbje pri Zalcu v hmeljarsko šolo, katero je odlično opravil. Postal je »hmeljar« in 1. januarja 1959 se je za stalno zaposlil v hotuljski kmetijski zadrugi. V zadrugi je ostal tudi po združitvi zadrug v Kmetijsko zadrugo Prevalje vse do pred dvema ali tremi meseci, ko se je upokojil, a mu žal smrt ni dopustila niti tega, da bi dočakal prvi znesek zaslužene pokojnine. Kot sodelavec bivše kmetijske zadruge v Kotljah in združene kmetijske zadruge Prevalje je bil pokojni Lipš vzor delavca, zadržnika. Vsako delo je opravil vestno, strokovno, predvsem pa z dobro voljo. Zal sta ga kriza in pomanjkanje finančnih sredstev pred nekaj leti v zadrugi prisilili, da se je prekvalificiral v traktorista, vendar je ostal pravi hmeljar le on vse do svoje prerane smrti. O tem pričča tudi priznanje, ki mu ga je leta 1971 podelilo hmeljarsko združenje v Zalcu za dolgoletno in uspešno delo.

Poleg vselega značaja, znanja, pridnosti in tovarštva, veselja do opravljanja svojega poklica, poleg prijaznosti do znancev, sosedov in prijateljev (saj je vsakemu storil to,

česar ga je prosil, če je le mogel) in poleg ne-sebične skrbi za svojo družino je pokojni Lipš vedno našel čas še za družbeno delo. Bil je odbornik bivše kmetijske zadruge v Kotljah, v samoupravnih organih sedanje na Prevaljah, v upravnem odboru, združnem svetu, sindikatu, našel je čas za sodelovanje v zvezi borcev, socialistični zvezi, predvsem pa v krajevnem odboru RK v Kotljah, katerega dolgoletni predsednik je bil in ga uspešno vodil in katerega podpredsednik je ostal vse do današnjega dne.

Vse svoje življenje je pokojni gojil na tihem eno samo veliko željo, kakor jo imajo vsi, ki so že leta zaposleni v kmetijski zadrugi, to je, da bi si zgradil svoj dom, svojo lastno skromno hišico. Sedaj, ko je vse kazalo na bolje, ko se je stanje izboljšalo in ko bi bil moral spomladi pričeti graditi, ga je v poslednjem zagonu, v poslednjem naporu ustavila smrt.

Dragi Lipš! Kmetijska zadruga Prevalje, tvoji sodelavci smo ti pripravljali lep družabni večer, da bi se bili dostojno poslovili od tebe ob tvoji upokožitvi, tudi šrangovci bi morali imeti v kratkem nekaj podobnega, žal pa nas je vse skupaj prehitela tvoja smrt. Oprosti, Lipš! Nam, ki živimo, pa naj bo to v opomin, da bi bili v bodoče bolj gibčni, bolj življenjski, če gre za priznanje človeku, dokler ga ta morda želi in ga še potrebuje.

Hvala ti, dragi prijatelj Lipš! Hvala za vse, kar si storil.

Hvala za tvoje šale, tvoj smeh in dobro voljo in hvala za dobre, vzorne zakonske, očetovske, sosedske odnose, za prijateljstvo!

»Lipš«

Ne vem, dragi Lipš, kaj naj ti še rečem. Vem le to, da bo kmalu zopet prišla vigred, v Uršlji gori bo zabučalo, topli vetrič bo potegnil in prebudil iz zimskega spanja tvoj hmelj, tvojo »zeleno rožo«, ki bo pognala in se vzpela po vrvciah soncu naproti. A tebe, tvoje skrbne roke ne bo več.

Ti boš počival tu pri Marjeti v Kotljah in le pesem traktorjev, ki bodo brneli po cesti mimo pokopališča in vozili zeleno rožo v sušilnico, ti bo uspavanka.

Sedaj so prazne tvoje roke, dajale so nam vsem, sedaj več ne premorejo, zato naj v miru počivajo sedaj.

V Kotljah, 31. januarja 1973

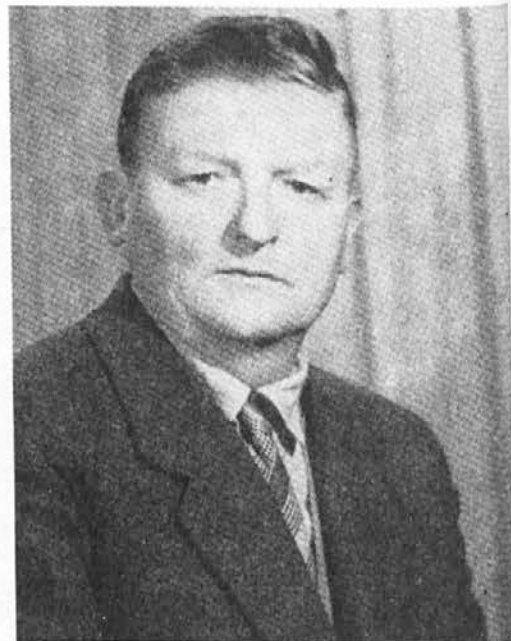
Rok Gorenšek

PAVEL HOVNIK — KNIPS

Sosedu v slovo!

Poznala sva se od mladosti in čez trideset let sva bila sosedu, zato bom povedal nekaj osebnih spominov.

Pred štiridesetimi leti, takrat ko je rajni Pavel prevzel grunt, so bile razmere popolnoma drugačne kot danes. Takrat se nihče ni branil grunta, nasprotno, trgali so se zanj, in pri marsikateri hiši ali družini je prišlo zaradi tega do hude krvi. Ker je bil rajni Pavel med najmlajšimi v družini, mu spočetka ni bil namenjen grunt, zato se je zaposlil v tovarni. Toda usoda je hotela drugače. V nesreči je izgubil ro-

Pavel Hovnik — Knips

ko, in prav to je bilo povod, da je prevzel posestvo. Vsak, kdor je takrat dvomil, da bo mogel ta mladi enoroki — nezkušen fant uspešno gospodariti, vsi tisti so se lahko kmalu prepričali, da so bili v zmoti, kajti Knips je s svojo pridnostjo in podjetnostjo to dokazal. Znal je dan loviti na pravem koncu, znal je delo »zaštelat«, znal pa je tudi, kar je namreč prav tako važno, za delo tudi sam prijeti.

Znal si je dinar pridelati, znal ga je pa tudi prav porabiti. Vso cimprovje, ki stoji pri Knipsu, je on postavil. In če je bilo potrebno, je znal biti tudi dobre volje, skratka človek, ki je znal biti povsod na pravem mestu.

Čeprav invalid, je razen molže opravljal vsa kmečka dela. Marsikdo izmed vas bo vedel potrditi, kako mu je kosa urezala, sam je hotel vedno spredaj in dvojne redovce kositi. Zaradi invalidnosti se nikoli ni grivil, dokazal je, da s trdno, močno voljo, z vero vase in v lastne sposobnosti tudi invalid more izpolnjevati dolžnosti svojega stanu in poklica. Samo eno roko je imel, in ta je bila za Knipsov grunt toliko vredna, da si upam trditi, če bi bila zemlja živa — sicer biološko je živa zemlja — ampak če bi zemlja mogla izražati svoja čustva, potem bi danes, ko smo ga odpeljali, Knipsov grunt prav gotovo jokal.

Čutim se nekako dolžnega, da ob njegovem odprtem grobu povem še nekaj. Namreč Knips kot sosed! V vsakdanjem življenju sosedje, če so le v dobrih odnosih, potrebujejo drug drugega. Kot sosed je tudi pri tem bil Knips mož na mestu. Kdorkoli ga je kaj prosil, ni nikoli cinal, ampak je hitro obljubil, obljubljeno dal oziroma storil.

Tudi to bo marsikateri izmed vas lahko potrdil, vem pa to tudi iz lastne izkušnje. Odkrito vam povem, da se mi je nekajbarti zgodilo, da niti do kraja nisem utegnil povedati, kaj bi rad, pa je že rekel: »Jo, jo!«

»Sosed sosedu potrebuje kakor kruh v mizi«, pravi star pregovor. Knips se je tega zavedal in tudi držal.

Dragi sosed, počivaj mirno!

Ajnžik

PRATNEKARJEVI SINOVI

Da, zares! Prej kot v enem letu so odšli in se za zmeraj poslovili od nas kar trije sinovi Spodnjega Pratkanarja. Odšli so tja, odkoder ni vrnitve. Nikoli več jih ne bo med nas: Tončija, Anzija pa tudi ne Francija. Res žalostna in bridka je ta resnica! Še bolj žalostno je pa to, da je prav tako, kakor ne bo njih, tako tudi nikoli več ne bo nekdanje brdinjske — hotuljske »muzike«, ki nam bi ob toplih poletnih večerih kot nekdanj zaigrala na Pratkanarjevem vrhu, na »hotuljski ovseti«, na »lepi nedelji« v Kotljah, na godovanju ali drugih domačih praznikih.

Prišla je nekoč ta »muzika«, ta godba — prišla je s Pratkanarjevimi puobi, rastla, živela je z njimi in med nami, razširila je sloves Kotelj in Hotuljcev daleč okoli, toda umrla, odšla je z njimi vred in ne bo je, vsaj takšne, enkratne, nikoli več.

Pri Spodnjem Pratkanarju je bilo poleg očeta pet sinov, pet godcev samoukov. Oče je hodil v hotuljsko cerkev ob večjih praznikih, »lepih nedeljah« in drugih slovesnostih »trjančit« ali »nabijati«, kakor se je reklo slovesnemu potrkavanju in poznavanju cerkvenih zvonov. Tega pa vsak človek ne more, imeti mora nekaj več kot tisti, ki hodi zvonit le tako, da »vleče« za vrv. Imeti mora posluh! V ušesih mu morajo doneti akordi. Teh pa pri

Pratkanarju nikoli ni manjkalo. Zato sta po očetovi smrti hodila »trjančit« sinova Tonči in Franc vse do letošnjega usodnega leta.

V letih med prvo in drugo svetovno vojsko so Pratkanarjevi sinovi sestavili »pleh muziko«, kakor se je po domače imenovala godba na pihala. Igrali in godli so daleč naokoli. Spominjam se, kolikokrat sem kot mlad fantiček zvečer planil iz hiše in zavzeto prisluškoval v tihi spomladanski ali poletni večer, v katerem so iz daljave prihajali za tiste čase redki, a zato ljudem toliko bolj priljubljeni, toliko bolj cenjeni in vse drugače zaželeni ter spoštovani ušesom in srcu prijetni akordi »muzike«. Soseski, bližnji in daljni, pa so oznanjali, da bo drugi dan praznik, »lepa nedelja«, da bo kje »ovset«, skratka, da bo nekje »živo in veselo«. In ko sem tako poslušal in se mi je pri tem širilo srce, sem slišal katerega starejših reči: »Hej! Jutri bo lušno! Pratkanarjevi že godejo!« Zares so igrali, zares so godli, dolga leta pred drugo svetovno vojsko skoraj ni bilo veselice, poroke, praznika ali druge slovesnosti daleč po domovini, kjer jih ne bi bili poznali, kamor jih ne bi bili povabili, da so zagodli in razveselili ljudi!

To, samo to! Dragi Pratkanarjevi puobi: Pepi, Tonči, Anzi in Franci, sem vam moral povedati! To vam gre! In to naj bo naša zahvala, zahvala Hotuljcev vam!

Kotlje, 11. decembra 1972

Rok Gorenšek

O našem čebelarstvu

Morda bo prav, če v Koroškem fužinarju opišemo tudi naše čebelarstvo. Čebela je bila naša stalna spremljevalka in je povezana z nami, odkar je možno pomnjevati obstoj dovršenega življenja. Čebelnjaki spadajo med naše najstarejše zgradbe. Žal postajajo mnogokje samo še zgodovina. Iz njih so izginile čebele, ki so bile našim prednikom pomembne tako v prehrani in zdravju kot v imetku. Razvoj je nadomestil čebelji med s sladkorjem, toda čebelarstvo kljub temu ni propadlo, ni smelo propasti zaradi vloge, ki jo ima čebela pri oplojevanju. Pa je v teh časih, ko je izgubila prvenstvo pri ustvarjanju sladil, niti nismo oziroma niso ohranili zaradi te nuje. Čebela je bila s človekom usodnejše povezana, delala ga je dobrega. Človek — čebelar je bil ves nesrečen, če mu čebele niso uspevale in od tod morda izvira tudi čebelarjeva sebičnost. Težko prenese, če ima tovariš več uspeha pri istih pogojih. Tu so vmes sile, ki so se jih predniki zavedali, in če niso prazne storijske o zvestobi in navezanosti psov na človeka, potem so z enako vero hodili buditi čebele, če je čebelar umrl. Dečiči so potrkali na panje.

Povezanost s čebelo si je človek skušal pridobiti in se je pri tem nevede vzgajal. Ne bi tu navajal čebelinih odlik, ki so za vzgled. Morda je za te odnose okrog čebel in človeka zanimiva tale občutljivost za prijateljstvo na desno in levo.

Že oba rajna kmeta Štern in Čegovnik se srečata v Prevaljah na Jeronimovem sejmu. Štern vpraša Čegovnika, če že ima roj.

»Seveda ga imam.« Nato pa oni: »Potem pa s teboj nimam več kaj govoriti.«

Ugibanja nam ostanejo. Čebela je morala ostati, in ko je razvoj ugotovil še njene neznane koristi tako za ohranjanje bogastva narave kot za koristnost njenih proizvodov za človekovo počutje in zdravje, se moramo odgovorno ustaviti pred čebeljo zgodovino in razvojem sedanjega čebelarstva.

Marsikaj bi nam moralo biti v tem pogledu vsem znano. Vedeti moramo, da je narava postala tudi čebeli v marsičem sovražna. Minila je idila, ko je človek snubil čebelo zaradi njene koristnosti in usodne povezanosti, ko njen obstoj ni bil odvisen od čebelarja. Danes človek odloča o usodi čebelarstva. Kdo ne pozna nežnega cveta spomladanske in jesenske rese, ki postaja že naš simbol? Cela pobočja naših pogorij in hribov so pokrita z njim. Kje se še usipajo iz dupel in peči v pečinah čebele na navidezno bogata pasišča? Iz njih se je po pripovedi dedejev včasih v hudi vročini cedil med. Divje čebele so samo še muhe enodnevnice — prav zima jih zaradi lakote ali neprimerne medu pokosi. Oropani smo za užitek kaj takega najti ali užiti. In če čebelar svojih čebel ne neguje, jih prav tako vzameta glad, bolezen ali neprimeren med. Naši zapuščeni čebelnjaki so temu najbolj resničen dokaz. Zaradi znanih koristi moramo čebelo ohraniti. Če se morajo čebelarji s čebelami umikati iz od plinov in umazanije ogroženih področij, kar že delajo čebelarji v zgornji dolini, je to znak za alarm odgovornim. S pripomočki, ki so na razpolago, prepreči-

ti, da narava, katere neločljivi del je čebela, ne osiromaši in ostane prijetna za zdravje in počutje. Iz opisanega ali znanege tudi čebelarstvo ni majhna stvar in vendar moramo žal ugotoviti, da se naša družba v nasprotju z drugimi socialističnimi državami za čebelarstvo premalo zanima. Ko naša čebelarska zveza gradi izobraževalni center, še vedno ni čuti, da so to akcijo pripravljeni izdatneje podpreti, kar nikakor ni v skladu s principi našega razvoja v sedanjih pogojih. Rekli bi s pisateljem — daleč je sonce, Beograd ali Ljubljana, zopet je pa res, da mora to dejstvo in naša stvarnost buditi duha samoupravljalcev in hvalevredno je prizadevanje čebelarskih družin v samopomoči in razumevanju naših prijateljev. Pohvaliti moramo sodelovanje v zgornji dolini.

Ko pravilna razmerja v naravi človek usodno ruši, mu daje razvoj istočasno možnosti naravo ohranjati. Tudi idila, ki je izginila s propadom divjih čebel, se da do neke mere nadomestiti. Kaj bo zahteval naš turist — domač človek, ki mora biti prvi uporabnik domačega turizma? Ličen čebelnjak v primernem okolju, kjer bi lahko ob priliki užival tudi topel med v satju. Vse več se bodo ljudje navadili tudi na druge zdravilne čebelje proizvode, tako da strah čebelarjev pred medu suhimi letinami ne bo več tako upravičen. Toda zavedati se moramo ogromne škode, ki jo utрпи naše narodno gospodarstvo, kadar zamedo naš gozd, ker ostane paša zaradi premalo čebel neizkoriščena. Naši čebelarji umirajo. Ob prevaljski šoli stoji čebelnjak v ponazarjanju pouka in kot vpliv na mlado generacijo, ki čebelarstvu nikakor ni naklonjena. Pogrešamo predvsem izobražencev čebelarjev. Ne gre, da bi zbirali samo panjske končnice. Naravni čut za lepo oblikovanje najde v čebelarstvu vzore ali področja, da se učinkovito izpove. Gradi naravo, narava pa naj s svojo idilo gradi našega človeka, za zdravje in dobro počutje v našem kraju. K temu hočemo prispevati svoj delež tudi čebelarji.

Maks Merkač — Hudopisk

Pri čebelnjaku

Franci Pečnik

Pesmi

JUTRO

Sirene v ranem jutru
bezajo
krvavo upornega mačka
iz gorečega katrana noči;
in rjasta reka
z dolgimi kraki potrpežljiv ribič
nasmejano lovi —
s solzami trave in drevja
posrebrno kri.

JESENSKI UTRINKI

Prek bolešno štrlečih
reber neba
bežijo zadnji
nežno beli, do prosojnosti
izstradani oblaki.

Kdove, zakaj tako hitro
umirajo
nekatero v žgolenju neprekosljive
ptice pomladi?

Usahnile so
prsi obzorja na vzhodu.

Kdo bo odslej
dojil mlada jutra;
kdo jih previjal
v čiste, modre plenice neba?

KAKOR OTROK VERJAMEM

Ne morem si kaj, da ne bi
kdaj z občudovanjem
in z rahlo zavistjo strmela vanje.
In da ne bi objestno
občutil da sem ponovno odkril,
kar že stoletja veter od vsepovsod
prinaša in odnaša naprej.

Ne morem si kaj, kakor otrok
ki v vršičkih domišljije
še verjame v življenje preprostih stvari,
verjamem jaz,
da je večno zelenilo domačih smrek
najgloblja resnica in barva
platna, na katerem si še nekako
morem zamišljati svojo podobo.

OB ZAKLJUČKU AKCIJE TRIM 72

Ob svečani podelitvi športnih znakov TRIM 72 dne 27. marca 1973 na Rimskem vrelcu, ki sta jo pripravila občinska zveza za telesno kulturo in občinski sindikalni svet Ravne na Koroškem 60 nosilec športnega znaka iz naše doline, je ObZTK z diplomami nagradila za vzgled pri izvajanju akcije TRIM delovni kolektiv tovarne rezalnega orodja Prevalje, Gretko Planinšek, Karla Aberška in Adolfa Čepelnika.

Ob tej priložnosti se je občinska zveza za telesno kulturo s posebnimi diplomami zahvalila za pomoč pri gradnji TRIM steze na Rimskem vrelcu vojakom in starešinam VP Dravograd, železarni, Gradisu in gozdnemu obratu Ravne ter kmetijski zadrugi Prevalje.

Izročene so bile tudi srebrne diplome tov. Paviču, tov. Naberniku in tov. inž. Karadji ter bronaste tovarišem Janežiču, Jamšku, Ginterju in Pudgarju, s katerim jih je za njihovo delo nagradila rokometna zveza Slovenije.

Vsem nagrajencem iskreno čestitamo z željo, da bi TRIM 73 imel še več privrženec v naši dolini in da bi čez leto spet lahko izrekli zahvalo za pomoč pri gradnji TRIM stez tudi v gornjem predelu naše doline.

-ate-

Zdravko Jamer - 50-letnik

Mislimo, da je prav in zaslužno, da se malo spomnimo tov. Jamerja ob petdesetletnem jubileju njegovega življenja, ki mu ni bilo posejano z rožicami in dobrinami. Rodil se je februarja 1923. leta kot sin številne kmečke družine na Prevaljah. Po končani osnovni šoli je šel v kmetijsko šolo v Šentjur, iz katere se je vrnil ravno ob prevratu. Nato je še doma pomagal in delal očetu nekaj let, dokler se ni odzval klicu OF in stopil l. 1944. v NOV, iz katere se je leta 1945. vrnil kot 60 odst. invalid. Kot dober borec je prejel tudi dve odlikovanji, in sicer medaljo za zasluge in medaljo za hrabrost.

Po vrnitvi iz NOV se je zaposlil na bivših okrajih na Prevaljah, Dravogradu in Slovenj Gradcu. Leta 1949. do 1953. pa je bil celo predsednik občine v Prevaljah.

Ker je imel veselje do dela v organizacijah, je leta 1949. vstopil v gasilsko društvo na Prevaljah, kjer je opravljal razne funkcije kot dober in delaven gasilec. Ko je bila ustanovljena obč. GZ Ravne na Koroškem, so ga takoj izvolili za adjutanta. Leta 1964 pa je prevzel funkcijo tajnika, ki jo še danes opravlja zelo vestno in v splošno zadovoljstvo. Uspelo mu je tudi, da je po vseh gasilskih društvih v Mežiški dolini uvedel enotno administrativno blagajniško poslovanje — enostavno, pregledno in po predpisih.

Leta 1965 je bil ustanovljen gasilski sklad pri občini Ravne, kjer so ga tudi imenovali za tajnika, seveda zopet zato, ker je vesten in natančen pri svojem delu in to funkcijo še danes opravlja. Toda Jamer ni samo dober administrator, pač pa tudi operavec, to se pravi, da zelo dobro pozna tudi operativno, saj je nekoč bil tudi sodnik na raznih gasilskih tekmovanjih; včasih skoraj že prestrog.

Predava na raznih seminarjih in tečajih za gasilske podčastnike ali častnike. Kljub temu da ima ogromno dela s tajniškim po-

sлом, opravlja poleg tega še posle adjutanta, sicer bi delo v OŠ zaostajalo. Zato ni čudno, da skoraj ves prosti čas porabi za gasilsko dejavnost, ki je, kakor vemo, ni malo na občinski GZ, če hoče biti z vsem na tekočem. Redno je zaposlen v Železarni Ravne.

Poleg teh funkcij ima še druge, in sicer: predsednik občinskega odbora vojnih invalidov, funkcionar obč. odbora ZB in funkcionar krajevnega odbora ZB. Tudi v teh organizacijah je zelo agilen.

Kljub temu pa je vedno nasmejan, dobrobrčen, predvsem pa tovariški do slehernega. No, žena je že verjetno včasih malo bolj nejevoljna, ker ga ni nikoli doma in nima časa, da bi se malo bolj posvetil družini, ali v tolažbo naj bo to, da dela vse samo v korist skupnosti, ker nekdo pač mora. Ima štiričlansko družino, trije otroci so že preskrbljeni, eden pa še obiskuje srednjo šolo. Tudi to je dokaz, da ni samo skrben v raznih organizacijah, ampak da mi je bila le prva skrb spraviti otroke h kruhu.

Jubilant je gasilski podčastnik I. stopnje ter je za svoje res požrtvovalno in nesebično delo v gasilstvu prejel od GZ Slovenije odlikovanje II. in III. stopnje.

Verjetno bi se dalo o njem napisati še več, toda kdor ga pozna (in teh ni malo v železarni ali pri gasilcih) ve, da je dober, pošten, tovariški ter vedno pripravljen vsakomur pomagati, če le more in zna.

Ob koncu mu ponovno želimo mnogo zadovoljnih, srečnih, predvsem pa zdravih let v krogu družine kakor tudi, da bi še naprej ostal tako delaven in vesten v gasilstvu ter s tem prispeval k čim boljšemu in hitrejšemu napredku gasilstva v Mežiški dolini.

Čestitke tudi od vseh gasilcev Mežiške doline.

-ot

Cvetoča pot

Gasilsko društvo Črna na Koroškem

Mesec januar je v glavnem čas gasilskih zborov v Mežiški dolini in tako je tudi GD Črna imelo po stari tradiciji prvo soboto v januarju svoj 87. redni občni zbor. Bil je eden najboljših v zadnjih nekaj letih tako po kvaliteti kot po kvantiteti. Udeležilo se ga je veliko domačega članstva ter precej zastopnikov drugih društev in organizacij. Od gasilskih društev so bila zastopana vsa od Kotelje do Črne s predsednikom obč. GZ Ravne na čelu, poleg njih pa večina krajevskih društev in organizacij.

Lansko leto je bilo v društvu leto dela, skrbi in poštrevnosti kot že dolgo ne. Predsednik je v svojem obširnem in objektivnem poročilu lepo prikazal, kaj in koliko so naredili v korist društva in skupnosti. Takoj v januarju je bil izveden tečaj za izprašane gasilce skupno z GD Mušenik in CZ. Uspeh je bil zelo zadovoljiv. Nabavili so petnajst paradnih uniform, ki so jih člani do proslave že prejeli. Naslednja naloga je bila ureditev gasilskega doma ter priprava na proslavo 85-letnice društva. Najbrž ni potrebno posebej omenjati, koliko dela in skrbi zahteva taka proslava, če naj vse dobro in v redu poteka. Ker je bila proslava 22. julija, smo z njo združili tudi proslavo dneva vstaje. Da je potekla zadovoljivo, gre zahvala tudi tajniku KS Črna tov. Ivanu Hercogu, ki je pri njej sodeloval.

Lani so končno tudi zamenjali električni kabel za sireno na Tebru. Visočega so odstranili in položili podzemnega v dolžini okoli 300 m. Tudi tu jim je priskočila na pomoč KS Črna, ki je zadnja tri leta pokazala pravo razumevanje in pomoč društvu. Društvo je uspelo tudi nabaviti nekaj cevnega materiala in druge gasilske opreme. Seveda s tem še ni rečeno, da imajo že vsega dovolj, ali vendar za prvo silo so sposobni stopiti v akcijo.

Od Viatorja so po znižani ceni kupili karamboliran tovornjak TAM 4500, ki so ga predelali v gasilski orodni voz, in to tako, da so karoserijo »pionirja« preмести na podvozje TAM 4500. Vse to delo so opravili v lastni režiji, čeprav brez pravega orodja in izkušenj. Toda z dobro voljo, vztrajnostjo in prizadevanjem članstva so delo končali solidno, tako da imajo zdaj drugi novi orodni avtomobil, sposoben za kakršne koli akcije. Ker orodni voz TAM 4500 sedaj še ne obstaja, je to gotovo edinstven primer. Res težko je povedati, koliko je zahteval ta remont truda in dela podnevi in ponoči. Toda vse je pozabljeno in uspeh poplačan s tem, da je danes v domu zopet kot »nov« orodni voz, da ga je veselje gledati. S tem je seveda tudi izboljšana požarna varnost kraja in občine.

Da pa jim je vse to uspelo nabaviti in narediti, so bila potrebna precejšnja finančna sredstva, ki jih pa društvo ni imelo. No, in zopet se je pokazalo razumevanje ter pomoč raznih gospodarskih organizacij, na katere so se obrnili. Denar so zbirali s prodajo značk na proslavi, z reklamnimi oglasi itd. Pomoč pa so dobili tudi od gasilskega sklada pri skupščini občine Ravne.

Poleg izvršenih nalog pa so sklenili tudi, da ne smejo zanemarjati osnovne dejavnosti društva na operativnem in preventivnem področju. Kar zadeva operativno, se res ne moremo preveč pohvaliti, in to iz objektivnih razlogov. Zato je občni zbor apeliral na operativno vodstvo društva, da bo moralo v tem letu posvetiti več pozornosti in časa operativni ter vse mlade podčastnike čim bolj zaposliti.

Vaj je bilo 29, tri zimska predavanja, na meddruštvenem tekmovanju pa je društvo nastopilo s člansko in pionirsko desetino. Obe sta dosegli 5. mesto med 9 nastopajočimi. Razen enega večjega so bili samo trije začetni požari brez kake škode.

Društvo je lani pridobilo višjega častnika, ki se bo tudi moral čim bolj angažirati na operativnem področju. Sedaj obiskujejo štiri člani gasilski podčastniški tečaj, ki bo zaključen konec marca. Tako bo društvo imelo dovolj močan operativni kader, čigar naloga bo, da bo znal prenašati znanje na članstvo in z njim seveda tudi izvesti čim več vaj, predvsem terenskih.

Občni zbor je razpravljal tudi o čim večjem prirastku mladih, katere je težko pritegniti v naše vrste, posebno pa v naše društvo, ki nima nobenega društvenega prostora, kjer bi se člani shajali, posebno v zimskem času. To je zelo pereč problem, toda enkrat bo treba začeti tudi tega reševati ter najti finančna sredstva. Trenutno pač vse poteka v gostilnah: seje, članski sestanki, občni zbori, predavanja itd.

V Črni je ostalo v upravnem odboru pet starih odbornikov, vanj pa so izvolili tudi štiri mlade člane, kar je popolnoma pravilno. Tudi nadzorni odbor je ostal stari, enako kot poveljnik društva, ki ga je UO imenoval na prvi seji. Na predlog nadzornega odbora je občni zbor imenoval za častna člana tov. Simetingerja Teodora in Srebota Jožeta I.

Skupno so lani opravili za našeta dela 2000 prostovoljnih ur, v operativni pa za vaje, predavanja, tekmovanja, požare, proslave, pogrebe in teden požarne varnosti okoli 2200 prostovoljnih ur.

Zelimo novemu upravnemu odboru, da bi v prihodnji mandatni dobi tudi žel take ali pa še večje uspehe kot doslej.

-te

KO KRUH ŠE NI LEŽAL PO TLEH

Grem skozi trg ter se oziram levo in desno kakor tujec v neznanem kraju. Ob vsem, kar je v zadnjem času zrastle novega in lepega v Mežici, me zbodejo razni odpadki po tleh, najbolj pa zavrženi kruh, tu pol žemlje, tam cel kos. »Bo pa za kočije!« poberem in vtaknem v žep. Z menoj pa gre težka misel na tiste, ki danes stradajo, in se prebudi spomin na čas prve svetovne vojske, ko sem ga stradal sam.

Čeprav sem bil na kmetih doma, nam je manjkalo kruha. Oče je takrat hodil na šiht v rudnik in je moral biti največkrat dober pečen krompir za na pot in za malico. Pa še tega ni bilo zmeraj. Bili so dnevi, ko mati niso imeli ničesar, da bi skuhalo za svojih sedem otrok.

Tak žalosten dogodek se mi je, štiri — petletnemu vtisnil v spomin, da ga ne bom nikoli pozabil. Okoli poldneva je bilo, čas za južino. Za kuhinjo je bila še stara črna dimnica. Na zidu je že gorel ogenj, v črnem železnem loncu je vrel krop. Otroci smo se zbrali okrog matere ter radovedni čakali, kaj nam bo skuhalo. Ko se mati nič ni hotela obrniti od ognjišča, smo jo vsi v en glas vprašali:

»Mati, kaj boste kuhali?«

Gotovo bi še dolgo strmela v ogenj, če je ne bi predramilo težko vprašanje, na katerega je bilo pač treba odgovoriti. Res se je obrnila k nam, si z rokami zakrila obraz ter zajokala:

»Kaj pa naj kuham, ko nimam ničesar?«

Solze so nam povedale več kakor besede.

Ker se hrane ni dalo dobiti brez živilskih kart, pa tudi na karte ne vedno, občina pa je bila v Libučah, se je mati naslednji dan navsezgodaj odpravila tja. Ko je prišla na občino, so v pisarni sedeli trije gospodje in pili nivo. Gotovo so opazili, da prihaja stranka s težkimi željami. Da bi laže opravili z njo, ji je eden od njih takoj natočil kozarec piva, še preden so jo vprašali, po kaj je prišla.

Tedaj je bila mera materinega potrpljenja polna. Pridušala se je prav po

olcarsko, s pestjo usekala v mizo, da se je kozarec s pivom prevrnil, nato pa jim je zabrusila:

»Vi lahko pijete, ko imate polne vampe, mi pa ne moremo, ko smo lačni!«

Moški so umolknili, jo gledali, vso objokano, ter jo začeli pogovarjati, naj se pomiri, da bo že dobila »basngo.« In res so ji kar brez kart nabasali raznega živeža, da je imela kaj nesti domov.

Še večjo lakoto kot mi pa so doživljali takratni ruski vojni ujetniki, ki so po mežiški okolici na kmetih služili kot cenena delovna sila. Večkrat so se oglasili pri nas doma ter prosili za »kartoško« ali »hleba«. Komaj so stopili v kuhinjo, že so začeli brskati po pomijah in iz njih pobirali krompirjeve olupke, ki so jih tudi kar surove jedli.

Ob lakoti pa je bil še strah. Bali smo se za očeta, da bi moral na vojsko, bali smo se zaradi raznih storij, ki so jih pripovedovali ljudje, bali smo se vojakov, letala, ki je takrat prvokrat prigmelo nad Mežico in smo mu rekli »luftšif«. Zadnji strah pa je prišel takrat, ko so se po koncu vojske tudi koroški borci že vračali domov.

Sredi igre smo bili in babica nas je varovala, ko se je izza ovinka prikazala cela četa vojakov. Planili smo pokonci in se ji obesili na janko, misleč, da bodo vojaki odgnali nas ali pa očeta. Pa so nas pomirili, da nam ne bodo nič naredili in so kmalu nato odšli.

Tako je bilo v časih, ko kruh še ni ležal po tleh, ampak je reševal življenja.

Jože Vačun

PESEM O MEŽICANIH IN ČRNJANIH

V Mežici so nekaj si glave belili, kako da Črnjanom bi jo zasolili, ker ti so sloveli kot pridni možje, in če so bili trezni, kot modri možje.

In kaj so v Mežici še taega sklenili, da pridne Črnjane bi osramotili? Sklenili poslali jim pisker so vbit, s poveljem visokim mu krpo prišit.

Najeli so v Pliberku moža za to, Da piše Črnjanom tud pismo le to, »Črnjani, mi damo vam lonec ubit. Prosimo, bi hoteli mu krpo prišit.«

Ko v Črni so pisker in pismo prejeli, verjemi, da niso nič bili veseli. Razmišljajo, kak bi storili le to, da Črna Mežici v zasmeh več ne bo.

In dolgo so modre si glave belili, kako bi Mežici to šalo vrnili; četudi slavijo kot modri možje, pomagat si vendar nobeden ne ve.

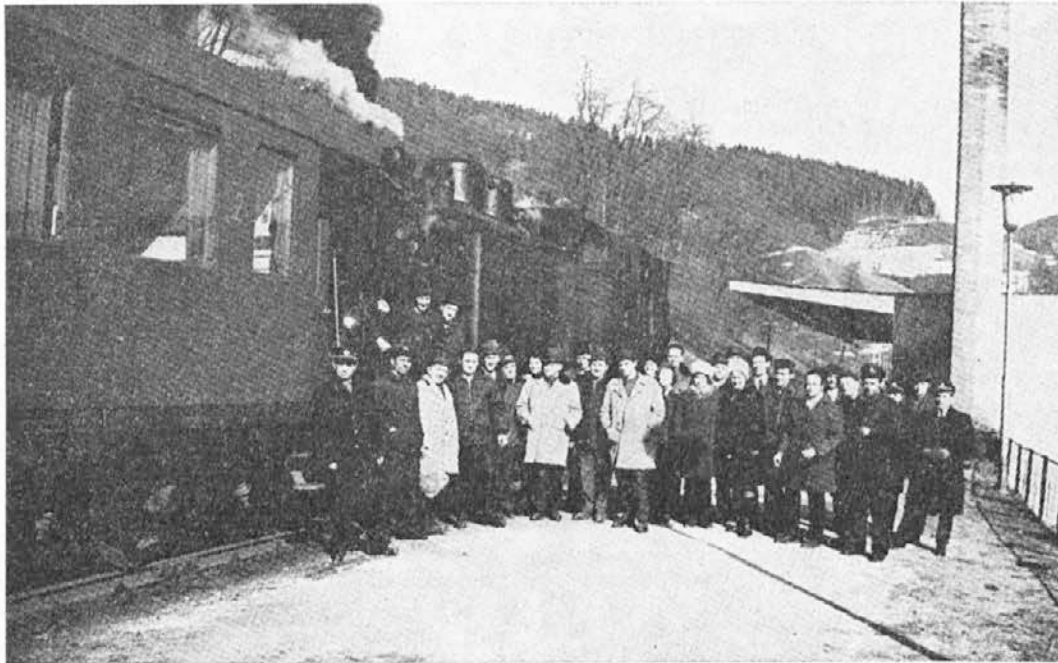
V županovi hiši pa trešči jim v glavo, kaj bilo po mislih njihovih bi pravo. Sklenili vrniti so pisker jim vbit, s pristavkom, da treba ga prej obrnit.

Tu kronika črnska nam ve sporočiti, ki visi v Cesarjevi hiši na niti da Zajec župan se za mizo je vsedel. In v pismu Mežičanom tole povedal.

»Od nas se še zmirom lahko kaj učite, tud znamo zakrpati piskre ubite. Pa pisker, če hočete, da bo zašit, narobe ga morate prej obrnit!«

Ko zopet v Mežici so lonec dobili, so tuhtali, kako povelje spoznili; Pa ker nemogoče je to izvršit, ostal je v Mežici tisti pisker ubit.

(Zložil in popisal Jurij Krof)

25 let je vozil ravenske železarje s Prevalj do Raven in nazaj. 28. februarja 1973 pa je odpo-vedal svoj prevoz in utihnil

Foto: F. Kamnik

Cesta Guštanj - Kotlje

Rdeči križ Guštanj se je 27. marca 1930 zaradi obupnega stanja ceste Guštanj—Kotlje pritožil na sresko poglavarstvo na Prevaljah. Takole so napisali:

Glede na pritožbe šoferjev na nas zaradi ceste Guštanj—Kotlje, ki je tako razorna, da rabi naš avto iz Guštanja v Kotlje dvakrat toliko časa kakor iz Guštanja v Slovenj Gradec, prosimo cenjeno oblast za naslednje:

Občino Kotlje prisiliti, da popravi cesto, ki je v njeni upravi, nemudoma ali pa, da prevzame v svoje breme vse eventualne poškodbe, ki jih utрпи na cesti naš rešilni avto. V primeru da cenjeni naslov ni upravičen posegati v občinske zadeve, nam dovolite, da odklanjamo prevoz iz okoliša omenjene ceste, ker je nemogoče odgovarjati za eventualne poškodbe na avtu ali pri bolniku varovancu, ki se pri

taki vožnji temeljito pretrese, tako da taki pretresljaji postanejo življenjsko nevarni.

Kotlje so kraj, v katerega moramo večkrat peljati, tako npr. smo bili v preteku zadnjih dni dvakrat tam in obkrat je bila nevarnost, da se avto pokvari ali prevrne.

Cenjeni naslov vljudno prosimo, da upoštevajo omenjeno pritožbo tudi s tega vidika: če v Kotljah nastane požar, je nemogoče prihiteti na pomoč okoliškim gasilcem zaradi ceste. Nadalje trpi muke tudi živina, ki prevažna iz Kotelj les in drugo, kar se lahko smatra kot neupravičeno trpinčenje živine, ki jo s te strani ščiti zakon.

Odgovor na ta dopis v arhivu Rdečega križa ni izslediti.

E. W.

Le komu sem bilo v napotje

(Tožba dveh kažipotnih znamenj)

«Mlada, vitka in visoka smreka sem stala na Lužah pod goro. Mojo hitro in lepo rast je verjetno pospeševala radovednost, saj sem si vedno želela, da vidim prek mojih sosed — smrek. Toda prišel je vihar ter me s staro smreko vred podr. Ležala sem na tleh in bila izpostavljena soncu in dežju. Kmalu se je z mene odluščilo tudi lubje, vendar sem ostala še vedno čedna, lepa in gladka. Nekega dne me je ogledal možakar in si dejal: »Ti bi bila kot nalašč za kažipotno znamenje, na vrhu gore.« Odstranil je z mene še preostale življenjske poganke, me zadel na rame ter odnesel proti vrhu gore. Mož, verjetno planinec, ogleduje, kje bi našel najprimernejši prostor zame. Na vrhu, tam, kjer pravljica opisuje, da je odtis noge sv. Uršule, kjer je razgled na vse strani najlepši, sem bila določena, da bom za naprej stala kot kažipotno znamenje. Da sem bila popolnejša, mi je na vrh pritrtil deščico v obliki puščice s smerjo proti vzhodu in me še močno zagostil med tamkajšnje skale, da me nihče ne bi mogel razmajati.

Tako sem tu prevzela službo kažipotnega znamenja. Radovedno so se vame ozirali mi-

moidoči planinci, stari in mladi. Neštetokrat sem bila fotomodel onim, ki so iskali idilične primere narave. Okrog mene so se stiskali mladi, najmlajši planinci so me oprijemali s svojimi mehкими ročicami in me božali. Tu in tam se me je oprijela tudi trda roka starih obiskovalcev, rekoč: Sem pa le prišel zopet tu gor do tebe! Ob samotnih dneh, kadar je gora samevala, so se okrog mene radi gnetli gamsi, si brusili svoje rogovje ob me in mi delali družino.

Minevala so leta, vztrajala sem ob vsakem času. Neusmiljeno je pozimi bril veter okrog mene, mi večkrat nadel ledeno prevleko in takrat sem bila baje najlepša, vsa lesketajoča se v zimskem soncu. Vsak mimoidoči me je bil vesel, vedoč, da je na vrhu in na pravi poti. Prav veseli so me bili oni, ki so v slabih vremenskih časih romali na goro.

S časom sem se navadila na svoje poslanstvo in okolje ter se počutila kot potrebno kažipotno znamenje. V tem mojem življenjskem poslanstvu pa se nekega dne pojavi neznan sila, me neusmiljeno strese, močnejše kot kdajkoli zimski vihar, me potegne iz mojega zagostenega mesta in me vrže na pot.

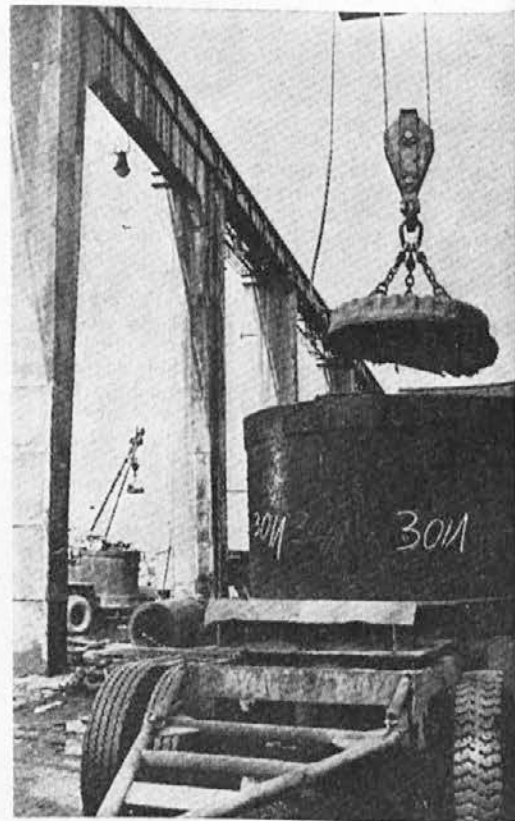
Toda že naslednji dan zopet stojim na svojem mestu. V letošnjem letu pa je zopet prišel nekdo, me izruval in odnesel daleč od mojega mesta ter me vrgel v prepad. Le škoda, da je bila megla in nisem videla, kdo je bil. Kruta usoda je doletela tudi kažipotno znamenje onkraj križa na vrhu gore, saj so to neki obiskovalci celo zažgali.

Prijetna in zelo mikavna je pot z vrha Pece v smeri proti avstrijski strani. Kaj kmalu pod vrhom se začno travnate pokrajine, posejane z bogatim planinskim cvetjem, katero ždi pod nizkim borovjem. Kmalu pot preide na zelo lepo travnato kotanjo popolnoma v ravnino. Kotanja je precej velika med dvema vzpetinama, katero loči na dva dela le prijetna stezica. Na sredini te kotanje ob strezi so me kot samorastnega macesna trdno postavili v zemljo, da bi tukaj služil kot kažipot. Moja višina je bila okrog dva metra, vendar sem bil po postavi sicer kar krepak in močan. Na moj vrh so pritrtili lepo rdečo obarvano smerno puščico z markacijskim znakom, še več, celo z mednarodnim znakom so me okrasili. S svojo zunanostjo sem bil zelo idilično kažipotno znamenje. Prav radi so se okrog mene zbirali mimoidoči raznih narodnosti, me občudovali, slikali in me večkrat tudi okrasili s planinskim cvetjem. Dostikrat so name obešali razne izgubljene predmete, katere sem čuval in jih predajal pravemu izgubitelju. Užival sem v tej službi. Pozimi me je skoraj vedno zasul sneg, le moja glava z rdečo oznako je bila vidna daleč naokrog. Tako sem v tej prelepi dolinici spoštljivo opravljal svojo službo dolgo vrsto let ob vselem snidenju z vsakim živim obiskovalcem.

Pred kratkim pa me obišče nekdo, menda — človek, me obrca, se suče okrog mene in me končno na silo zlomi.

Se z zadnjimi vzdihljaji zašepčem: Le komu sem bilo v napotje?

Fr. Telcer

Pri starem železu

Princip je kot klobuk — najlepše stoji, če je malo postrani.

Pri zgodovini je največ vredno navdušenje, ki ga vzbuja.

Izdajata upravni odbor Železarne Ravne in skupščina občine Ravne na Koroškem. Ureja uredniški odbor: Jože Delalut, Franc Fale, Marjan Kolar, Frančiška Korošec, Janez Mrdavšič, Jože Rudi, Jože Sater, Drago Vončina, Milan Zafošnik. Odgovorni urednik: Marjan Kolar. Telefon: 86-030, interni 304. Tisk: CGP Mariborski tisk, Maribor.